

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT ARAŞTIRMALARI PROGRAMI

**PKK’NIN İDEOLOJİK DÖNÜŞÜMÜNDE TOPLUMSAL
EKOLOJİ FELSEFESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Onur AĞIRDİL

Danışman
Doç. Dr. Ufuk AYHAN

Ankara – 2020

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT ARAŞTIRMALARI PROGRAMI

**PKK’NIN İDEOLOJİK DÖNÜŞÜMÜNDE TOPLUMSAL
EKOLOJİ FELSEFESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Onur AĞIRDİL

Danışman
Doç. Dr. Ufuk AYHAN

Ankara – 2020

ONAY

Onur AĞIRDİL tarafından hazırlanan “PKK’nın İdeolojik Dönüşümünde Toplumsal Ekoloji Felsefesi” başlıklı bu çalışma, [.../.../2020] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oy birliği / oy çokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

.....

[Unvanı, Adı ve SOYADI] (Başkan)

.....

[İ m z a]

.....

[Doç. Dr. Ufuk AYHAN] (Danışman)

.....

[İ m z a]

.....

[Unvanı, Adı ve SOYADI]

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih...../...../2020

Onur AĞIRDİL

ÖZET

T.C.

Polis Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı

PKK'nın İdeolojik Dönüşümünde Toplumsal Ekoloji Felsefesi

Hazırlayan: Onur AĞIRDİL

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ufuk AYHAN

2020, 84 Sayfa

Günümüzde her terör örgütünün bir ideolojiye sahip olduğu görülmektedir. Terör örgütleri açısından ideoloji unsuru, korku salmak adına göstermiş oldukları şiddetin meşrulaştırılması ve örgüte yeni üyelerin kazandırılması amacıyla pek çok defa kullanılmıştır. Bu anlamda terörizmle mücadelede, terör örgütlerinin kendilerine rehber olarak seçtiği ideolojilere yönelik analizler giderek önem kazanmıştır. Soğuk Savaş döneminin şartlarıyla Marksist-Leninist çizgide kurulmuş olan PKK terör örgütü, zaman içerisinde ideolojik açıdan mutasyona uğramıştır. Örgüt 2000'li yılların ortalarından itibaren, ABD'li düşünür Murray Bookchin'e ait olan "toplumsal ekoloji felsefesi" doğrultusunda yeni söylemler geliştirmiştir. İnsan ve doğa ilişkisine farklı bir bakış açısı sunan bu felsefenin sonunda, siyasal ve toplumsal düzenin yeniden inşa edilmesini öngören ve adı komünalizm olan bir model ortaya konmuştur. PKK terör örgütünün ideolojik dönüşümünde büyük etkisi olan toplumsal ekoloji felsefesinin analizinden oluşan bu tez çalışmasının, konu ile ilgili araştırma yapacak kişilere destek sağlaması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, Komünalizm, PKK, Terörizm, Toplumsal Ekoloji.

ABSTRACT

Police Academy

Institute of Security Sciences

Department of Strategies and Administration of Security

Social Ecology Philosophy in Ideological Transformation of PKK

Student's: Onur AĞIRDİL

Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ufuk AYHAN

2020, 84 Pages

Nowadays, it has been observed that each terror organization has an ideology. The ideology factor in their terms has been used many times by the terror organizations to legitimize the violence they have committed in order to horrify and to recruit new members to the organization. In this sense, analyzes on ideologies in which the terror organizations have chosen as guides for them, gained importance in the fight against terrorism. The PKK terror organization which was established in Marxist – Leninist line under Cold War conditions, has got ideologically mutated in the course of time. Since the mid of 2000's, the organization has developed new discourses in line with social ecology philosophy put forward by American thinker Murray Bookchin. As a consequence, a model named “communalism” which foresees restructuring the political and social order has been introduced by this philosophy as it presents a different perspective to the relationship between humans and nature. This thesis is formed by the analysis of the social ecology philosophy which has a great impact on the ideological transformation of the PKK terror organization. Through this thesis, it has been aimed to support people who will investigate this topic.

Key Words: Ideology, Communalism, PKK, Terrorism, Social Ecology.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖRİZM VE İDEOLOJİ KAVRAMLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. TERÖRİZMİN TANIMI.....	6
1.2. İDEOLOJİLERİNE GÖRE TERÖRİZMİN SINIFLANDIRILMASI	8
1.2.1. Dini İstismar Eden Terörizm	8
1.2.2. Sol Kökenli Terörizm.....	9
1.2.3. Etnik Ayrılcı Terörizm	10
1.3. TERÖRİZMİN UNSURLARI	11
1.3.1. İdeoloji Unsuru.....	11
1.3.2. Şiddet Unsuru	12
1.3.3. Organizasyon Unsuru	13
1.4. İDEOLOJİ KAVRAMI VE SİYASAL İDEOLOJİLER	14
1.5. TERÖRİZM VE İDEOLOJİ BAĞLANTISI	18

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL EKOLOJİ FELSEFESİ VE KOMÜNALİZM

2.1.TOPLUMSAL EKOLOJİ VE MURRAY BOOKCHİN	21
2.2. NEWTONCU MEKANİK PARADİGMADA DOĞANIN YERİ	26
2.3. DİYALEKTİK DOĞALCILIK	35
2.4. DİYALEKTİK DOĞALCILIK ANLAYIŞININ KUANTUM FİZİĞİ İLE KAVRANMASI.....	38
2.5. BİRİNCİ VE İKİNCİ DOĞA KAVRAMSALLAŞTIRMASI.....	45
2.6. HİYERARŞİ VE TAHAKKÜMÜN ORTAYA ÇIKIŞI	47

2.7. DOĞRUDAN DEMOKRASİ VE KOMÜNALİZM	50
2.8. KONFEDERALİZM.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDEOLOJİK DÖNÜŞÜMDE KCK SÖZLEŞMESİ VE DEMOKRATİK ÖZERKLİK TASLAĞI

3.1. PKK’NIN KURULUŞ İDEOLOJİSİ	57
3.2. İDEOLOJİK DÖNÜŞÜMDE BOOKCHİN ETKİSİ.....	59
3.3. KCK SÖZLEŞMESİ.....	63
3.4. DEMOKRATİK ÖZERKLİK TASLAĞI	70
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA	79
ÖZGEÇMİŞ.....	84

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
DTK	: Demokratik Toplum Kongresi
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
KCK	: Koma Civaken Kurdistan
PKK	: Partiya Karkeren Kürdistan
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu

GİRİŞ

SSCB'nin 1991 yılında dağılması, dünyadaki güç dengelerini değiştirmiş ve söz konusu bu değişimden ülkelerin tehdit algılamalarına göre şekillendirdikleri güvenlik stratejileri de nasibini almıştır. İki kutuplu düzenin parçalanması ile beraber ortaya çıkan boşlukta bazı coğrafi bölgeler, gerek küresel güçler için gerekse de terör örgütleri için cazibe noktası haline gelmiştir. Uluslararası sistemin yeniden dizayn edildiği bu süreçte yeni terör örgütleri türeyebildiği gibi bazıları da silah bırakmak suretiyle faaliyetlerine son vermiştir. Bunun yanında Soğuk Savaş döneminden bu yana varlığını devam ettiren terör örgütlerinden bazılarının ise, yeni sisteme adapte olmak amacıyla mutasyon geçirdiği gözlemlenmiştir. Söz konusu mutasyon süreci ideolojik ve yapısal dönüşümlerle sağlanmaya çalışılmış ve bu noktadaki gayret örgütlerin söylem ve eylemlerine yansımıştır.

Terör örgütleri için ideoloji unsuru örgütün faaliyetlerine meşruluk kazandırma aracı olarak tercih edilmiştir. Bunun yanında gerek eleman ve sempatizan kazanma gerekse de örgüt içi ve dışarı için meşruiyet sağlama noktasında ön plana çıkan “ideolojik motivasyon”, önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bu doğrultuda, kendilerine meşruiyet sağlamak amacıyla, terör örgütlerinin kendilerini dayandırdıkları ideolojilere yönelik yapılmış ve yapılacak olan her çalışma, terörizmle mücadele konusunda büyük önem arz etmiştir. Terör faaliyeti gerçekleştiren örgütlerin, felsefi düşünce sistemleri ile desteklenmiş bir yol haritasına ihtiyaç duydukları tartışma götürmez bir gerçekliktir. Bu anlamda terörizmle topyekün manada yürütülmesi hedeflenen mücadele için, terör örgütlerinin inanç ve değerler sisteminin incelenmesi zorunluluk haline gelmiştir. İdeolojik unsurun, rehber niteliği taşıyan böylesi bir önemine rağmen, ülkemizde faaliyet gösteren PKK terör örgütüne dair yapılan çalışmalar içerisinde, ideolojik temelli çalışmaların azlığı göze çarpmıştır.

Tez çalışmasının birinci bölümünde öncelikle terörizm kavramının literatürdeki karşılıklarına bakılmış, buradan örneklerle kavrama dair geliştirilen tanımlamalar aktarılmaya çalışılmıştır. Ardından “ideolojilere göre terör örgütlerinin sınıflandırılması” başlığı altında terör örgütleri ideolojik açıdan şematize edilmiştir. Çalışmanın devamında terörizmin “ideoloji, şiddet ve organizasyon” unsurlarından bahsedilmiştir. Unsurlar arasında yer alan ve tez çalışmasının da belkemiğini oluşturan

ideoloji kavramı için ayrı bir alt başlık açılmış ve bu başlıkta “ideoloji” ye dair geliştirilen yaklaşımlar, çoğunlukla siyaset bilimi alanında eserler ortaya koyan düşünürler ışığında ortaya konulmuştur.

İdeolojilerin siyasi anlayış veya toplumsal hayat üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu anlatıldıktan sonra, “terörizm ve ideoloji” arasındaki bağlantı masaya yatırılmıştır. Terör örgütleri aynı ideolojiyi benimseyen ve bu anlamda aynı siyasal motivasyonla aynı hedeflere yönelen kişilerin bir araya gelmesiyle oluşan yapılar oldukları için; ideoloji kavramı, terör örgütlerinin belirlediği stratejide lokomotif görevini layıkıyla yerine getirmiştir (Bal, 2005:84). Bu anlamda hem şiddetin meşrulaştırılmasında hem de örgüte olan bağlılığın inşa edilmesi sürecinde kritik bir öneme sahip terörizm ve ideoloji bağlantısına yoğunlaşmıştır.

Terör örgütlerinin amaçlarına uygun olanı gerçekleştirmek adına en uygun ideolojiyi seçerek, o ideolojinin savunuculuğunu yapabildikleri gerçeğinden hareketle, PKK terör örgütü de, SSCB’nin dağılmasının ardından yeni arayışlara girmiştir. Salt etnik taleplerle örgütün bir arada tutulamayacağını anlaşılmaması üzerine, örgüt nezdinde pragmatist bir tavırla yeni bir söylem ve ideoloji arayışına gidilmiştir. Murray Bookchin’ e ait “toplumsal ekoloji felsefesi”, söz konusu arayış sürecinin sonunda örgütün yardımına yetişmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde toplumsal ekoloji felsefesinin insan doğa ilişkisinin tarihsel seyir içerisinde geçirdiği aşamalara yönelik değerlendirmeleri ele alınmıştır. Toplumsal ekoloji felsefesinin mimarı olan Bookchin’e göre insanoğlu, “hiyerarşi” ve “tahakküm” kavramlarının toplumda kendine yer edinmesi ile beraber organik toplum anlayışından uzaklaşmıştır. Bu aşamadan sonra insan doğa ilişkisi mekanik bir boyuta evrilmiştir (Bookchin, 2014: 100). Bookchin açısından esas sorun da bu noktada başlamıştır. Tümevarımcı mekanik düşünce tarzı doğadaki bütün olaylara neden sonuç ilişkisi açısından yaklaşmak suretiyle, daha sonraları aydınlanmanın temelini oluşturacak sıkı bir determinizme ve düalliteye dayalı değerler sistemi ortaya çıkarmıştır. Bu değerler sisteminin ortaya çıkmasındaki en büyük etken insan ve doğanın birbirini karşısında zıtlık temelinde konumlandırılması olmuştur.

Bookchin’e göre günümüze kadar insan ve doğa ilişkilerini açıklamaya çalışan bütün teoriler metodolojik açıdan yanılgıya düşmüştür. Bu yanılgı, insan ve doğayı

inceleme nesnesi olarak ele alan her çalışmanın, insanı doğa ile iç içe geçmiş, birbirleri içerisinde evrimleşmeye devam eden yapılar olarak ele almamasından kaynaklanmıştır. Diğer bir ifadeyle, insan ve doğa arasında zıtlık temelinde bir ayrım üzerinde geliştirilmiş her teori, sorunu tespit noktasında başarıya ulaşamamıştır.

Bookchin'in tümevarımcı ve indirgemeci olarak nitelendirdiği bu düşünce tarzına yöneltmiş olduğu eleştiriler, özünde Newtoncu mekanik anlayışı hedef almıştır. Bu anlamda çalışmanın ikinci bölümünde Newton fiziğinin doğanın matematiksel formülasyonunu üretmek noktasında nasıl bir yaklaşım geliştirdiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Diğer yandan Bookchin geliştirmiş olduğu “organik gelişim felsefesi” ile Hegelci diyalektik kavrayışa da karşı çıkmıştır. Hegelci diyalektiğin, mutlak bir sonda tamamlanmış idealizm ile sarıp sarmalanmış yapısı, Bookchin'in “diyalektik doğalcılık” adını koyduğu düşünce metoduyla eleştirilmiştir. Bu doğrultuda “diyalektik doğalcılık” başlığı altında incelenen bölümde, fizik alanında yaşanan gelişmelerden faydalanılmıştır. 20. Yüzyılın başlarında “kuantum fiziği”nin gelişmesi ile beraber Newtoncu klasik fiziğin atom altı olayları açıklamadaki başarısızlığı gün yüzüne çıkmıştır. Bu anlamda önceden tartışma götürmez bir gerçeklik gibi kabul edilen ve köklerini Newtoncu klasik fizikten alan “hesaplanabilirliğe” dayalı düşünce metodları, yerini olasılıkların birikim dinamiği üzerinde şekillenmiş bütüncül bir bakış açısına bırakmıştır. Doğayı anlamanın yolu olan fizik biliminde yaşanan gelişmelerin, her zaman sosyal bilimleri de etkilemiş olduğu gerçeğinden hareketle, Bookchin'in düşünce metodu kuantum fiziği penceresinden değerlendirilmiştir. Diğer bir ifadeyle Bookchin'in “diyalektik doğalcılık” anlayışı ile Hegelci diyalektik yaklaşıma göstermiş olduğu eleştirilerin; kuantum fiziğinin Newton fiziğine yöneltmiş olduğu eleştiriler ile paralellik gösterdiği noktalar birincil kaynaklardan alıntılarla aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise, PKK terör örgütünün kuruluş aşamasında Marksizm ve Leninizm'den faydalandığı noktalar; örgüte ait yayın organları ve ortaya konulan eserler baz alınarak anlatılmıştır. Bookchin'in komünalist sisteme dayalı konfederal örgütlenme modelinin PKK terör örgütü tarafından ne şekilde kullanıldığının üzerinde durulmuştur. Kürtlerin farklı farklı coğrafyalarda, dört farklı

egemen devletin himayesi altında bulunması, Bookchin'in komünalist konfederasyon modelini Öcalan için daha cazip bir seçenek haline getirmiştir. Bu anlamda Murray Bookchin'in görüşleri; demokratik konfederalizmden halk meclislerine, öz yönetim ilanlarından KCK Sözleşmesine kadar, PKK terör örgütü tarafından kapsamlıca kullanılmıştır. Bookchin'in argümanlarının özellikle KCK Sözleşmesi ve Demokratik Özerklik Taslağı'nda birebir kullanıldığı noktaların altı çizilerek, benzer konularda Bookchin'in de kendi eserlerinde hangi ifadelerle yer verdiği, karşılaştırmalı şekilde ortaya konmuştur.

Tez çalışmasının temel hipotezleri şu konuları içermiştir: PKK terör örgütü her türlü şiddete başvurmaktan hiçbir zaman kaçınmamış, kuruluş yıllarında Marksist/Leninist terminolojiden beslenen bir terör örgütüdür. Ancak SSCB'nin 1991 yılında dağılmasının ardından örgüt nezdinde Marksist/Leninist ideoloji yavaş yavaş terkedilmiş ve yeni bir ideoloji arayışına girilmiştir. Sadece etnik talepler ile örgütün bir arada tutulamayacağının anlaşılması üzerine söylem düzeyinde eski çizginin terkedildiği görülmüştür. 2000'li yıllarında ortalarından itibaren “ekolojik toplum modeline dayalı komünalist konfederal sistem modeli” hedefiyle, PKK önderliğinde Suriye, Irak ve İran'daki örgütler yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. Demokratik konfederalizmden halk meclislerine, sözde öz yönetim ilanlarından KCK Sözleşmesine kadar sıklıkla rastladığımız ve bu doğrultuda dört ayrı coğrafyada oluşturulan federasyonları kapsayacak bir konfederasyon modelinin, temelde Bookchin'in görüş ve önerilerine dayandığı fikri, çalışmanın temel hipotezini oluşturmuştur. Bu hipotezler ışığında PKK'nın ideolojik dönüşümünde “toplumsal ekoloji felsefesi”nin yeri nedir sorusu çalışmamızın araştırma sorusunu teşkil etmiştir.

Bu tez çalışmasında, birincil ve ikincil kaynaklar üzerinden ağırlıklı olarak içerik / doküman analizine dayalı nitel verilerin kullanıldığı nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Literatür taraması kapsamında, Murray Bookchin'in tüm eserlerinin yanında, diyalektik doğalcılık felsefesinin daha iyi anlaşılması amacıyla Einstein, Heisenberg ve Capra'nın kaleme aldığı kitaplar başat rolü oynamıştır. PKK terör örgütünün ideolojik alt yapısı ve değişimi üzerine yazılmış nitelikli akademik çalışmalar (kitap, dergi, makale, vs.) incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde Bookchin'in ifade etmiş olduğu ekolojik toplum yaratma modelinin örgütün söylemlerine olan yansıması, KCK Sözleşmesi ve Demokratik Özerklik

Taslağı metinleri baz alınarak incelenmiştir. Bunun yanında örgütün gerçekleştirmiş olduğu kanlı terör eylemleri, finansal anlamdaki uluslararası bağlantılar, gençlik ve kadın yapılanmaları gibi hususlar çalışmanın ilgi alanı dışında bırakılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖRİZM VE İDEOLOJİ KAVRAMLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. TERÖRİZMİN TANIMI

Terörizm üzerinde henüz ortak bir tanım geliştirilmemiştir. Ancak bunun yanında gerek devletler, gerekse de uluslararası organizasyonlar ve akademi nezdinde belirlenmiş farklı birçok tanım mevcuttur. Terörizmin ortak bir tanımının yapılması , terörizmle mücadele noktasında büyük öneme sahiptir. Terörizmle mücadeleyi başarıya ulaştıracak etkenlerden önemli bir tanesi, komşu ve büyük devletlerin mücadeleye vereceği destektir (Şen, 2017:95). Gerçekten de günümüzde tek bir devletin sınırları içine hapsolmuş ya da başka bir devletle ilişki içerisinde olmayan bir terör örgütü bulmak imkansız hale gelmiştir. Diğer bir ifadeyle terörizmle mücadele, günümüzde uluslararası bir boyut kazanmıştır. Terörizm konusunda ortak bir tanım üzerinde anlaşılmasının diğer önemi ise, *“özgürlük savaşçısı şeklinde tanımlanan ancak terör yöntemlerine başvuran grupların, terörist kabul edilip edilmeyeceği”* noktasında ortaya çıkmıştır (Pazarcı, 2005:205-206). Bu noktanın önemi ise, çağdaş hukuk sistemlerinin en temel cezalandırma ilkelerinden birisi olan kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesinin sonucu olarak terörizm sözcüğünün kullanılmasının mahkumiyete yetecek ve örgütün meşruiyetini yok edecek olmasından kaynaklanmıştır (Öktem, 2004:29).

Terör örgütleri artık tek bir devletin sınırları içerisinde organize olmadıkları gibi, bir çok devletten alacakları yardıma artan şekilde bağımlı hale gelmişlerdir (Çaşın 2008:144). Terörizm konusunda ortak bir tanımlama yapılmasının hukuki anlamda yaratacağı sonuç, ülkelerin menfaatlerine ve ilgili devlet üzerindeki siyasetine doğrudan etkide bulunacak olması sebebiyle önem arz etmiştir.

Terörizmin mevzuat ve literatürde farklı tanımlamaları yapılmıştır. İç mevzuatımızda yer alan 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu 1. ve 2. maddesinde terörizm şu şekilde tanımlanmıştır:

Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve

milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir (TMK, 1991).

Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber yahut tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişiler, terör suçlusu kategorisinde değerlendirilmiştir. Bunun yanında terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılmıştır.

Söz konusu kanunda yapılan tanım, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine faaliyet gösteren örgütleri kapsama alanına almıştır. Kanun koyucu kapsama girmeyen örgütler için yargı ve siyasi karar alıcılara hareket alanı bırakmıştır. İkinci olarak yalnızca fiziki şiddeti değil aynı zamanda psikolojik şiddeti de örgüt faaliyeti kapsamına dahil etmiştir. Üçüncü önemli unsur ise bir eylemin terör örgütü faaliyeti kapsamında değerlendirilmesi için, faillerde terör örgütüne mensubiyetin aranmaması hususudur. İlk maddede aranan örgüt mensubiyeti şartı ikinci maddede aranmamıştır. 21. Yüzyılda ortaya çıkan “lone actor terrorist” eylemlerinin tipik özelliği olan, failin örgüt mensubu olmadan örgüt veya kendi ideolojisi adına terör eylemlerini işleyebildikleri gerçeğinden hareket edilmiştir. Bu husus dikkate alınmasaydı “lone actor terrorist” eylemleri, suç ve cezaların kanuniliği ilkesi gereğince bu kanun kapsamında terör eylemi olarak değerlendirilemeyeceği için, fail terörist eylem sanığı olarak yargılanamayacaktı.

Terörizme dair yapılan diğer tanım ise “İslam Konferansı Örgütü Sözleşmesi”nde yer almıştır. Söz konusu sözleşmeye göre: terörizm şu şekilde tanımlanmıştır:

Terörizm, saik ve kastına bakılmaksızın halkı terörize etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya halkın yaşamları, onurları, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını tehlikeye atmak veya çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etme veya onlara el koyma, veya bir ulusal kaynağı veya uluslar arası hizmetleri tehlikeye atma, ya da bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme amacıyla bir bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için işlenen her türlü şiddet eylemi ile bu tür eylem tehdidinde bulunmadır (İKÖ, 1999).

Yukarıda aktarılan tanımla beraber sözleşmenin 2. Maddesinde ise “Uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak kurtuluş ve kendi kaderini tayin amaçlı yabancı işgale, saldırganlığa, sömürgeciliğe ve hegemonyaya karşı silahlı mücadele de dahil olmak üzere gösterilen halk mücadelesi, bir terörist suç sayılmayacak.” ifadesine yer verilmek suretiyle kimin hangi şartlarda terörist sayılacağı konusu muğlaklığa terkedilmiştir.

Terörizmin tanımının literatürdeki karşılıklarına bakacak olursak; Doğu Ergil terörizmi dehşet yaratmak için kalkışılan eylem ve planlı saldırı veya eylem tehdidi olarak tarif ederek, terör eylemlerinin insanlar üzerinde yaratacağı psikolojik tahribata vurgu yapmıştır (Ergil, 1991:171).

Wilkinson terörizmi, siyasi amaçlarına ulaşmak için devlet ya da toplumu yıldırma amaçlayan öldürme, tahrip etme gibi eylemlerin sistematik olarak icra edilmesi yahut bunlarla tehdit oluşturulması olarak tanımlamıştır (Wilkinson, 1974:49). Wilkinson’un tanımında şiddet eylemlerinin araçsallığına dikkat çekilmiş gerçekteki amacın ise siyasi kazanım elde etmek olduğu vurgulanmıştır.

Thornton ise terörizmi siyasal davranışı etkilemeye çalışan şiddet ya da onun tehdidini içeren sembolik eylemler olarak tanımlamıştır (akt. Acar-Urhal, 2007:321). Bu tanım ise terör eylemlerinin amaca doğrudan ulaşmaya elverişli olmamasına rağmen esas öneminin taşıdığı sembolik eylemler olmasına gönderme yapmıştır.

1.2. İDEOLOJİLERİNE GÖRE TERÖRİZMİN SINIFLANDIRILMASI

Terör örgütleri faaliyet alanlarına, ideolojilerine, devletlerle olan ilişkilerine ve eylemlerine göre olmak üzere dört grup halinde sınıflandırılmıştır. Ancak bu başlık altında hem tasnifin işlevselliği hem de konu bütünlüğü açısından yalnızca ideolojilere göre sınıflandırmaya değinilmiştir.

1.2.1. Dini İstismar Eden Terörizm

“Din olgusunu ve buna bağlı olarak dindarlığı ve dindarlık biçimlerini kavramlaştırma ve tanımlama hususunda, yapılan hiçbir tanım, sınıflama ve kavramlaştırma din ve dindarlığı tam olarak açıklayabilecek güçte değildir” (Yapıcı, 2002:77). Dinler inananlarına bir yandan ahlak ve yaşayış biçimi sunarken diğer

yandan ibadet ve sorumluluk yüklemek suretiyle sonsuz ceza yahut ödül vaat etmiştir. Bu durumda dini metinlerin köktenci bir anlayışla çarpıtılması sonucu insanlar, bildikleri en kutsal değerler kullanılarak istismara açık hale gelebilmiştir. Bir takım terör örgütleri dini metinleri bir meşrulaştırma aracı olarak kullanmıştır. Şiddet kullanımının meşrulaştırılması, Tanrı-insan ilişkisi içerisinde de kendini var etmiştir. Keza Tanrı şiddet kullanma hakkını bazı koşullarda insanlara tanımış olabilir; ancak bunun sınırlarının ve uygulayıcısının kim olacağı konusunda yapılan çarpıtmalar dini radikalizmin şiddet yönünü doğurmuştur.

Yaşanılan dönemde dini istismar eden terör örgütleri her ne kadar İslam dini ile bütünleştirilmek istense de gerçekte durum çok farklıdır. Radikalizmin yalnızca Müslümanların bir sorunu olmadığına örnek olarak Çelik şunları aktarmıştır:

Hindistan'da faaliyet gösteren ve radikal hristiyanlardan oluşan, ideolojisinde bağımsız ve hristiyan bir eyalet kurma hedefi olan The National Liberation Front of Tripura (NLFT) 13 terör örgütü, yine Hindistan'da faaliyet gösteren The National Socialist Council of Nagaland (NSCN) 14 radikal hristiyan terör örgütü, merkezi Tel Aviv'de bulunan, fanatik hristiyanların kurduğu, Arap ve Müslüman karşıtı olan tiger militanları diye adlandırılan "Guardians of the Cedars (Go)", Uganda'da faaliyet gösteren Tanrının Direnişi Ordusu (LRA) gibi örnekler; dini radikalizmi kullananların sadece islamı kullanan terör örgütleri olmadığını kanıttır. Diğer yandan örgütlerin radikal çizgiye ulaşmasında dini otoritenin etkisini özellikle 1940'lı yıllarda İspanya'daki ETA örneğinde görmekteyiz. Basklı gençler, kilise rahiplerinin de desteğini alarak örgütlenmiştir (akt. Çelik, 2015:102).

1.2.2. Sol Kökenli Terörizm

Sol kökenli terör örgütlerinin temel motivasyonları ve özellikleri PKK örneği üzerinden daha kapsamlıca anlatılacağı için bu kısımda sadece tanım yapılarak konuya değinilmiştir. Bu örgütlerin sık sık Marksist-Leninist olarak adlandırılmasının nedeni, teorik olarak Marks ve Engels'ten pratikte ise Lenin'den etkilenmiş olmalarıdır (Acar, 2012:121). Marksist-Leninist terörizm silahlı halk savaşı neticesinde kurulu düzeni yıkıp Marksist-Leninist umdeler üzerinde sınıfsız bir toplum yaratmak adına terörist eylemlerini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır (Acar-Urhal, 2007:323). Attila Yayla ise bu örgütlerin amacının ülkeyi bölmek olmadığını mevcut düzeni değiştirmek olduğuna vurgu yapmıştır (Yayla, 1990:1).

1.2.3. Etnik Ayrılkçı Terörizm

Kendi kendini yönetmek arzusunda olan farklı bir toplum grubuna ait olma hissi, siyasi ve ekonomik sistemlerin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. İnsan topluluklarının, derebeylik, prenslik ve benzeri ekseriyetle ortak dil ve dinlerin paylaşıldığı küçük küçük birlikleri merkez alan uluslaşmadan öncesi varolmuş dönemler mevcuttur (Mosca, 1968:250-258). Milliyet kavramının benimsenmeye başladığı devletlerde teröristler kendilerini “Ulusal Bağımsızlık Savaşçıları” şeklinde lanse ettirmişlerdir. Bu durum Kanada Qubec ve İspanya’nın Bask bölgesinde görülmüştür (Çaşın, 2008:400).

Etnik azınlık ülke içindeki bir grubun egemen gruptan ırk, din, kültürel değer ve dil olarak ayrılması şeklinde tanımlanmıştır (Baharçipek, 2010:13). Bu tanımdan yola çıkılırsa, etnisitenin yalnızca ırk ve dil gibi objektif kavramlar tarafından değil din, kültürel orijin gibi subjektif unsurları da kapsadığı görülmektedir. Yukarıda bahsedilen dini istismar eden terör örgütleri ile dini farklılığa dayanan etnik terörün ayrımı buradan kaynaklanmaktadır. Dini farklılığa dayanan etnik terörde yapılan eylemlerin amacı, herhangi bir devletten kopup ayrı bir devlet kurmak yahut bir başka devlete bağlanmak olmuştur. Diğer bir ifadeyle hedef belirli bir devlet ve toprak parçası olarak karşımıza çıkmıştır. Dini istismar eden örgütler, bir bölgede yoğunlaşırsalar, hatta DAES gibi devlet kurduklarını iddia etseler dahi, nihai amaçları bütün dünyaya kendi düşüncelerini yaymak ve etki alanlarını dereceli olarak bütün dünyayı saracak şekilde genişletmektir. Bölücü örgütün gayesi bağlı olduğu devlette kendisini genelden farklı algılayan grupların yoğunlukta olduğu alanları ülkeden ayırarak bağımsızlaştırmaktır (Yılmaz, 1994:97).

Etnik ayrılkçı terörizmin diğer türlerden karakteristik olarak belirli farklılıkları vardır. Öncelikle etnik ayrılkçı terör örgütlerinin hazır bir izleyici/dinleyici kitlesi mevcuttur. Bu motivasyona sahip terör örgütleri, toplumun tamamından ziyade belli bir grubunu hedefler ve onlarda farklı bir etnik kimlik oluşturma ve etnik seferberliği hızlandırma gibi görevler üstlenmiştir. Bu kimlikler devletin etnik gruplara verdiği kimlikten farklıdır. Bu terör örgütleri genelde eylemleri ile devletlerin baskıcı politikalarının bir etnik gruba yönelik oluşturulmasını provoke etmişlerdir. Etnik ayrılkçı terör örgütleri her ne kadar ayrılkçılık gibi nihai bir hedefe sahip olsalar da,

bunu gerçekleştirdikleri pek görülmemiştir. Fakat bunun yerine bir etnik kimliği oluşturup ya da en azından bu konuda tartışmaların başlamasına, toplumun hızla kutuplaşmasına sebep olabilmışlardır (Demir, 2017: 98-99).

Etnik ayrılıkçı terör örgütlerinin ve özellikle PKK'nın uluslararası camiada meşruiyet kazanmak amacıyla kullandığı bir argüman olan self determinasyon hakkı, bağımsız bir devlet kurma hakkını içeren şekilde "sömürge halkları"na tanınması, 14 Aralık 1960 tarihli BM Genel Kurulu 1514 (XV) sayılı kararı ile gerçekleşmiştir (Çelik, 2015:201).

Self-determinasyon hakkının kullanıcısı sömürge ülke halkının tamamıdır. *"BM Antlaşması 2. maddeye göre "halkların siyasi statülerini serbestçe belirleme ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe sürdürebilme hakkı olarak tanımlanan self-determinasyon hakkının kullanıcısı sömürge ülke halkının tümüdür ve sömürge ülke sınırları, kurulan bağımsız devletin de sınırları olacaktır"* (Kütükçü, 2003:268).

Görüldüğü üzere self determinasyon hakkı yalnızca sömürge yönetimi altındaki milletlere verilen bir hak olarak tanımlanmıştır. Buradaki sömürge sözcüğü ise uluslararası hukuk terimi olup, ikinci dünya savaşı öncesinde, diğer devletlerin hukuki olarak sömürgesi durumundaki ulusları kastetmiştir. Dolayısıyla PKK'nın amacına ulaşmak adına yaslanabileceği bir dayanak niteliği taşımamıştır.

1.3. TERÖRİZMİN UNSURLARI

Yukarıda değinildiği üzere terörizm siyasi nedenleri ve sonuçları olan hukuki bir terimdir. Bunun önemi işlenen fiilin terör eylemi kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunda öne çıkar. Terör örgütlerinin unsurlarını aydınlatmak ortak bir terörizm tanımı yapabilmenin de ilk koşulu olacaktır.

1.3.1. İdeoloji Unsuru

İdeolojiler bireylere ve onların düşüncelerine yön veren bir yol haritası olarak görülmüştür (Mardin, 2014:25). Terör örgütünün nihai amacı her ne olursa olsun, örgütün sürekliliğini ve örgütün ömrünün uzamasını sağlayacak, hangi eylemi yaparsa yapsın örgütü ve eylemleri meşru gösterecek ayrıca hedef kitlesini mobilize edebilecek

bir ideolojiye ihtiyaç duyar. Bu anlamda “*Terörizm stratejisinin lokomotif özelliği ideolojidir*” (Bal, 2008:84).

Diğer yandan Çapar ise ideoloji unsurunun terör örgütleri açısından önemine şu cümlelerle dikkat çekmiştir:

Terör örgütü mensupları, ideoloji ile kutsanmış büyük hedef ve hayallere sahip olmadıkları müddetçe, başkalarının hatta kendi hayatlarını dahi sonlandıracak faaliyet ve eylemlere girişemezler. Yaşamı ideoloji doğrultusunda şekillenen kişi, örgütün kendisinden istediği tüm eylemleri gözünü kırpmadan yerine getirebilen bir makineye dönüşebilir (Çapar, 2013:63-64).

Üney ise Bowyer’den şu şekilde aktarmıştır:

Terörist örgütün en mühim sermayesi örgüte ait ‘hayal/ideolojidir. Bu ideoloji geçmişi, olanları ve geleceği açıklar, teröristlerin düşünsel evrenlerini ve dimağlarını belirli bir şekle sokar, kabullenmek istemedikleri kanunlara karşı silahlı savaşı teşvik eder bunun devamlılığını sağlar (Üney, 2006: 23).

Yukarıda belirtilenlerin ışığında ideolojinin bir terör örgütü için önemini

1. Eleman ve sempatizan kazanma
2. Yapılacak eylemler için motivasyon kaynağı olma ve militanın fedakarlığını arttırma
3. Hem örgüt içi hem de dışarıyı için meşruiyet sağlama aracı
4. Bir ideal olmasının sonucu olarak örgütün devamlılığının teminatı olarak görme şeklinde özetlenebilir.

Ayrıca terör örgütü ve organize suç çetesi karşılaştırıldığında terör örgütünü karakterize eden husus olarak da yine ideoloji unsuru ön plana çıkmıştır. Aksi halde organizasyona, örgüt içi hiyerarşiye, devamlılığa, hatta sempatizanlara sahip olma gibi birçok ortak payda bulunabilir. Oysa terör örgütlerini bunlardan ayıran temel nokta siyasi hedeflerinin varlığı, bu hedefe ulaşmak ve amaçlarına hizmet etmesi saiki ile yaptıkları eylemleri meşrulaştıracak ideolojiyi benimsemiş olmalarıdır.

1.3.2. Şiddet Unsuru

Terörizmin tanımında üzerinde tartışmasız uzlaşılan hususlardan bir tanesi olarak şiddet unsuru göze çarpmıştır. Terör örgütünün yaratmaya çalıştığı korkuyu oluşturabilmek için kullandığı en önemli silah, şiddet olmuştur. Buna rağmen hiçbir eylem ya da eylemler bütünü tek başına bir devleti yıkmaya/bölmeye/siyasi sistemini değiştirmeye elverişli değildir. Bu ifadeden yola çıkıldığında şiddet kullanımının

örgütlerin amacı değil hedeflerine ulaşmak için kullandıkları bir araç olduğu görülmüştür. Terörist şiddetin ikinci ayırt edici noktası da; istisnalar haricinde terör eylemlerinin mağdurlarının bireysel olarak seçilmiş olmamalarıdır. Bu açıdan ölenlerin kimlikleri, yaşları, hatta örgüte sempati besleyip beslememesi dahi önem taşımamıştır. Çünkü amaç yalnızca korku ve yılgınlık yaratmaktır. Bu yöntemle örgüt şiddet tehdidini kendi keyfiyetiyle kullanabileceğini de ispatlamaya çalışarak toplum üzerinde sürekli bir korku oluşturmayı da hedeflemiştir.

Terör örgütünün uyguladığı şiddetin psikolojik yıkımı fiziksel tahribatıyla kıyaslanamayacak kadar büyüktür (Altuğ, 1995:105). “*Terörist birçok insanın ölmesini değil seyretmesini ister, terör bir tiyatrodur*” (Demir, 2017:76). O zaman çıkartılabilecek sonuç, terör örgütlerinin uyguladığı şiddetin sonucunu doğurduğu esas alan fiziki tahribat değil, kitleler üzerindeki psikolojik travmadır. Bu travma yalnızca ülke içindeki insanlara değil ülkeyi ziyaret edecek ekonomik ilişkiler kuracak kişi ve kurumları dahi etkisi altına alabilmiştir.

1.3.3. Organizasyon Unsuru

Örgüt kelimesi TDK sözlüğünde “Ortak bir amacı veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya kişilerin oluşturduğu birlik, teşekkül, teşkilat” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2011). Yukarıda açıklandığı üzere terör örgütleri siyasi saiklerle hareket etmekte ve bunu başarmak için sistematik ve sürekli şekilde suç işleme ve şiddet kullanımına başvurmuşlardır. Terörizm tanımında belirlenmiş hedeflere ulaşabilmek için kurulan örgütlenmeler, terör örgütü olarak kabul edilmiştir (Dilmaç, 2011:175). Terör örgütleri doğal olarak bir organizasyona sahiptirler. Ancak onları diğer suç teşekküllerinden ayıran husus, hedefleri ve kullandıkları yöntemler olmuştur.

Her örgütün kendisine mahsus bir organizasyon şeması olsa bile dikkatle bakıldığında bu yapıların benzer işlevleri görmesi için oluşturulmuş, birbirine çok yakın organlar olduğu anlaşılmaktadır. Şen bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

a) Çekirdek Lider Kadro: 'Merkez Komitesi' olarak da adlandırılan çekirdek yönetici lider ekip, her terör örgütünün bünyesinde bulundurduğu kadrodur. Bu lider kadro çoğunlukla ideolojik açıdan donanımlı ve iyi eğitilmiş insanlardan müteşekkildir. Silahlı eylem, propaganda, lojistik, silahlı kanat, istihbarat, finansal ve ekonomik meseleler gibi temel faaliyet alanlarının yükü ve yürütülmesi, çekirdek lider yöneticilerin üyeleri arasında dağıtılır. Lider kadronun genel yükümlülüğü ise yönetim ve eylem stratejilerini tespit etmek,

sınıflandırmak ve siyasi rehberlik yapmaktır. Örgütlerin lider kadroları şiddet olaylarına ve terör saldırılarına girmezler ve her zaman geri planda kalırlar.

b) Yeraltı Yapılanması: Genellikle istihbaratçı ve lojistikçilerden oluşan bu yapılanma, örgütün alt yapısını teşkil etmektedir. Altyapı örgütlenmeleri, örgütlerin ideolojilerine, hedef ve amaçlarına göre farklılaşmakla birlikte genellikle 'hücre' şeklindeki yapılanmalardan oluşur. Lider kadronun yönetimi ve yönlendirmesi altında olan yeraltı yapılanmaları dönemsel olarak değişim ve dönüşümler geçirebilmektedirler.

c) Militan Güç (Eylemciler): Terör eylemlerini gerçekleştiren ve 'tetikçi' olarak tabir edilen, her çeşit silah, bomba ve mühimmatı etkin bir şekilde kullanma kabiliyeti olan örgüt mensupları örgütün militan gücünü oluşturmaktadır. Örgütsel yapı içerisinde en alt hiyerarşide faaliyet gösteren birim olmasına ve organizasyon zincirinin nihai çemberini oluşturmaya rağmen kamuoyunda örgütten bahsedilince akla ilk gelen kişiler militan güçte yer alanlardır (Şen, 2019:18-19).

Terör örgütleri için en önemli iki ilke hiyerarşi ve katı disiplin olmuştur. Diğer ilkeler ise gizlilik, merkezîyetçilik, denetim, kolektif düşünce ve hareket, inisiyatif, özeleştir, disiplin şeklinde yedi başlık altında toplamak mümkündür (Dilmaç, 2011:192-202).

1.4. İDEOLOJİ KAVRAMI VE SİYASAL İDEOLOJİLER

İdeoloji kavramı, siyaset bilimi disiplini içinde kullanılan terimler arasında en tartışmalı olanlardan birisi olmuştur. Bu sebeple üzerinde fikir birliği sağlanmış bir ideoloji kavramının varlığından bahsetmek oldukça güçtür. Kavramın açıklanmasının bu denli güç olması, ideoloji ile ilişkilendirilebilir konuların sayısının oldukça fazla olmasından kaynaklanmıştır. İdeolojiyi sadece toplumsal yaşamın belli bir ögesiyle veya sadece siyasal alanla ilişkilendirerek genel geçer bir tanım yapmak, birçok konuyu tartışma dışına çıkarmak anlamına gelebilmektedir. Farklı toplumlardaki aynı ideolojilerin birbirlerinden farklı görünüm sergilemesi, kültür ve ideoloji arasındaki ilişkiyi vurguluyor olması bakımından iyi bir örnek teşkil etmiştir. Sadece toplumların kültürel değerleri üzerinden yapılacak bir tanımlama ne kadar yetersiz kalacaksa, aynı şekilde sadece ekonomik yapı temelli bir tanımlama da bu nispette yetersiz olmuştur (Örs, 2014:10).

Eagleton fikir birliği konusunda üzerinde uzlaşma sağlanamayan ideoloji kavramı hakkında on altı farklı tanım ortaya koymuştur (Şen, 2019: 19):

- 1- "Toplumsal hayatta mevcut olan mana, belirti ve değerlerin üretim süreci,
- 2- Belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler topluluğu,

- 3- *Bir egemen siyasal iktidarı meşrulaştırmaya yarayan düşünceler demeti,*
- 4- *Bir hâkim siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan yanlış fikirler bütünü,*
- 5- *Sistematik bir şekilde çarpıtılan iletişim,*
- 6- *Özneyle belirli bir konum sağlayan şey,*
- 7- *Toplumsal çıkarlar eliyle güdülenen düşünme şekilleri,*
- 8- *Özdeşlik/aynı olma fikri,*
- 9- *Toplumsal açıdan zaruri yanılış,*
- 10- *Söylem ve iktidar konjonktürü,*
- 11- *Toplumsal aktörlerin kendi açılarından anlam verdikleri ortam,*
- 12- *Fiil odaklı inançlar-fikirler bütünü,*
- 13- *Dilsel ve kavramsal gerçekliğin birbirine karıştırılması,*
- 14- *Anlamsal kapanım,*
- 15- *Şahısların toplumsal yapıyla olan ilişkilerini sürdürdükleri vazgeçilmez ortam,*
- 16- *Toplumsal hayatın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç" (Eagleton, 2011: 19).*

Kavramın içerdikleri ve düşünsel anlamdaki karşılığı noktasında tartışmalar devam etse de, tarihsel arka planı ve o dönemdeki hangi ihtiyaca cevap verdiği hususu birlikte önem arz etmiştir. 16. yüzyılda etkisini arttıran iktisadi değişim sürecinin kapsamı sadece ekonomik konularla sınırlı kalmamış, aynı şekilde toplumsal hayata da sirayet etmiştir. Ekonominin temel aktörü olan toprak yerini paraya bırakmış, mevcut toplumsal düzen değerleri değişmiş ve birey toplumsal aktörler arasında öne çıkmıştır. Bu yeni düzende bireyin konumu daha çok tartışılır hale gelmiştir. Birey ile egemen arasındaki ilişkinin nasıl biçimleneceği, bireyin hak ve ödevlerinin neler olacağı ile bireyin toplum karşısındaki rolünün ne olduğu bu tartışmalardan birkaçıdır.

Mevcut düzen değiştiği için gelenekler üzerinden bir açıklama yapılamadığı gibi, dinsel öğretiler de açıklama yapmak konusunda yeterli görülmemiştir. Yeni dünya düzenini açıklayabilecek olan yaklaşım, aydınlanma felsefesi olarak görülmüştür. Bireyi toplumun üzerinde konumlandıran, onu birtakım doğal haklarla donatan bu felsefenin, bireyi ve toplumsal fenomenleri açıklaması için bilimsel bir yaklaşım geliştirilmesi ihtiyacı baş göstermiştir. Bu tarihsel bağlamda 18. yüzyıl Aydınlanmacılarından olan Destutt de Tracy ideoloji kavramını fikirlerin bilimi anlamında kavramsallaştırmıştır. Bu kavramsallaştırma toplumsal inceleme konularını metafiziğin alanından soyutlamış ve bu konuların bilimsel olarak incelenebilmesini mümkün kılmıştır (Heywood, 2011: 46). Kavram, kamusal alanda ilk kez kullanıldığı tarihten bugüne gelene kadar birtakım değişikliklere uğramıştır. Bugün gelinen noktada ise birçokları tarafından olumsuzlayıcı bir anlamda dogmatik olmakla,

bilimsel düşünmemekle yakın anlamlarda kullanılmaya devam edilmiştir (Heywood, 2016: 24).

Akademik literatürde ideoloji kavramı tartışmalı olmakla birlikte, farklı ideolojilerin sahip olduğu birtakım ortak özelliklerden bahsetmek de mümkündür. Bunlardan birincisi mevcut düzen eleştirisi veya mevcut düzene ilişkin yapılabilecek anlamlandırmadır. İdeolojiyi bu şekilde kavramsallaştırma onu bir dünya görüşü şeklinde okumaktır. İkincisi ise “iyi hayat nedir?” sorusuna verilecek cevap perspektifinden yapılan tanımlamadır. Bu kavramsallaştırma da her ne kadar dünya görüşü olarak okunmasına referans etse de, aynı zamanda gelecek tahayyülü olarak da değerlendirilebilir. Üçüncüsü ise siyasi değişimin neden ve nasıl gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektir. Heywood açısından bu üç özellik bütün ideolojileri kapsayan bir şemsiye niteliğinde olmuştur (Heywood, 2016: 25).

İdeoloji kavramının ilk kez siyasi terim olarak kullanılması Marksizmin erken dönem eserlerinden olan “Alman İdeolojisi” kitabı aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bu kullanımda ideolojiye yüklenen birtakım anlamlar mevcuttur. Bu düşünce sisteminin ortodoks halinde, yanlış bilinçlilik olarak da tanımlanan ideoloji ile bilim arasındaki ilişki gerçek olmayan ile hakikat arasında ilişki ile aynı tutulmuştur. Marks bu durumu “camera obscura” olarak adlandırmıştır. Bu durum toplumsallık ve ideoloji arasındaki ilişkinin birbiri karşısında ters konumlanmasına işaret etmiştir (Marks ve Engels, 2018: 44). Althusser de “Devletin İdeolojik Aygıtları” isimli çalışmada bu düşünceye paralel olarak ideoloji ve gerçeklik arasında denklik olmadığı tezini savunmuştur. Ona göre ideoloji devlete içkindir (Althusser, 2000: 10). Bir diğer yapısalcı düşünür olan Gramsci ise, ideoloji kavramını hegemonya kavramı ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Buna göre ideoloji, hegemonya kurmak isteyen, diğer bir ifadeyle iktidar sahibi olan ve bu iktidarı devamlı kılmak isteyen toplumsal grupların sahip olması gereken dünya görüşüdür (Ransome, 2011: 171).

Destutt de Tracy ideoloji kavramını 1796 yılında fikirler bilimi olarak kavramsallaştırmasına rağmen, kavram siyasi terim olarak ilk kez bilimsel olmayan anlamında kullanılmıştır (Eagleton, 2011). Bu bağlamda ideoloji kavramının Marksist olmayan bazı görüşler tarafından nasıl kullanıldığını incelemek de gerekmektedir. Liberalizme göre, özellikle iki kutuplu dünya düzeni zamanında, özü gereği baskıcı

olarak nitelendirilmiştir. Liberallere göre ideoloji örnekleri komünizm ve faşizmdir. Muhafazakârlar ise bireye ve akla olan güvenin karşısında kendilerini konumlandırarak, ideolojiyi de bu güvenin düşünceler sistematığı olarak yansıması olarak görmüşler ve olumsuzlamışlardır. Muhafazakarlara göre ise liberalizm ve sosyalizm ideolojiktir. Bu örnekler üzerinden yapılabilecek yorum, siyasi ideolojilerin bile ideoloji kavramına pejoratif anlamlar yüklediğidir (Atılğan, 2012: 255).

Şerif Mardin ideoloji kavramını açıklarken bilim ve ideoloji arasında “formellik” temelinde bir ayrıma gitmiştir (Şen, 2019: 24). İdeolojinin bilimsel boyutu Mardin tarafından şu satırlarla sorgulanmıştır:

İdeoloji ile bilim arasında önemli farklar mevcut. Bu farkların belki en önemlisi ‘bilim’in ideal olarak formel işlemlerden kurulu bir yönetime bağlı olmasıdır. Her ne kadar, bugünkü bilim anlayışımızda artık bilimsel kuramların "mutlak" bir geçerliliği olmadığını, zamanla bunların değiştiğini biliyorsak da bilimin formel tutarlılığının iç mantığı görece değildir... İdeoloji adını verdiğimiz fikir kümeleri bu noktada çok daha kaypak. Formel işlemlerle zorunlu bağıntısı yok. İdeolojinin de kendi içinde bir mantığı var, fakat bu mantık formel mantık değil, duyguların veya şekillenmemiş arayışların mantığı (Mardin, 2014: 30).

Siyasal ideolojiler sol-sağ çizelgesi ve klasik-yeni ideolojiler ayrımı temelinde sınıflandırılmıştır. Sol-sağ çizelgesi değerler, insan doğası ve devlet müdahalesi konularındaki yaklaşımlar üzerinden kurulmuştur. Sol ideolojiler özgürlük ve eşitlik kavramları üzerine eğilirken iken sağ ideolojilerin değerleri hiyerarşi ve otoriteyi öncelemiştir. Sol ideolojiler devlet müdahalesine daha sıcak bakarken sağ ideolojiler ise serbest piyasa ekonomisini destekleyip, devlet müdahalesine karşı çıkmışlardır. Bu terimler üzerinden bir değerlendirme yapılırken çizelgenin en solunda komünizm ardından sırasıyla sosyalizm liberalizm, muhafazakârlık ve en sağda ise faşizm bulunur. Bu ideolojilerin gerçekleştirdikleri dönüşüm neticesinde günümüzde bu şekilde bir ayrım yeterince tatmin edici bulunmamaktadır. Günümüzde aşırılık gösteren ideolojilerin birbirine yaklaşmasıyla beraber at nalı şeklindeki yelpaze şekli daha sık kullanılmaya başlanmıştır (Heywood, 2016: 38).

İdeolojilerin sınıflandırılmasında bir diğer bir ayrım ise yukarıda değinildiği üzere klasik ve yeni ideolojiler ayrımı olmuştur. Klasik ideolojiler liberalizm, muhafazakarlık, sosyalizm, milliyetçilik, anarşizm ve faşizm iken; yeni ideolojiler feminizm, ekolojizm, dini köktencilik ve çok-kültürcülük şeklinde sıralanmıştır

(Heywood, 2016: 40). Daha çok hibrit nitelikte ve ana akım ideolojilerle ilintili konumda olan bu ideolojilerin kökenleri 19. Yüzyıla kadar uzanmıştır.

Toplumsal karşılık ve tarihsel gerçeklik ekseninde şekillenen ideolojilerin ortak özelliklerini vurgulamak açısından ana akım ideolojilerin kullandıkları kavram setleri önem arz etmiştir. Liberalizmin unsurları olarak bahsedebileceğimiz kavramlar; bireycilik, özgürlük, akıl, eşitlik, hoşgörü, rıza ve anayasacılıktır. Muhafazakarlığın unsurları ise gelenek, pragmatizm, beşerî mükemmel olmayış, organizmacılık, hiyerarşi, otorite ve mülkiyettir. Sosyalizmin unsurları; topluluk, kardeşlik, sosyal eşitlik, ihtiyaç, sosyal sınıf ve ortak mülkiyettir (Heywood, 2011:72,76,81). Ana akım içerisinde kabul gören faşizm, anarşizm ve milliyetçilik, bu şekilde düzenlenebilecek kavram setlerine mesafeli durmuştur.

İdeolojiler sistematik bir şekilde değerlendirildiğinde, ideolojilerin siyasi anlayış veya toplumsal hayat üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu daha rahat anlaşılmıştır. Politika yapım sürecinde hedeflerin belirlenmesi, birtakım ideolojik ön kabullerin aracılığı ile gerçekleşmiştir. Bu şekilde belirlenen hedeflere ulaşılmasındaki en büyük motivasyon ideolojinin kendisinin gerçekleştirilmesi olmuştur. Bu yönüyle ideoloji toplumsal olanı, siyasi anlayışı belirlemesi ile yeniden kurmuştur.

Devletlerin hangi değerler üzerinden yönetileceği ve hangi sistemin bu değerleri daha iyi koruyacağına dair verilecek her karar, belli bir ideolojik yönelimi bünyesinde barındırmıştır. Kısaca siyasi sistemin belirleyicisinin hâkim ideolojiler olduğunu söylemek mümkün hale gelmiştir. Ayrıca ideolojiler, insan gruplarını aynı değerler etrafında toplayıp onlara toplumsal bir değer katmıştır. Siyasi fikirlerin, siyasi eylemlere dönüşmesi kişisel olanın toplumsal bir mahiyet kazanması da ideolojiler üzerinden mümkün hale gelmiştir. Bu açılardan incelendiğinde ideolojilerin edilgen değil etken bir görünüme sahip olduğu görülmüştür.

1.5. TERÖRİZM VE İDEOLOJİ BAĞLANTISI

Mevcut terör örgütünün tanımlanabilmesi ve kimliğinin saptanabilmesi noktasında örgütün benimsediği veya benimsediğini iddia ettiği ideolojinin ne olduğunun anlaşılması büyük önem taşımıştır. Terör örgütleri aynı ideolojiyi benimseyen ve bu anlamda aynı siyasal motivasyonla aynı hedeflere yönelen kişilerin bir araya

gelmesiyle oluşan yapılar oldukları için; ideoloji kavramı, terör örgütlerinin belirlediği stratejide lokomotif görevini layıkıyla yerine getirmiştir (Bal, 2005:84). İdeoloji örgütün kurulmasında etkili olduğu kadar militan ve sempatizanların örgüte kazandırılmasında da etkili olmuştur (Sökmen, 2012: 38). Örgüt ve eleman arasındaki bağ ideoloji üzerinden kurulmakla beraber aynı zamanda yapılacak eylemlerde ideolojik motivasyonların kullanıldığı görülmüştür. Sahiplenilen ideolojinin hedeflediği siyasal ve toplumsal düzene ulaşma çabası, örgütün gerçekleştirdiği eylemlere meşruiyet kazandırma noktasında her zaman önem arz etmiştir.

Terör örgütleri benimsemiş oldukları ideolojiyi mensuplarının zihinlerine kazımak ve onları “bilinçlendirmek” amacıyla bir takım faaliyetlere giriştikleri görülmüştür. Bu faaliyetler “siyasi eğitim” adı altında düzenlenmek suretiyle mensupların örgüte olan bağlılıklarının pekiştirilmesi yaygın olarak tercih edilen bir yöntem olmuştur (Şen, 2018: 149).

İdeoloji bir grubun hangi değerler ve amaçlar etrafında toplandığını, toplumun geri kalanına izah etme noktasında büyük öneme sahiptir. Bu doğrultuda, grup kimliklerinin ifade edilışinde ideolojinin önemi yadsınamaz bir gerçeklik haline gelmiştir. Buradan yola çıkarak terörizmin hedeflediği stratejiye uygun olan her türlü ideolojiyi kullanabilme potansiyelinin olduğu görülmektedir.

Yusuf Furkan Şen ise örgüte bağlılık noktasında terör örgütünün en önemli sermayesinin ideoloji olduğu gerçeğinden hareketle, ideolojinin örgüt mensubunun zihninde bir hayale dönüştüğünü belirtmiştir. Şen’e göre:

Bu hayal, örgüt adına geçmiş, yaşanan zaman ve geleceği açıklar; üyelerin düşüncelerini ve anlayışını biçimlendirir; karşısında olduklarına inandıkları yasal düzene karşı silahlı mücadeleyi haklılaştırır ve teşvik ederek devamını sağlar. Hayatlarının amacı olarak belirledikleri bu felsefeden dolayı da amaçlarına ulaşmada engel gördükleri her türlü düzeni, yapıyı, grubu, kişiyi ortadan kaldırmak, dönüştürebilmek veya etkisizleştirebilmek için mücadele yöntemleri geliştirir (Şen, 2018: 150).

Bu açılardan incelendiğinde terörizmin var olmasını sağlayan en önemli faktörün ideoloji olduğu görülebilir. Terörizm “şiddeti meşrulaştırmak, yeni üyeler kazanıp onları bir eylem doğrultusunda harekete geçirmek için her şeyi kapsayan bir felsefeye, dini ya da laik ideolojiye ihtiyaç duyar” (Aşkın, 2020: 40). Bu sebeple aynı terör örgütleri değişen koşullara uyum sağlamak adına ideolojilerini revize edebilmişlerdir. Aşırısı sol ideolojileri benimseyen örgütler mevcut düzenin etkin sınıf

ve elitlerin sahip oldukları güç sebebiyle demokratik yollardan değişimin gerçekleşemeyeceği inancıyla, değişimin kökten bir şekilde sadece devrim ile gerçekleşebileceğini savunmuştur. Mevcut düzen ve kurumların yıkılması için de terörizm bu şekilde araçsallaştırılmıştır. Etnik milliyetçi ideolojiye sahip olmakla beraber belirli bir devletin ülkesel bütünlüğünü hedef alan örgütler ise yine ideolojiyi araçsallaştırarak, sahip olunan ortak değerleri zayıflatmaya, toplumsal ayrışmayı arttırmaya çalışarak ideallerini gerçekleştirmeye çalışmıştır.

İdeoloji kavramı terörist eylemlerin gerçekleştirilmesinde önemli bir alanı işgal etse de bundan daha fazlasıdır. İdeolojik düşünmek her zaman şiddet eylemlerine varacak bir aşırılığa sebebiyet vermez. Bu sebeple terör örgütler amaçlarına uygun olanı gerçekleştirmek adına en uygun ideolojiyi seçerek, o ideolojinin savunuculuğunu yapabilmışlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL EKOLOJİ FELSEFESİ VE KOMÜNALİZM

2.1.TOPLUMSAL EKOLOJİ VE MURRAY BOOKCHİN

“18. ve 19. yüzyılda sanayileşmenin yıktığı insan-doğa birlikteliğinin, toplum doğal çevre ilişkisinin yeniden kurulmasını talep eden romantik bir çevre koruma düşüncesi ortaya çıkmıştır” (Dobson, 1993: 216).

“Sanayileşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte erken dönemde “doğaya geri dönüş” sloganıyla ortaya çıkan bu romantik çevre koruma düşüncesi, giderek yerini kaynak ve enerji kıtlığı konularına dikkat çeken daha somut ve bilimsel bir çevreyi koruma düşüncesine bırakmıştır” (Dobson, 1993: 217).

“Bu dönüşümün bir sonucu olarak çevre-ekonomi ve çevre-toplum ilişkisi giderek daha çok irdelenmeye başlanmıştır” (Keleş, 2012: 256-261). “Ancak modern anlamda çevreci politikalar ve bir ideolojik kimlik olarak ekolojizm 1950’lerden sonra ortaya çıkmıştır” (Tok, 2012: 176).

“Çevrecilik” ve “ekolojizm” özünde farklı anlamları karşılayan iki kavram olarak literatürde kendilerine yer edinmiştir. Çevre hareketi, çevre sorunlarının çözümünde koruma tedbirlerine odaklanırken, ekolojizm ise birey ve sosyal yapı özelinde insan-toplum-doğa ilişkisini felsefik açıdan incelemeyi tercih etmiştir. Bu yaklaşım; toplumla doğa, toplumla birey ve insanla bedeni arasında uyumu salık veren birleştirici bir yaklaşımı temsil etmektedir (Ertürk, 2009: 290). Bu anlamda Kovel ekolojiyi “*sermaye birikimi yüzünden, dünya genelinde ekosistemlerin dengelerini yitirmesi sonucu, insan ve doğa arasındaki ilişkinin genel olarak parçalanmasını vurgulayan bir terim*” olarak ele almıştır (Öğdül, 2004: 89).

İnsan-toplum-doğa ilişkisini açıklamaya çalışan yaklaşımlardan ilki “İnsan Merkezci Yaklaşım” dır. Eski Yunan’da Protogoras’a dayanan "her şeyin ölçüsü insandır" yaklaşımından beslenen ve Batı kültüründe etkilerini uzun yıllar devam ettiren bu görüş, doğadaki tüm canlıları insan için bir ihtiyaç deposu olarak algılamıştır. Kısacası bu yaklaşım insanın doğaya hükmetmesi neticesinde yarattığı ekolojik krizlerle ilgilenmek bir yana bunun gerekli olduğunu düşünmüştür.

İnsan-toplum-doğa ilişkisini açıklamaya çalışan diğer yaklaşım “Doğa Merkezci Yaklaşım” dır. Derin ekolojik düşünce üzerinde şekillenen bu yaklaşım, günümüzdeki ekolojik sıkıntıların kaynağı olarak insanı görmüştür. Biyo-merkezci paradigma olarak da anılan derin ekoloji, doğayı araçsallaştıran zihniyeti hedef gösterip, mücadele edilmesi gerekenin bu zihniyet olduğunu savunmuştur. Söz konusu yaklaşım, dikkatini bireysel bilinç değişimi üzerine odaklamış, bu değişimin sosyal değişimi de beraberinde getireceği cihetinde bir beklenti taşımıştır (İmga, 2006: 85).

İnsan-toplum-doğa ilişkisini açıklamaya çalışan ve bu anlamda tezin de çalışma konusunu oluşturan son yaklaşım ise “Toplumsal Ekoloji Yaklaşımı”dır. Toplumsal ekolojiye göre günümüzdeki ekolojik sorunların temeli, insanın insana hükmetmesine dayanır. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak, insanın doğaya hükmetmesinin nedeni, aslında insanın insana hükmetmesi ve onu sömürmesidir. Bu nedenle ancak her türlü tahakküm ilişkisinin ve hiyerarşinin önüne geçilmesi ile insanın doğa üzerindeki yıkıcı etkisinin sonlandırılabilceği savunulmuştur. Kısacası kültürel yapıyı baştan sona değiştiren ve modern toplumsal formasyonu oluşturan zihniyet bu teoride masaya yatırılmıştır (Görmez, 2010:7).

Toplumsal ekoloji felsefesinin mimarı Murray Bookchin’dir. Bookchin Rus devrimci hareketinde yer almış bir ailenin çocuğu olarak 14 Ocak 1921’ de New York City’ de dünyaya gelmiştir. 1934’te Genç Komünistler Birliği’ne katılan Bookchin, 1936’da iki ağabeyini İspanyol İç Savaşı’nda kaybetmiştir. Ailesinin mücadelecisiyasi kimliğinin etkisiyle Bookchin’in 1930’larda geleneksel Marksist çizgide olduğu söyleyenebilir. 1960’larda yeni sol hareketinde yer alan Bookchin, 1970’lerle beraber ekoloji ve çevreci harekete öncülük etmiştir. Zamanla Marksizmden sol-liberter çizgiye evrilen Bookchin, âdem-i merkeziyetçi ve anti-hiyerarşik düşünce yapısını ekolojizmle birleştirmiştir. Fikri serüvenini, liberter belediyeçilik olarak adlandırdığı doğrudan demokrasi temelli âdem-i merkeziyetçi yapılanma önerisiyle tamamlamıştır.

Bookchin’e göre toplumsal ekoloji, mevcut ekolojik problemlerimizin çoğunun kökleşmiş toplumsal problemlerden kaynaklandığı fikrini esas almıştır (Bookchin, 2017:24). Ekolojik sorunların kaynağını araştırırken, bu sorunların toplumsal bağını koparmak, ekoloji ve toplum arasındaki ilişkiyi görmezden gelmek, büyüyen çevre krizlerinin sebeplerini yanlış biçimde analiz etmek anlamına gelecektir.

Bookchin'in amacı, ekolojik problemlerin toplumsal kökenlerine ilişkin tutarlı bir bakış açısı geliştirmek ve bu anlamda toplumu akılcı bir zemine çekerek, yeniden inşa edilecek eko-anarşist bir proje ortaya koymak olmuştur (Önder, 2003:186-187).

Toplumsal ekolojinin çıkış noktasını, toplum ile doğayı birbiri karşısında konumlandıran problemlerin, toplumun doğa ile etkileşiminden ortaya çıkmadığı, aksine insanoğlunun tarihten bu yana süregelen toplumsallaşma sürecinin içinden çıktığı fikri oluşturmuştur (Önder, 2002:70). Bugün çoğunlukla kabul kabul görmüş toplumla doğa arasındaki zıtlık ve parçalanmışlık, toplumsal alandaki ayrışmalardan ve insanların birbirleri ile olan uyumsuzluğundan kaynaklanmıştır (Bookchin, 2015: 45).

Bookchin, bir anlamda ekoloji kavramını toplumsal alana taşıma çabasında olmuştur. Doğanın, canlı ve cansız varlıkların tümünün karşılıklı etkileşimini içerisinde barındırdığını, bu etkileşimden kaynaklanan bağımlılık ilişkisinin de doğal ekoloji olarak adlandırılabilceğini ileri sürmüştür. Nitekim insanoğlunun da doğanın parçası olmasından kaynaklı kendi içerisinde toplumsal ekolojik bir sistemi barındırdığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

Basitçe dile getirirsek, ekoloji doğanın dinamik dengesiyle, canlı ve cansız şeylerin karşılıklı bağımlılığıyla ilgilenir. Doğa insanları da içerdiği için bilim, insanlığın doğal dünyadaki rolünü de içermelidir; özellikle insanlığın diğer türlerle ve biyotik çevrenin inorganik maddeleriyle ilişkisinin niteliği, biçimi ve yapısını. Eleştirel bir bakış açısından ekoloji, insanın doğal dünyayla ayrılığından kaynaklanan büyük dengesizlik alanına açılır. Doğanın eşsiz türlerinden biri olan homo sapiens yavaş ve zahmetli bir şekilde doğal dünyadan kendine özgü eşsiz bir toplumsal dünya geliştirdi. Her iki dünya son derece karmaşık evrim safhaları içinde birbiriyle etkileşim içinde olduğu için doğal bir ekolojiden söz etmek kadar toplumsal bir ekolojiden söz etmek de (...) Toplumsal ekoloji, insanlık ile doğanın ayrılmasının eleştirisinden daha fazlasını sunar; insanlığı ve doğayı iyileştirme gereksinimini ortaya koyar. Aslında onları radikal bir şekilde aşma gereksinimini ortaya koyar (Bookchin, 2015: 102).

Bookchin'in öncülüğünü yaptığı toplumsal ekoloji anlayışı, ekolojik sorunların temelinde her zaman toplumsal bir sebep aramıştır. İnsanların toplumsal varlıklar olarak birbirleriyle olan etkileşimleri ve bu etkileşimlerin niteliğini belirleyen sosyal-psikolojik ve tarihsel nedenler, esas ilgilendiği konulardır.

Toplumsal ekoloji, insanların birbirleri ve doğa ile olan etkileşimlerinde, hiyerarşi ve tahakkümün bütün yansımalarını reddetmiştir. Toplumun evrimsel gelişim

sürecinde ortaya çıkarmış olduğu tahakküm yapılarını hedef almıştır. Bugünkü medeniyetin üzerinde yükselmiş olduğu değerlerin, insan-doğa ikiliğini yarattığını ve bu söz konusu ikili düşünme tarzının arka planında, insanoğlunun ihtiyaçlarını gidermek maksadıyla doğayı kaynak deposu olarak algıladığını kabul etmiştir. Başka bir ifadeyle, toplumsal ekoloji, doğayı insanlık için nesne haline getiren bu anlayışın hiçbir akılcı yanı olmadığını düşünmüştür.

İnsan ve doğanın tarihsel gelişim seyrinin bu şekilde parçalı ve birbiri karşısında konumlandırılmış yapıda analiz edilemeyeceğinden yola çıkarak, bütüncül bir bakış açısı ortaya koymuştur. İnsanın doğa karşısında üstün olduğu fikrine karşı çıktığı gibi onun tamamlayıcı bir niteliğe sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda insan ve doğayı birbirinden etkilenen, etkilendiği ölçüde besleyen ve beslediği ölçüde de geliştiren, kısacası birbirleri içerisinde evrimleşen yapılar olarak ele almıştır.

Bookchin'in "Doğal evrimde insanlığın yeri nedir?" sorusunu temel alan düşünce yapısı, doğal dünya ile toplumsal dünyanın bütünsel tek vücut bir doğaya evrilmesini ve bu düşünce tarzından hareketle toplum ve doğayı birbirinin karşısında konumlandıran düalist yaklaşımların metodolojik bir yanılgıya düşmekle kalmayıp, bir öğeyi diğerine indirgemek suretiyle (insan ve doğa) meselenin özünü de kaçırdığını iddia etmiştir. Kuşkusuz bu düalist yaklaşımlar içerisinde Bookchin, Marksizme de ciddi eleştiriler geliştirmiştir. Marksizmin mevcut toplumsal sorunları emek – sermaye temelinde açıklama girişimi, Bookchin açısından yeterince kapsamlı değildir. David Harvey, toplumsal sorunların Marksistlerce kentsel ve ekolojik meselelere değinmeden açıklanmasının Bookchin açısından büyük bir eksiklik olduğunu ifade etmiştir (Harvey, 2016: 113).

Bookchin'e göre insanların toplum içerisinde geliştirmiş olduğu davranış pratiklerinin kökeninde statü, cinsiyet gibi psikolojik tatmin araçları da yatabilmektedir. Bu anlamda Marksizmin insanın psikolojik yanına dair analizlerde bulunmamış olması toplumsal ekoloji açısından bir eksiklik olarak nitelenmiştir.

Bookchin'in Marksizme yönelttiği eleştirilerin çıkış noktasını, toplumu biçimlendiren ilk tahakküm kaynaklarının, emek temelli örgütlenme biçimleri olmadığı görüşü oluşturmuştur (Bookchin, 2014b : 117). Bookchin açısından toplumsal hayattaki hiyerarşi temelli parçalanmışlığın üstü, burjuva sınıfı tarafından

birtakım ekonomik kaygılarla örtülmüştür. Üstü örtülen bu gerçek, görünmez niteliğe bürünmüş ve söz konusu belirsizlik Marks'ı yanılgıya uğratmıştır. Bookchin'e göre hiyerarşi kavramının neden olduğu sorunlar, tarihsel seyir içerisinde Marks'ın işaret ettiği sınıf mücadelelerinden daha önce ortaya çıkmıştır. Bookchin'e göre Marks sınıf mücadelelerini tetikleyen tahakküm üzerine kurulu hiyerarşik ilişkilerin analizi yerine, sınıf mücadelelerini toplumsal sorunla bir tutarak yanılgıya düşmüştür (Bookchin, 2013a:50). Bookchin, hiyerarşi kavramından yola çıkarak Marksizmi bugünkü toplumsal konjonktürde eksik bir siyasal teori olarak yorumlamıştır. Nitekim Bookchin'e göre ekonomik sömürünün sona ermesi, hiyerarşiden kaynaklı tahakküm ilişkilerini sona erdirmeyecektir.

Immanuel Wallerstein kapitalizmi *“her şeyden önce tarihsel bir toplumsal sistem”* olarak tanımlamıştır (Wallerstein, 2016: 15). Bookchin tarihsel ve toplumsal olan kapitalizmin etki alanını sürekli genişletmesi gereken bir sistem olması sebebiyle onu *“toplumsal yaşamın kanseri”* olarak adlandırmıştır (Bookchin, 2014b : 56). Piyasalara hakim olan rekabet göz önünde bulundurulduğunda, kapitalist piyasadaki bir şirketin yok olmamak adına her geçen gün büyümek güdüsüyle hareket etmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir (Bookchin, 2017: 35). Diğer bir ifadeyle “Büyü ya da yok ol” prensibiyle kurgulanmış bir sistemde hayatta kalmanın yegane unsuru daha fazla büyümek için, daha fazla kar edinme çabasında olmaktır. Daha sonrasında önü alınamayacak olan bu güdülenme, Bookchin'e göre her türlü ahlaki öge ve değerlerden arındırılmış bir rekabet ortamını hazırlamıştır. Bu rekabet ortamında hiçbir ahlaki prensibe sahip olmayan kişiler ancak zirveye yükselebilecektir (Bookchin, 2017: 36). Marksizm ve diğer çevreci ideolojiler ekoloji karşıtlığı temelinde yükselen söz konusu “ahlaksız piyasa ortamını” ahlak nutukları çekerek eleştirdiği ve toplumdaki bireylerin yaşam tarzlarında değişiklik yapması gerektiği çağrısında bulunduğu sürece, Bookchin açısından kayda değer herhangi bir dönüşüm yaşanmayacaktır. Bu anlamda toplumsal ekolojinin işaret ettiği nokta ahlaki ya da tinsel açıdan yenilenmenin yersiz ve işe yaramaz olduğu demek değildir; aksine böyle bir dönüşüm gereklidir ancak modern kapitalizm yapısı itibarıyla ahlak dışı bir nitelik arz etmekte ve bu anlamda ahlaki çağrılara karşı duyarsız kalmaktadır (Bookchin, 2017:37). Bookchin'e göre kapitalizmin sürekli genişleyen karşı konulamaz gücü ve ahlaki çağrılara karşı duyarsız niteliği, kendisiyle bu anlamda mücadele edenleri de bünyesine katarak reel

sosyalizmi Sovyet Rusya’da olduğu gibi iflasa sürüklemek suretiyle Marksizmin çöküşünü hızlandırmıştır.

2.2. NEWTONCU MEKANİK PARADİGMADA DOĞANIN YERİ

İnsanın doğayla ilişkisi, insanın doğayı algılama ve anlamlandırma çabasındaki dönemsel farklılıklar sebebiyle, farklı boyutlarda gerçekleşmiştir. Doğanın insan düşünüşünde nasıl bir konumda bulunduğuna dair verilecek cevapların, kendi tarihsel ve dönemsel gerçekliklerinden ayırabilmenin imkansızlığı, insan doğa ilişkisini analiz etmeyi amaçlayan her çalışmanın tarihsel evrelere bölünmesi mecburiyetini doğurmaktadır. Neolitik döneme kadar düzensiz bir nitelik arz eden insan doğa ilişkisi, bu dönemle beraber farklı bir sürece girmiştir. Üretim başlamadan doğa karşısındaki konumu edilgin olan ilkel insan, doğanın verdiğiyle yetinmek zorundadır (Şenel, 2017: 35). Üretim yapabilme tekniklerini öğrenmesiyle insan, doğa karşısında edilgin konumdan etken konuma geçmiş ve söz konusu konum değişikliği insan düşünüşünde birtakım değişikliklere yol açmıştır. Üretimle beraber insan düşünüşünün odağını artık doğa değil, insan oluşturmuş ve insan doğaya bu o odaktan bakmaya başlamıştır (Şenel, 2017: 36). İnsan düşünüşündeki odak değişimi neticesinde doğa insana, hatta bir kadına benzetilmek suretiyle “benzetmeci” düşünüş tarzına geçilmiştir. Benzerleri bir araya getiren düşünme metodu, bilinmeyenleri de bilinenler vasıtasıyla açıklamaya çalışmıştır. Benzeyenler ile benzemeyenler arasında zıtlık temelinde yapılan ayırım, “sınıflandırmacı” düşünme metodunu beraberinde getirmiştir. Benzetmeci ve sınıflandırmacı olan bu metod, Allaeddin Şenel’in ifadesinde “sihirselsel düşünüş” olarak yer almıştır. Sihirselsel düşünüş, insanın doğa ile etkileşimleri sonucunda elde ettiği çıkarımlar arasında belirli neden sonuç ilişkisini kurmuş ve genel ilkeler belirlemiştir. Karşılaştığı yeni nesne ve olayları tek tek değerlendirmek yerine, bu sınıflardan birine sokup o ilkeyi ona uygulayan aşama “tümdengelimci düşünüş” aşamasıdır (Şenel, 1982: 110).

“...İnsan ile doğa etkileşiminin karşılıklı bir biçim aldığı, tek tek olayların o olay türünün doğasını ortaya koyabilecek derecede tümevarımcı yöntemlerle incelenmesi sonucunda, olaylar arasında düzenli ilişkilerin formülleri olan “yasalara” varıldığı zaman insanın “bilimsel düşünüş dönemi” başlamıştır” (Şenel, 1982: 110).

Bilimsel düşünüş dönemine kadar ki süreçte, insan doğa ilişkileri organik boyuttayken, bu dönemle beraber mekanik boyuta evrilmiştir. Bu dönemde doğanın insan zihnindeki anlamsal niteliği değişmiş, insan doğa üzerinde tahakkümcü yapılar kurarak onu bir kaynak deposu olarak görmüştür. İnsan ile uyum içerisinde olan doğa kavramının yerini, metalaştırılmış ve insanın nesnesi haline getirilmiş doğa kavramı almıştır.

Modern Batı kültürünün düşünsel ve kültürel alt yapısı 16. ve 17. yüzyıllarda şekillenmeye başlamıştır. Sözkonusu zaman diliminde, insanoğlunun doğayı anlama biçimi, birtakım değişikliklere uğramıştır. İnsanoğlunun doğa ile etkileşimindeki önemli dönüşümlerin altında yatan temel gerekçeleri açıklama amacı taşıyan her çalışma, fizik ve felsefe alanında o döneme damgası vurmuş tartışmaların analizine ihtiyaç duymuştur. Evreni ve bu anlamda doğadaki her türlü etkileşimleri açıklamaya çalışan fizik bilimi, fikri altyapısını oluşturmak bakımından, modern felsefecileri etkilemiştir.

Modern felsefe 15. yüzyıl ile 20. yüzyıl arası dönemi kapsamaktadır. Modern felsefeyi kendinden önceki dönemden ayıran en önemli özellik, bilim dünyasında eş zamanlı şekilde gerçekleşen devrim niteliğindeki buluşlardır. Ortaçağ döneminde Tanrı merkezli bir evren anlayışının olduğunu, modern dönemle beraber bilimsel alanda yaşanan gelişmelerin teleolojik evren anlayışını sarstığını ve bu anlamda Tanrı ile evren arasındaki bağının zayıflatıldığını söylemek mümkündür.

17. yüzyıl bilimsel tartışmalarına Bacon ve Descartes'ın temsilciliğini yaptığı çift kutuplu sistem damgasını vurmuştur. Bacon tümevarımsal ve ampirik araştırma metodlarını savunurken, Descartes ise şüphecilik üzerine temellendirdiği, analitik "kartezyen felsefeyi" savunmuştur. Temelde deneye değil, akla dayalı olanı destekleyen Descartes'in ana ilgi alanı yöntem olmuştur. Descartes, çözüm kendisini açık bir biçimde ortaya koyana dek, problemi küçük ve daha yalın parçalara ayırma yolunu seçmiştir. Buradaki amacı aklın her şeyi net ve akıcı bir biçimde kavrayabileceği tam bir çözümleme oluşturmaktır.

Bacon'un amacı ise doğanın üzerinde tahakküm kurup, onu kontrol altında tutacak bilgiyi üretmek olmuştur. Descartes ise evreni bir makineye benzetmiş ve bu anlamda doğanın işleyişini mekanik yasalara bağımlı kılmıştır. Bu yaklaşım, 20. yy.

fiziği esastan bir değişiklik getirinceye kadar, tüm bilimsel gözlemciliği, ve doğal olguları, ifade eden tüm kuramların şekillenmesini etkilemiştir (Capra, 1992:61).

Newton kendisinden önceki Bacon ve Descartes'in düşüncelerini harmanlamıştır. Descartes'in evreni mekanik yasalarla açıklayan yaklaşımını kabul etmekle beraber, doğanın matematiksel formülasyonunu geliştirmiştir. Bunun yanısıra Newton, Bacon'dan yola çıkarak, deneysel bulgulara dayanmayan tümdengelimci ilkelerin hiçbir anlam ifade etmediğini savunmuştur. Bu yaklaşımıyla Newton, sistematik deneyciliğiyle Bacon'u, matematikselliliğiyle de Descartes'i aşarak bu iki eğilimi birleştirmeyi başarmıştır (Hampson, 1991:60-61). Doğanın matematiksel açıdan formüle edilmesi sürecinin Kopernik, Kepler ve Galileo'nun öncülüğüyle başladığını belirten Capra; Bacon ve Newton'la birlikte insan ve doğa arasındaki düalizmin tamamlandığını belirtmiştir (şahin, 2012: 42).

Newton fiziğine göre doğadaki nesnelerin hareket etmesini sağlayan çekim kuvvetidir. Nesneleri hareket ettiren çekim kuvvetinden kastedilen yer çekim kuvvetinin kendisidir. Newton çekim kuvvetinin nesneler üzerindeki etkisini klasik mekanikten faydalanarak, kendisine ait olan matamatiksel denklemlerle ölçebilmiştir. Bu denklemler maddi dünyada karşılaşmış olduğumuz bütün hareketlerin ve bu hareketlerden kaynaklanan değişimlerin nedenini açıklama iddiası taşır. Einstein Newton mekaniğini şu cümlelerle anlatmıştır: *"Mekanikte, hareket halindeki bir cismin şimdiki konumu ve onu etkileyen kuvvetler bilinirse, o cismin gelecekte izleyeceği yol önceden bilinebilir ve cismin geğmişi saptanabilir. Böylece örneğin bütün gezegenlerin gelecekteki yörüngeleri önceden bilinebilir"* (Einstein, 1976:70).

Mekanistik evren anlayışı ile evrendeki her şey neden sonuç ilişkileri bağlamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Doğa, katı bir determinizmden beslenen kozmik bir makine olarak tasvir edilmiştir. Newton fiziği açısından sistemdeki herhangi bir değişimin nedensel olarak bütün detaylarına vakıf olunmuşsa, o değişimin nereye varacağı önceden hesaplamak mümkün hale gelmiştir (Capra, 2009:76).

Newton mekaniği ve klasik fizik, bireyin kendisine ya da Tanrı'ya atıf yapılmadan gerçekliğin açıklanabileceği kabulü üzerine kurulmuştur (Heisenberg, akt. Kocabaş, 2001: 22). Doğa bütüncü bir bakış açısından ziyade, matematik ve fizik

yasalarıyla açıklanabilen, birbirleriyle uyumlu parçaların birleşmesiyle oluşan bir sistem olarak tasvir edilmiştir. Bu anlamda bütünün kendisini temsil eden sistemin nasıl çalıştığına dair yapılacak her açıklama, matematiksel formüllere ihtiyaç duymak zorunda kalmıştır. Bu formüller sadece kusursuz bir şekilde işleyen sistemi değil, kendisini oluşturan parçaların hareketlerini de açıklayacak güçte olmalıdır. Bu nedenle doğanın bilgisini üretme noktasında yapılan bütün açıklamalar, aynı zamanda nicel verilerle desteklenmiş mekanik modellemelerden oluşmuştur. Böylelikle Newtoncu mekanik gerçeklik anlayışı, tinsel kavramların doğa ile olan birlikteliğine son vererek, bilim yasalarının ne olduğunun yanında ne olması gerektiğinin de ışık tutmuştur (Rossi, 2009: 151).

18. ve 19. yüzyıllarda Newton'un ortaya atmış olduğu formüller yer çekiminden gezegenlerin hareketlerine kadar bütün doğa olaylarını en ince ayrıntısına kadar açıklığa kavuşturacak güçte olmuştur. Mekanistik evren tasarımı arkasına aldığı rüzgarla, gerçekliğe dair yapılan en iyi izahın kendisi olduğunu bütün bilim otoritesine kabul ettirmiştir. Doğanın bu anlamda nesnel zemindeki kavranışı, o dönemin bilim dünyasının varmak istediği noktayı uzun yıllar tek başına teşkil etmiştir (Capra, 2009: 77).

18. yüzyılda mekanistik doğa tasvirinin bilim dünyasında tam anlamıyla kabul görmesi, fizik dışındaki diğer bilimlerin de yapmış olduğu çalışma ve analizlerde çıkış noktalarını fiziğe dayandırma mecburiyetini beraberinde getirmiştir. Evren saat gibi işleyen mekanizmalardan oluşan mekanik bir tasarımsa bunu anlayanın en iyi yolu fizik bilimine yönelmek olmuştur. Descartes bu durumu “bütün felsefe bir ağaca benzer. Kökleri metafizik, gövdesi fizik ve dalları bütün diğer bilimlerdir” diyerek anlatmıştır (Vrooman: 1970:189).

Fizik dünyasında kıvılcımlanan ve hızla yayılan mekanistik tasarımın diğer bilimlere sıçraması uzun zaman almamıştır. İnsanın yapısı ve toplumun doğası ile ilgilenen diğer bilimler (tıp, biyoloji, psikoloji, sosyoloji gibi) söz konusu mekanistik rüzgardan nasibini almıştır. Kuantum öncesi Newtoncu mekanik anlayışın fizik dünyası dışında diğer bilimlere ve dolayısıyla Batının üzerinde yükseldiği değerlere kadar etkisini gösterdiğini ifade eden Capra'ya göre, sağlıklı kurumlar ve

teknolojilerin üretilmesinin sebebi yine Newtoncu determinist bakış açısidir (Sezer, 2009).

Bu akım neticesinde “bilimin salt gözlem ve deneye dayanan, yalnızca doğrulma ya da yanlışlama ile belirlenen bir pozitivizm olduğu sanısı sıkı sıkıya yerleşmiş” (1997: 13) ve sosyal bilimler içerisinde belirli bir kesim, “sosyal fizik” diye bir disiplin keşfettiklerini söylemiştir. İnsani ve toplumsal olaylara akılcı bir bakış açısıyla yaklaşma eğilimi, içinde bulunduğu konjonktürün “aydınlanma çağı” olarak anılmasını sağlamıştır (Capra: 2009:79).

Fizik dünyasında bu gelişmelerin sosyal bilimlerde de karşılığını bulmaya başladığı noktada Hobbes ve Locke örneği önemlidir. Hobbes siyasal ve toplumsal yapıya dair analizlerinde Newton’un mekanikçi metodolojisini kullanmıştır. Bu anlamda devletin olmadığı doğa durumunda toplumun içerisine düştüğü kaotik ortamı açıklarken, öncelikle toplumu oluşturan bireyleri inceleme nesnesi olarak ele almıştır. Bireylerden toplumun kendisine uzanan bu tümevarımcı yol haritasında daha sonra parçaları birleştirerek, devlet mekanizmasının önemi ve işlevini açıklamıştır. Hobbes’a göre mutlak bir egemenin olmadığı doğa durumunda “insan insanın kurdudur” anlayışı gereği çıkar ve bencillikler etrafındaki çatışma ve kaos her zaman kendisini var etmiştir (2009: 211). Bu çatışma ortamında insanın kendisini güvende hissetmesi mümkün değildir. Bu nedenle doğa durumu, insanın sürekli kendisini koruma altına alma ihtiyacını tetiklemiştir (Çaha, 2013: 100-110). Hobbes açısından insanın kendi hayatını koruma altına alma amacıyla istediği her şeyi yapması doğal hak kavramını doğurmuştur (Hobbes, 2009: 214). Bireyin kendi güvenliğini sağlama noktasında gücünü dilediği şekilde kullanma dürtüsü, toplumdaki kargaşayı daha ileri noktalara taşıyacak potansiyeli içinde barındırmıştır. Bu tehlikeli potansiyelin farkına varan Hobbes, bireyler üzerinde mutlak anlamda egemen olan güce, yani devlete, bireylerin dolayısıyla toplumun güvenliğini sağlama görevini yüklemiştir (Hobbes, 2009: 226). Böylelikle kaynağını doğal hak kavramından alan, bireylerin kendi güvenliğini sağlama noktasında istediği gibi hareket etme serbestliği, yerini egemenin kendisine sunduğu sınırlı iradeye bırakmıştır. Burada bireye döşen görev, egemenin yasaklamalarına rıza gösterilen sözleşmenin kabulü olmuştur (Hobbes, 2009: 230). Çünkü bir sistemdeki bazı parçaların görevi mekanizmayı çalıştırmak iken, bazılarının ki ise mekanizmaya yön vermektir (Skirberkk ve Gilje, 2006: 240).

Newton'un fikirleri Locke açısından önemli ölçüde esin kaynağı olmuştur. O dönemde fizikçiler gazların hareketini açıklarken moleküllerin ve atomların hareketlerini baz almışlardır. İnceleme nesnesini temel yapıtaşlarına ayırma metodolojisi Locke tarafından da benimsenmiş, bunun neticesinde yapıtaşı bireyler olan atomcu bir toplum teorisi ortaya koymuştur. Locke toplumun doğasını kendisini oluşturan bireylerin doğasından hareketle açıklamaya çalışmıştır. Bireylerin davranış pratiklerini ve yapmış olduğu seçimleri, insan doğasından hareket ederek analiz etmiştir. Locke, insanın doğasındaki temel dürtülerin siyasal ve ekonomik sorunlar ile arasındaki bağın kurulmasında Hobbes'tan da faydalanmıştır. Hobbes açısından bilginin edinilme süreci duyusal algılama ile beraber gelişen bir süreçtir. Locke buradan yola çıkarak ortaya atmış olduğu "tabula rasa" kavramı ile insan zihnini, edinilen bilgilerin üzerine kaydedildiği boş bir kağıda benzetmiştir. Buna göre insan, ihtiyacı olan her çeşit bilgiyi kendi aklını kullanarak ve deneyimleyerek edinebilmiştir. *"Bu tasarım, siyasal felsefe üzerinde olduğu kadar, klasik psikolojinin iki ana okulu olan "davranışçılık" ve "psikanaliz" üzerinde de güçlü bir etki yaratmıştır"* (Capra, 2009:80).

Locke'un tasvir ettiği doğa durumunda doğa yasaları bütün herkes için geçerlidir. İnsanlar seçimlerinde ve eylemlerinde kimsenin tahakkümü altında kalmayarak, kendi iradeleri doğrultusunda özgürce davranmaktadır. Kısacası doğa durumu insanların hiçbir buyruğun tahakkümü altına girmemesi sebebiyle eşitlik ve özgürlüğün tam anlamıyla tesis edildiği durumdur (Locke, 2009: 263). Ancak bu durumun zamanla bozulmuş olması savaş durumunu beraberinde getirmiştir (Locke, 2009: 267). Söz konusu savaş durumunda insanların can ve mal güvenliklerinden bahsetmek mümkün değildir. Locke' a göre bu kaotik durumdan insanlar arasındaki anlaşmazlıkları karara bağlayan bir otoritenin varlığı ile çıkılabilir (Locke, 2009: 269). Böylesi bir otoritenin Locke'un fikirlerindeki karşılığı ise devletin kendisi olmuştur.

Locke insan doğasındaki temel dürtülerin siyasal, ekonomik ve toplumsal sorunlarla olan bağlantısını ortaya koyarken, Newtoncu yaklaşımdaki evrenin her koşulda değişmez yasaları olduğu fikrinden hareketle, toplumun da değişmez doğa yasalarına sahip olabileceğini düşünmüştür. Öncesinden nasıl hareket edecekleri hakkında hiçbir bilgi sahibi olamadığımız moleküllerin bir araya gelerek oluşturdukları gaz kütleleri, nasıl kontrol altında tutulabilen dengeli bir durum arz

ediyorsa, bireylerden oluşan toplum açısından da benzer bir doğa durumu söz konusu olabilmeliydi. Locke’a göre bu noktada devletlerin görevi kendi koymuş oldukları kuralları topluma dayatmak değil, devlet mekanizmasının henüz ortaya çıkmadığı dönemlerdeki doğa yasalarını bulup uygulamaktır. Söz konusu doğa yasaları bireylerin eşitlik ve özgürlüğünü gerçek anlamda sağlayacak temel kaideleri içermektedir (Capra, 2009:80). Hukuk insanlardan bağımsız olarak düşünülemez. İnsanların rızası temelinde yükselmemiş hiçbir hukuk kuralına toplumun biat etmesi beklenemez (Toku, 2003:115). Locke’un düşüncüleri doğrultusunda yaşam, özgürlük ve mülkiyet hakları kavramsal açıdan yeni bir boyut ve işlev kazanmıştır. Aydınlanmanın kendisinin, bu hakların toplumun rızası ile oluşturulan yasaların güvencesi altında ancak anlam kazanacağı fikri tartışma götürmez bir gerçek haline dönüşmüştür.

Sadece fizik dünyasını değil, yukarıda anlatılanlar ışığında kendisinden sonraki dönemi de kapsayacak şekilde diğer bilim dallarını da etkileyen Newtoncu mekanik anlayış, determinizden fazlasıyla beslenen ve bu anlamda evrendeki bütün ilişkiler gibi insan doğa ilişkisini de neden sonuç ilişkisi bağlamında ele almıştır. Canlı bir organizma niteliği taşıyan doğayı da, saat gibi işleyen makinenin bir parçası olarak görmüştür. Doğa ile olan ilişkinin organik boyuttan mekanik boyuta geçmesi bu anlamda önemlidir. Çünkü bilimsel anlamda bahsettiğimiz bu gelişmeler yaşanmadan önce, insan doğayla organik bir bütünlük içerisindeydi. Kökenlerini Şenel’in ifadesinde olduğu gibi “benzetmeci” düşünüş tarzından alan organik yaklaşım, doğayı sürekli veren, besleyen bir “ana” ile özdeş tutmuştur. Kişi “anasını” kolayca tahrip edemeyeceğine göre bu özdeşlik, insanlığın doğa üzerinde tahakkümcü yapılar kurmak suretiyle ona zarar verme güdüsünün önüne geçmiştir. Dünya canlı ve duyarlı olarak görüldüğü sürece onu yok edici davranışlar insan ahlâkına aykırı görülmüştür (Capra, 1992:61). Bir zamanlar ahlaki görülmeyen, doğayı sömürme ve onu kendi menfaatleri uğruna tahrip etme güdüsü, Newtoncu yaklaşım ile meşruiyetini bilimsel bilgiden alır hale gelmiştir. Evrenin mekanistik modeli, doğrusal düşünme anlayışı ile birleşmiş ve bu, sağlıklı ve aynı zamanda insanlık dışı bir teknoloji meydana getirmiş; bu teknoloji ile insanların içinde yaşadığı doğal, organik çevreyi, basitleştirilmiş, yapay, prefabrike bir çevreye dönüştürülmüştür (Özel, 2009:207-226). Diğer bir ifadeyle sadece doğanın değil bunun yanında toplumsal ve siyasal alanın da rasyonel tanımlamaları yapılmış (Marcuse, 2010: 128); araçsal aklın ön plana

çıkartılmasıyla insanlar tekdüzeleştirilerek (Horkheimer ve Adorno, 1996:149) düşünce, insan ve toplum tek boyutlu hale indirgenmiştir.

Bookchin insanların doğaya ait olduğu kadar doğanın da insanlara ait olduğu düşüncesinden hareketle, Batı felsefesinin Newtoncu bakış açısıyla doğayı zorunluluk alanı olarak görmesinden duyduğu rahatsızlığı şu cümlelerle ifade etmiştir: “*Newtoncu fiziğin, fiziksel değişimin çeşitli düzeylerinde doğrulukla betimlediği her şeyin fiziksel temeli vardır. Fakat bu olgu, bütün dünyayı madde ve devinime indirgemek gibi, bütün görüngüleri bu tanımlara dayanarak açıklamak için güvence değildir*” (Bookchin; 2017:122).

Bookchin bu açıdan Newtoncu bir indirgemeciliği organik düşünce biçimi açısından son derece tehlikeli bulmuştur. Doğanın matematiksel açıdan formüle edilmesinin arkasında yatan en büyük neden, Bookchin’e göre insanoğlunun doğayı kaynak deposu olarak algılamasıdır. Horkheimer bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

İnsanla doğa arasında, ne birini ötekine indirgeyen ne de bütünü koparan bir karşılıklı kabul gerekiyordu. Tıpkı, süten kesilen bebeğin bu duruma yavaş yavaş alışması, annesini sadece kendi ihtiyaçlarının nesnesi değil, ayrı hakları da olan bağımsız bir varlık olarak görmeye başlaması gibi. İnsan, paranoyakça bir hırsla doğayı kendine ait kılmaya çalışmaktan vazgeçtiği anda doğanın dilinin çözülmeye başladığını görebilecekti; bunun işitilmemiş ama yine de anlaşılır bir dil olduğunu da.. (Horkheimer, 2002: 28).

Horkheimer’in da belirttiği gibi öznenin duygusal boyutunun göz ardı edildiği mekanik ilişkilerle açıklanmaya çalışılan doğanın kendisi, bugün hiç olmadığı kadar “insanın bir aleti” konumuna indirgenmiştir (Horkheimer, 2002:130). Doğanın, insanoğlunun hayatını devam ettirebilmek ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla ilişkiye geçtiği zorunluluk alanı olarak kavranışı, beraberinde itaat etme ve tahakküm kurma temelinde yapılanmış bir ilişkiyi karşımıza çıkarmıştır. Bookchin ise toplumsal ekoloji anlayışı ile doğa ve toplum arasındaki karşılıklı ve bütünleyici ilişkiye vurgu yapmıştır (Cevizci, 2005:623).

Hobbes gibi distopyacı düşünürlerle Marks gibi ütopyacı düşünürler ekonomiyi kıt kaynakların insanların gereksinimlerini karşılamayacak kadar yetersiz olduğu düşünülen zorunlukçu hatta cimri bir doğanın potasında biçimlendirmiştir (Bookchin, 2017:17). Doğa felsefesi de bu zorunlukçu bakış açısından nasibini almıştır. Söz konusu bakış açısı hiyerarşik olarak şekillendirilmiş bir toplumun

oluşmasına ideolojik açıdan dayanak sağlamıştır. Bu biçimlendirme ve zorunlulukçu imge hiyerarşik toplumsal yapının fikri altyapısını oluşturmuştur. Doğanın doğal kaynaklardan ibaret bir zorunluluk alanı olarak kavranması üzerinde kurulacak tahakküm anlayışını meşru hale getirmiştir. Bookchin'e göre doğanın insanın ihtiyaçlarını karşılayacak nesne konumuna indirgenmesinin önüne geçilmesinin yolu doğanın özgürlük alanı olarak tasvir edilmesinden geçmiştir.

Doğanın özgürlük alanı olarak kavranışı, çeşitli ve kompleks olana duyulan saygıyla mümkün olacaktır. Bookchin' e göre doğal evrimde bir türün kararlılığı ve direnci o türün çeşitlenmişlik derecesiyle doğru orantılıdır. Hangi kademede bulunursa bulunsun, besin zincirindeki herhangi bir türün, hayatını idame ettirebilmek adına, farklı alternatiflerle donatılmış olması, doğal evrimde nasıl o türün kararlılığını ve direncini yükseltiyorsa; birinci doğanın içinden çıkan ikinci doğada toplumsal evrimini gerçekleştiren insanoğlu için de aynı durum söz konusu olmuştur. Çünkü Bookchin'e göre, bir toplum ve ruhsal yaşamı ne kadar çeşitlenmiş olursa o kadar yaratıcı ve özgürlük kaynağına sahip olur (Bookchin, 2017: 108).

Bookchin Darwin'in ortaya atmış olduğu evrim anlayışına her ne kadar saygı duysa da onun da eksikliklerinin olduğunu belirtmiştir. Bookchin'e göre Darwin'in evrim anlayışında türler arasındaki ilişki sadece rekabet ve mücadele zemininde açıklanarak organik evrim anlayışından uzaklaşmış böylelikle mekanik düzeye kayılmıştır. Halbuki Bookchin açısından türlerin yardımlaşma temelinde karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde olduğu, böylelikle organik evrimin çeşitlilik ve zenginlik üzerinde yükseldiğini şu şekilde vurgulamıştır: *“Bir ekolojik özgürlük etiği olarak organik gelişim felsefesi “özgürlüğü besleyen bir çeşitlilik, bütünleyiciliği arttıran bir etkileşimcilik, yaratıcılığı teşvik eden bir bütünlük, bireyselliği güçlendiren bir topluluk, daha büyük ussallığa yol açan, gelişen bir öznellik geliştirir”* (Bookchin, 2017:105).

Eserleri dikkatle incelendiğinde Bookchin'in organik gelişim felsefesinin, kendi ifadesini ödünç alacak olursak “merkezci ve indirgemeci olmayan” bütünsel bir yapı olduğunu görürüz. İnsan ve doğayı birbirinin içerisine geçmiş ve birbirinin içerisinde evrimleşmeye devam eden yapılar olarak tasvir eden Bookchin için önemli olan şey, söz konusu bütünlüğün felsefesini ortaya koyabilmek olmuştur. Bunu

yapabilmenin en doğru yolu ise insan ve doğa arasındaki gelişimsel ve birikimsel süreçlerin mantığını, Hegelci diyalektik kavrayışa farklı bir boyut kazandırarak ortaya attığı “diyalektik doğalcılık” anlayışı üzerinden açıklamaya çalışmaktır.

2.3. DİYALEKTİK DOĞALCILIK

Doğadaki evrimsel seyir, diyalektik determinizm sistemi ve diyalektik düşünce biçimi vasıtasıyla açıklanabilir. Diyalektik determinizm, birikimselliği açısından doğal evrimin seyrine uygun düşmüştür. Diyalektik düşünce sözkonusu birikimsel süreci açıklayabilecek bir konumdadır. Bookchin doğanın tanımından ziyade insanlığın hangi bakımdan ona uyduğunu (Bookchin, 2017:24) tanımlamaya çalışmıştır. Bu tanımlama belli bir mantık metodolojisini beraberinde getirmiştir. Bahsedilen mantık metodolojisi diyalektik mantıktır. Peki, eserlerinde sıklıkla üzerinde durduğu diyalektik mantığın geleneksel mantıktan ne gibi farkları vardır?

Bookchin’e göre Herakleitos’tan beri diyalektik düşünürlerin ortak noktası gelişimsel bir gerçeklik görüşü olmuştur. Platon’un ideal biçimlerin doğaüstü dünyası ile eksik maddesel kopyalarının geçici dünyası arasında bir ikicilik yaratmasından beri, kafa karıştıran değişim arasında özdeşlik ve özdeşlik arasında değişim sorunu yüzyıllarca Batı felsefesinin başına dert olmuştur (Bookchin, 2017: 24). Bu bağlamda Bookchin, geleneksel mantık biçimleri olarak adlandırdığı bu geleneği, araçsal ve çözümlemeci olarak nitelemiştir.

Geleneksel mantık temel bir ilke olan özdeşlik ilkesine dayanır. Özdeşlik ilkesine göre belirli bir görüngü sadece kendisi olabilir ve belirli bir zamanda bizlerin onu doğrudan doğruya algıladığı şeyden başka bir şey olamaz (Bookchin, 2017:24). Geleneksel mantığın tutarlılığı bu ilkeye bağlıdır.

Geleneksel mantık değişim ve gelişime odaklanmamıştır. Gelişen bir nesne veya olgunun sınırları farklılaştığı, Bookchin’in deyimiyle kum toprak olduğu zaman, bu iki nesneyi birbirinden farklı olarak (kumu kum olarak toprağı toprak olarak) algılamıştır. Benzer şekilde geleneksel mantık insanı yaşam döngüsünü tikel evreleri açısından ele almıştır (Bookchin, 2017: 25). Diyalektik düşünce, gerçekliği belirli bir zamanla sınırlandırmamış ve bu anlamda bir olgunun geçmişte olduğu nitelik ile gelecekte olabileceği nitelik arasında bağlantı kurmuştur. Bu bağlantıyı kurarken

birikimsel gelişme sürecini ön plana çıkartan bir özdeşlik anlayışından faydalanmıştır. Bu sayede evrimsel gelişim süreci, akla ve tutarlılığa uygun atıflar yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Diğer bir ifadeyle bebek bebektir, çocuk çocuktur, yetişkin ise yetişkindir. Bebeklikten yetişkinliğe doğru ilerleyen gelişimsel seyir geleneksel mantığın ilgi alanı dışında kalmıştır.

Başka bir ifadeyle olanın, olacak olana doğru olabiliyor oluşu geleneksel mantığın kavrayabileceği bir şey değildir. Bu nedenle geleneksel mantık belirli bir kendiliğin özdeşliğini tanımlarken, bir kendiliğin nasıl kendisi olmak için örgütlendiğini bize anlatır. Ancak olma süreçlerini veya canlı bir kendiliğin gelişiminin bir evresinden diğerine geçecek şekilde “gizil güç” olarak nasıl örgütlendiğini sistemli olarak araştırmaz (Bookchin, 2017:29). Bunula beraber, geleneksel mantık ona göre, gündelik yaşamın devamlılığında önem arz etmektedir. Örneğin matematik ve mühendislik alanlarında bu durum daha da ön plana çıkmıştır. Çünkü bu hedefler bakımından evrimsel ve gelişimsel doğrultuda düşünmenin bir faydası yoktur. Bookchin kuşkusuz bir köprü veya ev inşasında özdeşlik ilkesinden beslenmeyen bir mantık kullanıldığında kötü sonuçlarla karşılaşılabilceğini belirtmiştir.

Geleneksel mantıktan farklı olarak diyalektik mantık ise bir şeyin sadece kendisine değil, her ne kadar o an için o şey olmasa bile, kendisinden evrilen başka bir şeye de eşit olabileceğini kabul eder. Diyalektik mantık bebeklikten yetişkinliğe kadar ki süreci kendini devam ettiren bir insani özdeşlik olarak algılamıştır. İşte Hegel’in “özdeşliğin ve özdeşlik olmayanın özdeşliği” dediği şey tam olarak budur. Bu ifadenin Bookchin açısından önemi ise bir “kendiliğin” ve bu “kendiliğinden çıkan ötekinin” uyumlu birliğidir. Çünkü yazının devamında da anlatılacağı gibi kendisi olan doğa ve “kendisinden çıkan öteki” de, insan olarak tasvir edilerek, insanla ile doğanın uyumlu birliğinin diyalektik mantıkla kavranması sağlanmaya çalışılmıştır (Bookchin, 2014b :56).

Bookchin diyalektik mantığı, her ne kadar Hegelci idealizm ve Engelsçi maddecilikten etkilenmiş olsa da, bunlardan arındırarak ekolojik felsefenin düşünsel tabanına oturtmayı başarmıştır. Bunun adını da diyalektik doğalcılık koymuştur. Diyalektik doğalcılık anlayışı Hegelci idealizmi reddetmiştir. Hegel’in diyalektik

idealizmi, bütünlüğü ve birliği açısından yetkin olan “mutlakta” sona ermiştir. Diyalektik doğalcılık ise evrensel gelişim yolunun sonunda, bir Hegelci mutlakta sona ermez. Son tarafından sınırlanmaksızın ilerler ve sonsuzluktan sonsuz ölçüde uzak kalır. Onun yerine farklılaşma ve öznelliğe ait sürekli artan tamlık ve zenginlik vizyonu geliştirmiştir (Bookchin, 2017:40). Burada artan zenginlik vizyonu ifadesinden anlaşılması gereken, diyalektik doğalcı mantığın sadece gerçekliği açıklayan bir araç olmadığı, aynı zamanda gerçekliğin sınırlarını, yaşanan güncelin ötesine genişleten niteliğidir. Bu nitelik sayesinde geçmişin birikimselliğinin geleceğin sürekliliğiyle bütünleşen mantıksal dokusu zarar görmemiştir. Söz konusu mantıksal dokunun, diğer bir ifadeyle, evrimsel birikim sürecinin geleceğin sürekliliği ile olan uyumunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla Bookchin’in bitki örneği bu noktada verilebilir:

Birden açılıveren çiçekte tomurcuk kaybolur, tomurcuğun çiçek tarafından yadsındığı söylenebilir; aynı şekilde, meyve görüldüğünde, çiçek bitkinin sahte bir tezahürü olarak görünür ve meyve doğru tezahür olarak ortaya çıkar. Bu biçimler yalnızca birbirlerinden farklı olmakla kalmazlar, birbirleriyle uyumsuz bir şekilde diğerinin yerini alırlar. Ancak aynı zamanda akışkan olan yapıları onları, çatışmadıkları, herbirinin diğeri kadar gerekli olduğu organik bir birliğin uğrakları haline getirir; ve yalnızca bu karşılıklı gereklilik bütünüün yaşamını oluşturur (Bookchin, 2015:113).

Toplumsal ekoloji anlayışına göre, günümüze kadar ortaya atılmış olan ideolojilerin, giderek tırmananan ekolojik problemler açısından bir çözüm oluşturmayacağı açıktır. Bu ideolojiler insan doğa ilişkilerini yorumlarken mantıksal ve metodolojik açıdan belirli yanılgılara düşmüşlerdir. Söz konusu yaklaşımlar doğal ile toplumsal alanları iki ayrı kutup şeklinde konumlandırma hatasında bulunmuşlardır. Doğal ve toplumsal dünyalar arasındaki mesafeyi araya köprü atarak kapatma girişimleri, çözüm reçetesi sunamadıkları gibi, mekanik düalizmi daha da derinleştirmiştir. Böylesi bir bölünme sadece kuramsal duyarlılıkta yaşanmamış, insanın toplumsal yaşamına da sirayet etmiştir (Bookchin, 2017:90). Diyalektik doğalcılık düalizm üzerinde şekillenmiş mekanik indirgemeceliği, çeşitliliğin ve zenginliğin düşmanı olarak algılamıştır. Bookchin bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Doğa ve toplum bütünlüğünü parçalayan bu düşünme metodu (mekanik ve düalist) beden ile kafa, gerçeklik ile düşünce, nesne ile özne, kır ile kent ve sonuçta toplum ile birey arasında bölünmelere yol açmıştır” (Bookchin, 2017: 90).*

Bookchin bir bütünün kendisini oluşturan parçaların gizil güçlerini içinde barındırdığını düşünmüştür. Parçaların gizil güçlerinin oluşuna dair yapılan vurgu, tümevarımsal indirgemecilikle hangi parçalardan nasıl bir bütünün ortaya çıkacağına kestirilmeye çalışılmasının çatışmayı tetikleyeceği iddiasından kaynaklanmıştır. Bookchin'in diyalektik doğalcılık anlayışına göre bir kavram ya da nesnenin, parçası olduğu bütünlüğün anlamının göz ardı edilerek "kendisi" ve öteki" şeklinde konumlandırılması, emir ve boyun eğme çerçevesinde yapılanmış, sonucunda çatışan ilişkileri doğuran bir yönetim epistemolojisi ortaya çıkarmıştır.

Modern akıl bölünmeyi sadece çatışma veya parçalanma temelinde anlamlandırmıştır. Halbuki Bookchin'e göre her ne kadar farklılaşmış olsa da "öteki" , aynı bütünün parçası olması sebebiyle, "kendi" olanla da bağlantısı ve etkileşimini devam ettirmiştir (Bookchin, 2017:92). Karşıtlık temelinde bölünmüş toplumsal alanın "uzlaşımçı" bakış açısıyla toparlanmaya, evrimin itici gücü açısından ihtiyaç vardır. Çatışmanın ve farklılaşmanın "kendi"nden türeyen "öteki"yi saf dışı etmesine müsaade edilmemelidir (Bookchin, 2017:92).

Diyalektik doğalcılık içinde bulunduğumuz durağan bir anın analizinden öte, olmakta olanı analiz edebilmeyi hedeflemiştir. Burada olmakta olanın analizinden kasıt, onun hesaplanabilir niteliği değildir. Halihazırda hesaplanabilirlik koyu bir determinizmden beslendiği için diyalektik doğalcılığın gerçeklik anlayışıyla örtüşmez. Diyalektik doğalcı mantığın gerçekliğin sınırlarını net bir şekilde çizmemesinin nedeni, olasılıklar üzerine kurulu doğanın özgürleştirici yorumunu geliştirebilmektir. İnsanın insanlarla olan etkileşimi indirgemeci bir neden sonuç ilişkisi doğrultusunda açıklanamaz. Bu ilişki sonsuz ihtimaller üzerine kurulu bir potansiyeli içerisinde barındırır. Doğadaki her hareketin belli bir nedensellik ağı içerisinde açıklanamıyor oluşu diyalektik doğalcılığın kuantum fiziği ile olan benzerliğini akıllara getirir.

2.4. DİYALEKTİK DOĞALCILIK ANLAYIŞININ KUANTUM FİZİĞİ İLE KAVRANMASI

1930'lu yıllarda geliştirilen bu kuram, o tarihe dek hem doğa bilimlerinde hem de sosyal bilimlerde etkisini devam ettiren klasik fizik anlayışını büyük sarsıntıya uğratmıştır. Planck'a göre kuantum fiziği *"neşterini klasik fiziğin yaptığı gibi makro dünyaya vurarak değil, maddenin bağrına saplayarak gerçekliğe yaklaşmıştır"*

(Planck, 1996: 2). Böylelikle Newton fiziğinin atom altı dünyadaki eksikliklerini ortaya çıkararak parçalanmasını sağlamıştır (Planck, 1996: 80-81).

Ekoloji fikriyle doğrudan bağlantılı gibi görünmese de, ona önemli katkılar sağlayan bu alandaki çabalar, aydınlanma ve modernitenin düşünce yapısını temelden sarsan gelişmelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Görmez, 2010: 75). Einstein'ın, $E = mc^2$ biçiminde formüle ettiği üzere enerji, maddenin parçalanmasıyla ortaya çıkmaktadır ve bu parçalanma her yerde aynı miktarda bir enerji ortaya çıkarmayıp, zaman ve mekâna bağlı olarak değişim göstermektedir (Görmez, 2010:77). Bu teoreme zamana ve mekana göre değişim gösteren “doğruluğun”, kesinlik arz etmesi mümkün görünmemiştir.

Einstein açısından fizik alanındaki tarihsel gelişim çizgisi içerisinde bir döneme damgasını vurmuş olan Newton öncülüğündeki klasik fizik, artık bazı olayları açıklayamaz hale gelmiştir. Özellikle Einstein'ın geliştirmiş olduğu “görelilik ilkesi” o zamana kadar elektrodinamik ve optik alanlarında biriken soru işaretlerinin giderilmesi hususunda önemli bir kilometre taşı görevi görmüştür. Einstein şu cümlelerle klasik fiziğin yetersizliğine dikkatleri çekmiştir:

Klasik mekaniğin yardımıyla tüm doğal olayların temsil edilebileceğine inanıldığı takdirde, bu görelilik ilkesinin geçerliliğinden kuşkulana may a hiç gerek yoktu. Ancak elektrodinamik ve optik alanlarında son zamanlardaki gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, klasik mekaniğin tüm doğal olayların fiziksel olarak açıklanmasında yetersiz bir temel olduğu giderek anlaşılmıştır (Einstein, 1993: 20).

Literatüre Heisenberg belirsizliği olarak geçmiş olan teoreme göre bir parçacığın konumu ve momentumu senkronize bir şekilde ölçülememiştir. Yapılan araştırmalarda, bir elektronun konumunu saptamak amacıyla elektronun üzerine fotonlar gönderilmiştir. Gönderilen fotonlardan oluşan ışık kümesi, elektronun hareket düzeninde birtakım sapmalar meydana getirmiştir. Bu anlamda elektronun hızı saptanabildiğinde bu sefer konumu belirsizleşmiştir. Elektronun konumunun tam olarak saptanabildiği durumlarda ise elektronun hareketleri mutlak anlamda sonsuz belirsiz niteliğe bürünmüştür. Diğer deyişle, hız ve konum arasında yapılacak bir saptamanın otomatik olarak diğerini belirsizliğe ittiği görülmüştür. Birindeki tespit diğerinin belirsizlik kazanmasına neden olmuştur. “Belirsizlik bağıntısı” olarak da adlandırılan bu durumu Heisenberg kendi cümleleriyle şu şekilde açıklamıştır:

Newton'dan bu yana klasik fiziğin temellerini oluşturan kavramlarını kısıtlı olarak kullanmak zorundaydık. Gerçi, Newton mekaniğinde olduğu gibi, bir elektronun konumu ve hızından söz edebiliyorduk; büyüklüklerin gözlemini yapıp ölçebiliyorduk. Ama konum ve hızın ikisini birden istediğimiz kesinlikle aynı anda belirlemek imkansızdı...

...Bu duruma kesinsizlik ya da belirsizlik bağıntısı veya ilkesi denildi. Buradan anlaşılıyor ki eski kavramlarımızı doğaya ancak yarım yamalak uygulayabiliyorduk (Heisenberg, 1993:24).

Kuantum teoreminin buradan ulaştığı sonuç zamanın ve mekanın mutlak bilgisine ulaşılamayacağı olmuştur. Bu noktada Einstein, matematik kesin olduğunda gerçeği yansıtmaz, gerçeği yansıttığında ise kesin değildir saptaması ile, Newton'un doğayı matematiksel olarak formüle etme çabasını ve yine doğayı mekanik zihniyetle kavramsallaştırmasını anlamsız bulmuştur. Çünkü modern fizikçilere göre birçok sorun, matematiksel şemayı doğayla karşılaştırdıkları noktada ortaya çıkmıştır (Heisenberg, 1990: 159). Bu nedenle, “doğanın en büyük anlaşılmazlığı anlaşılabilir oluşudur” (Einstein, akt. Akyüz, 2000:37).

Kuantum fiziğinin en önemli özelliklerinden birisi olasılık üzerinde temellenmiş yapısıdır. Kuantum dünyasında her şey rastgele bir şekilde ortaya çıkar ve bu olayların doğrudan bir nedeni yoktur. Atom fiziği açısından bir elektronun ne zaman dalga, ne zaman parçacık özelliği taşıdığının tespitini yapmak imkansızdır. Atom altı düzeyde gerçekleşen olayları “belirli zaman” ve “belirli alan” şeklinde kategorilendirmek mümkün değildir. Bir elektron bazen dalga özelliği bazen de parça özelliği gösterebilmektedir. Bir dalga iken parçacık olma potansiyelini, bir parçacık iken dalga olma potansiyelini içinde barındırır. Kuantum fiziği atom altı parçacıkların hareketini sadece olasılıklar temelinde açıklamıştır.

Kuantum fiziğinin tüm yasaları söz konusu olasılıklar üzerinde şekillenmiştir. “Belirli bir olayın gerçekleşme eğilimi olarak olasılık, imkan ile gerçeklik arasında orta yerde bulunan fiziksel bir realiteyi” temsil etmiştir (Heisenberg, 1993: 22). Diğer bir ifadeyle atom altı düzeyde hesaplanabilecek tek şey, herhangi bir atom olayının önceden kestirilebilmesi değil, yalnızca meydana gelme olasılığıdır (Capra, 2009:93). Bu doğrultuda gözlemlerden edinilen bilgi neticesinde ortaya konulan matematiksel ifade, aslında olasılık fonksiyonunun kendisidir. Olasılık fonksiyonlarına dayanan ve olguları açıklama niyeti taşıyan ifadeler “imkan ya da eğilim” perspektifinden anlaşılmalıdır. Bu nedenle bir gözlem ya da deneyin sonucunun tamamıyla objektif bir

olgu olarak kabul edilmesi, kuantum fiziğinde mümkün görülmemiştir. Gözlem durumunun tanımlandığı matematiksel ifadeler fiili olandan çok olanaklı olanı göstermiştir. Gelecekteki bir olayın olasılık derecesine ilişkin sonuçları gösteren olasılık fonksiyonu, Newton mekaniğindeki matematiksel şemadan farklı olarak, belirli bir olayı değil, gözlem süreci bakımından olabilecek olayları bir bütün olarak tanımlamıştır (Heisenberg, 1993: 31, 35).

Kuantum fiziği ile diyalektik doğalcılığın doğayı kavrama noktasında kullandıkları metodoloji birtakım benzerlikler taşımıştır. Aradaki bağlantının kurulması noktasında Bookchin'in doğaya dair analizlerinde bütünlüğün felsefesine dair yaptığı vurgular bu anlamda benzerdir. Çünkü diyalektik doğalcılık bakımından *“gerçeklik, her zaman potansiyelleri gerçekleştirmeye yönelik bir süreç”* olarak düşünülmüştür (Bookchin, 2013a: 226-227). Bu süreçte meydana gelebilecek tüm farklılaşmalar, birikimsel gelişmenin seyrine ve bütünlüğüne uygun olacak de gerçekleşmiştir.

Kuantum fiziğine atom altı parçacıklar birbirlerinden bağımsız varlıklar olarak değerlendirilmemiştir. *“Yalıtılmış maddi parçacıklar soyutlamalardan ibarettir. Onların özellikleri ancak öbür sistemlerle etkileşimleri içinde belirlenebilir”* (akt. Capra, 1992: 28) Bundan dolayı *“...Atom altı parçacıklar “şeyler” değil, “şeyler” arasındaki karşılıklı bağıntılardır ve bu “şeyler”, sırasıyla öbür “şeyler” arasındaki bağıntılardır ve bu böylece sürüp gider”* (Capra, 2009:94).

Newton fiziği açısından ise her bir parça bütünden bağımsız olarak kendi özelliklerini taşımıştır. Birbirlerinden yalıtılmış her bir olay kendi içerisinde bir nedenselliği barındırmıştır. Bir neden sonuç ilişkisi doğrultusunda her olay başka bir olayı tetiklemekte, böylelikle gerçeklik olgusu bütünden bağımsız şekilde oluşmuştur. Kuantum fiziği ise farklı bir evren ve gerçeklik anlayışı ortaya koymuştur. Söz konusu evrenin birbirinden bağımsız parçalara ayrılmak suretiyle keşfi mümkün görünmemiştir. Heisenberg bu konudaki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *“Dünya farklı türen bağıntıların birbirinin yerini aldığı ya da birbiriyle birleştiği böylelikle bütünün dokusunu belirlediği olayların karmaşık bir dokusu suretinde görünmektedir”* (Heisenberg, Akt Capra 1992:139). *Doğanın deterministik ve*

mekanistik izahı bizleri kesin olmayan yaklaşık bir gerçekliğe ulaştırır” (Akt. Capra 1992:139).

Kuantum fiziği atom altı parçacıkların hareketlerini temel alarak evrenin sürekli genişleyen, düzensiz ve sınırı olmayan niteliğini ortaya koymaya çalışmıştır (Erkan, 2012: 135). Mekanik evren tasarımıındaki “öngörülebilirlik” ilkesi yerini zaman ve mekan sabitlemelerinin yapılamadığı, kaotik karmaşık ilişkilerin şekillendirdiği bütüncül evren tasarımına bırakmıştır (Erkan, 2012: 136).

Horkheimer bütüncül bakış açısının sadece evrenin işleyişinde değil tarihe olan bakışta da gerekli olduğundan hareketle; tarihe klasik neden sonuç ilişkileri çerçevesinde parçalara ve dönemlere ayrılarak bakılmasının yanlış olduğunu ifade etmiştir. Determinist tarih anlayışı doğrultusunda nedenler üzerinde yapılan değerlendirmeler ile tarihin sonunun nereye gideceğinin hesaplanması mümkün değildir (Horkheimer, 2002: 37). Çünkü Horkheimer’e göre: *“Tarihin süresiz, kopuk, parçalanıp gitmiş anlarını ve evrelerini birleştiren bir bütünlük vardır: doğa üzerindeki denetimle başlayıp insanlar üzerindeki tahakkümle devam eden ve sonunda insanın iç doğasını denetim altına almaya yönelen bir çabanın getirdiği bütünlüktür bu”* (Horkheimer, 2002: 37).

Herhangi bir inceleme nesnesini parçalarına ayırarak araştırmak ve değerlendirmek, özü itibariyle kuantum felsefesi ile uyuşmayan bir yaklaşım niteliği taşımıştır. Çünkü söz konusu parçalar bütünün dinamiklerince belirlenen yapılardır. Kuantum teorisine göre atom çekirdeğinde bulunan proton ve nötronlar, Bookchin’in birinci doğa ve ikinci doğa kavramsallaştırmasındaki insan ve doğa gibi birbirleri içerisinde var olmaya devam etmiştir. Proton ve nötronlar arasında net bir ayrımın yapılamamıştır. Bookchin’e göre insan organik toplum döneminde ne kadar doğanın parçası ise toplumsallaşmaya başladığı ikinci doğa döneminde de o kadar doğanın parçasıdır. Kuantum felsefesi açısından ister atom altı parçacıkları olsun, isterse daha büyük ölçekteki maddeler olsun, her olgu kendisini oluşturan doğal yapının bütünüyle anlam kazanmıştır. Bunun yanında hiçbir bütün de kendisini oluşturan öz kaynaklarından bağımsız açıklanamamıştır.

Yazının devamında anlatılacağı üzere, Murray Bookchin için insan ile doğanın ancak bir bütünlük içerisinde anlam ifade etmesi, yaklaşım metodu olarak temel

nitelikte önem arz etmiştir. Bookchin'in organik gelişim felsefesinin, kendi ifadesini ödünç alacak olursak “merkezci ve indirgemeci olmayan” bütünsel bir yapı olduğunu görürüz. İnsan ve doğayı birbirinin içerisine geçmiş ve birbirinin içerisinde evrimleşmeye devam eden yapılar olarak tasvir eden Bookchin için önemli olan şey, söz konusu bütünlüğün felsefesini ortaya koyabilmek olmuştur.

1928 de Paul Dirac, ışık hızına yakın hızlarda giden parçacıkları betimleyen bir denklem yazmıştır. “Elektronun göreceli teorisi” hakkındaki bir çalışmasında yer alan bu denklem neticesinde, negatif elektrikle yüklü elektronların yanında pozitif elektrikle yüklenmiş ikinci bir akraba molekül çeşidi olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Heisenberg, 1990: 151). Diğer bir ifadeyle, her parçacığın zıt yüklü bir karşı parçacığı olması gerekir. Bir parçacık karşı parçacığı yani pozitronu ile etkileştiğinde, ikisinin de kütlesi saf bir enerjiye dönüşürken daha sonra bu enerjinin başka parçacıklar ve karşı parçacıklar olarak maddeleştiği görülmüştür. Görelilik yasasının en büyük kanıtı elektron pozitron simetrisidir.

Pozitron simetrisinin metafiziksel anlamdaki karşılığı tez ile anti-tezin artık çatışma temelli etkileşiminin tarihe karışabileceği gerçeğidir. Tez ve anti-tezin birbirleri ile olan ilişkisinin zıtlık temelinde yapılan bir ayrıma oturtulmadan yapılabilecek analizi, Bookchin'in diyalektik doğalcılık anlayışı ile de yakından ilgilidir. İnsan ve doğa kavramların düalist bir çerçevede ve aynı zamanda zıtlık temelinde ele alınmasının ekolojik problemleri nasıl daha da derinleştirdiği yazının diyalektik doğalcılık kısmında detaylı şekilde anlatılmıştır. Pozitron simetrisinden yola çıkarak uyumlu birlikteliklerinden her zaman şüphe duyulan herhangi iki olgunun, birbirlerini tamamlayan, besleyen ve geliştiren bir niteliğe bürünebilmeleri mümkün hale gelmiştir. Pozitron simetrisinin bu anlamdaki metafiziksel çıkarımlarının izleri, Bookchin'in birinci ve ikinci doğa kavramsallaştırmasında kendini ortaya koymuştur.

Bir sonraki bölümde anlatılacak olan Bookchin'in birinci ve ikinci doğa kavramsallaştırmasında, insanoğlunun birinci doğadan ayrılıp ikinci doğaya evrilirken “kendisinin de bir doğa olduğu bilincini” kaybettiğinin altı çizilecektir. Her ne kadar insan ikinci doğa içerisinde farklı özellikler kazansa da, birinci doğa zamanında doğayla iç içe olan yapısını Bookchin'in “gizil güç” tanımlaması üzerinden ikinci

doğaya da taşımıştır. Buradaki “gizil güç” kavramından kasıt, insanın her iki doğa özelliğini bünyesinde barındırma olasılığı olarak eserlerinde yer almıştır. Bu noktada aynı kavrama Heisenberg tarafından aynı anlamın yüklenildiğini belirtmek yerinde olacaktır. Heisenberg, Paul Dirac’ın elektronla pozitronunun etkileşiminden oluşan ışık kuantumu değerlendirmesini yorumlarken “ışık kuantumunun gizil güç olarak elektron ve pozitrondan meydana gelebileceğini” belirtmiş ve “gizil sözcüğünün bir olasılık anlamı taşıdığını” ifade etmiştir (Heisenberg, 1990:186). Kuantum fiziğindeki olasılık vurgusu Einstein’ın ifadelerinde şu şekilde yer almıştır:

...Bu nesne şöyle şöyledir, şu şu özellikleri vardır gibi sözlere kuantum fiziğinde yer yoktur. Kuantum fiziğinde şöyle denir: “Şu ya da bu tek nesnenin şöyle şöyle olması, şu şu özellikleri bulunması olasılığı şudur”. Tek nesnenin zamandaki değişmelerini belirleyen yasalara kuantum fiziğinde yer yoktur. Onların yerine, olasılığın zamandaki değişmelerini belirleyen yasalar vardır (Einstein, 1976:260).

Doğrusal olmayan sistemlere dikkat çeken kuantum teoremi, neden sonuç ilişkilerinin arasında doğru bir korelasyonun olmamasına vurgu yapmıştır. Çok karmaşık ve anlamsız nedenlerin çok basit sonuçlara yol açabileceği gibi, basit ve çözümlemesi kolay nedenlerin ise analizinin çok zor sonuçlara yol açabileceği fikri kuantum teoreminin çıkış noktasını oluşturmuştur. Einstein, nedenden sonuca uzanan süreçte sonsuz sayıda orantısız ilişkiler ve bu ilişkilerin birbirleriyle etkileşimi sonucu gözlemleyerek ya da deneyemleyerek kısacası pozitivist metodlarla asla öngöremeyeceğimiz sonuçların, ölçerek kavrayamayacağımız düzeyde olduğunu savunmuştur.

Kuantum teorisi gerçekliğin yeni ve zorunlu özelliklerini yeniden yaratmıştır. Süreksizlik sürekliliğin yerini alırken, tek tek tanecikleri yöneten yasaların yerini olasılık yasaları almıştır. Modern fizik bir takım sorulara yanıt ararken atomsal olayları uzayda ve zamanda geçmiş şeyler olarak tanımlamayı bırakmak suretiyle mekanik görüşten farklılaşmıştır. Bu anlamda “kuantum fiziği, bireyler için değil, kalabalıklar için yasalar formüllestirmiştir” (Einstein, 1976: 264, 265).

Evren artık çok sayıda nesnenin bir araya geldiği bir makine şeklinde tasarlanmamış, bunun yerine parçaları birbirleri ile özden ilişkili olan ve ancak kozmik bir sürecin kalıplan şeklinde anlaşılabilen, bölünmez ve dinamik bir bütün olarak tasvir edilmiştir (Capra, 1992: 98). Kuantum teoreminin ortaya atmış olduğu bu yaklaşım,

bilimsel yasalarla desteklenmiş mekanik felsefenin aksine, bütüncül olması sebebiyle daha organik bir yapı teşkil etmiştir. Organik ve bütüncül olduğu kadar da ekolojiktir. Dolayısıyla, mekanistik ve indirgemeci dünya görüşünün yerini alabilecek bir paradigma sunan yeni fizik, ekolojik düşüncenin, parçaların bütün içinde sahip olduğu anlam ve öneme ilişkin vurgusuna dayanak sağlayan bilimsel bir kırılmayı yaratmıştır (İmga, 2010:7-30). Politik ekolojinin yükselişe geçmesi ile Kuantum teoremi arasında paralellik olduğunu düşünen Capra'ya göre Kuantum, insanı merkeze alan mekanik doğa anlayışından, doğa merkezci organik doğa anlayışına geçiş noktasında bilimsel bir devrim yaratmakla kalmamış, aynı zamanda ekoloji düşüncesini de politik alana taşımıştır (Heywood, 2010: 279).

2.5. BİRİNCİ VE İKİNCİ DOĞA KAVRAMSALLAŞTIRMASI

Toplumsal ekolojiye göre doğa birikerek gelişen ve giderek genişleyen bir süreçtir (Bookchin, 2015: 31). Bünyesinde hem biyolojik hem de toplumsal gelişimi barındırmıştır. Bookchin'in birinci doğa şeklinde tanımladığı alan insanoğlunun biyolojik evrimini gerçekleştirdiği alandır (Bookchin, 2014a: 99). Bu alanda herhangi bir tahakküm ve hiyerarşiden bahsetmek mümkün değildir. İkinci doğa olarak nitelendirdiği kısım ise tahakküm ve hiyerarşinin ortaya çıkışıyla beraber insanoğlunun toplumsal evriminin gerçekleştiği alandır (Bookchin, 2014b:100). Burada önemli olan nokta Bookchin'in ikinci doğayı birinci doğanın içinden çıkartarak toplum ve doğa düalizmini reddetmesidir. "İnsanlık birinci doğa olarak adlandırabileceğimiz kendi biyolojik evrimsel tarihinden hiçbir zaman kopmamış, ikinci doğada kendisine özgü toplumsal bir özellikte geliştirmiştir" (Bookchin, 2017:17). İkinci doğa insanoğlunun birinci doğadan evrimleştiği ve toplumsallaştığı sürecin sonunda oluşmuştur. Bu açıdan ikinci doğa ile birinci doğanın arasında zıt temelinde bir ayrım söz konusu değildir (Bookchin, 2014a :93). Bu metaforların birbiri olan ilişkisi tamamlayıcılık rolü üzerinden açıklanmıştır.

Bookchin toplumsal olanı organik olandan ayırmanın, toplumsal olanı organik olanla eşdeğer tutulması kadar yanlış olacağını savunmuştur. Toplumsal evrimsel gelişim sürecinin başladığı ikinci doğa, organik evrim sürecini yani birinci doğayı da içine almıştır. İnsanoğlu birinci doğada ne kadar doğanın bir parçası ise toplumsallaşmaya başladığı ikinci doğanın içinde de o kadar doğanın bir parçasıdır

(Bookchin, 2014b : 109). Bookchin'in ifadesiyle "*Kendisinin gizilgüç olarak , öz bilinçli ve öz düşünümsel kılınmış doğa olduğunu göremeyen insanlık, kendini doğadan hem ahlaksal hem de zihinsel olarak ayıracaktır*" (Bookchin, 2017: 145). Bunun sonucu olarak ise birinci doğadan tamamıyla kopmuş bir ikinci doğa portresi karşımıza çıkmıştır.

İnsanlığın birinci doğadan geldiğine dair bilincini kaybetmesinden ortaya çıkan boşluk ise, kar maksimizasyonu uğruna bencil çıkarlarla donatılmış piyasa zihniyeti tarafından doldurulmuştur. İkinci doğa içerisinde toplumsal evrim günden güne hiyerarşik kurumları ortaya çıkarmakla kalmamış, sınıf yönelimli, devletçi kurumlar çizgisinde açılanmak suretiyle ulus devletin ve sonunda kapitalist ekonominin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Bookchin, 2017: 146). Kapitalist ekonomilere sahip ulus-devletler kendi pazar toplumlarını yaratmıştır. Söz konusu pazar toplumları insanların birbirleriyle olan etkileşimlerini gelişme alanı olarak değil daha çok nesnelere sahip olma alanı olarak görmüştür. Daha fazla nesneye sahip olmanın daha fazla gücü getireceği ön kabülüyle hareket eden bireylerden oluşan bu Pazar, toplumları devasa bir alışveriş merkezine indirgenmiştir. (Bookchin, 2017: 147).

Bookchin, insan doğa ilişkisine kafa yoran kuramcıların, doğayı zorunluluk alanı olarak algılamaları sebebiyle, "İnsanın doğaya olan müdahalesinin önüne geçilebilir mi?" sorusu üzerinden hareket ettiklerini düşünmüştür. Bookchin'in diyalektik doğalcılık anlayışına göre bu soruya verilecek cevapların pek de bir manası yoktur.

Organik evrimden toplumsal evrime geçen insanoğlunun ikinci doğa içerisinde de doğanın bir parçası olma durumu devam etmiştir. İnsanlığın ikinci doğası basit biçimde biyolojinin ilk doğası üzerindeki dışsal bir yük değil, aynı zamanda birinci doğanın yapısındaki evrimsel sürecin de bir sonucudur (Bookchin, 2017: 145). Peki o zaman, insanın doğaya müdahalesinin önüne geçilemeyecek ve aynı zamanda bundan binlerce yıl önce birinci doğa zamanındaki hayat şartlarına geri dönülemeyecekse yapılması gereken şey nedir?

Bu anlamda Bookchin açısından önemli olan, yazı öncesi birinci doğaya geri dönüşün sağlanması değil, insanlığın evrimsel süreç içerisinde birinci doğadan geldiğine dair bilincin yeniden yeşertilmesidir (Bookchin, 2015: 51). İnsanoğlunun

tarihsel gelişim ve dönüşüm serüveninde, köklerinin birinci doğadan geldiği konusunda bilinçlendirilmesinin ardından, ikinci doğa içerisinde ekolojik bir toplumun inşa süreci başlayacaktır. Ekolojik problemlerin kaynağı, başlı başına insanın kendisi değil, ikinci doğa içerisinde tahakküm ve hiyerarşiyi ortaya çıkaran toplumsal yapılarıdır (Bookchin, 2015: 27). Önemli olan insanın doğaya müdahalesinin “ekolojik etik” perspektifinden değerlendirilmesidir. İnsanlığın kendi iç dünyasında söz konusu ekolojik etik perspektifine sahip olabilmesinin yolu ise, bu bilince kavuşturulmasından geçmektedir.

Ekolojik etik, insanın doğayla olan etkileşiminde ahlaki ve zihinsel bir denetim mekanizması olarak karşımıza çıkmıştır. Doğayı zorunluluk alanı olarak gören ve bu anlamda insan ile doğayı birbirinin karşısında konumlandırmak suretiyle insanın doğaya olan müdahalesinin önüne nasıl geçileceği sorusunu çıkış noktası kabul eden yaklaşımlar, birinci doğa ile ikinci doğa arasındaki bağı koparmakla kalmayıp, evrimsel olarak insanın aslında doğanın kendisi olduğunu fark etmesinin önüne geçmiştir. Bu anlamdaki farkındalığın yaratılamaması, ekolojik etik bilincinin kaybolmasına ve bu bilinç kaybından kaynaklı ortaya çıkan boşluğun ise piyasa eğilimli çıkarlarla doldurulmasına neden olmuştur. Bu nedenle Bookchin’e göre çare, ekolojik etik bilinciyle dönüştürülmüş ekolojik bir toplum yaratmaktır. Böylelikle ekolojik toplumdaki insanın düşünme gücü, birinci doğada varolan evrimsel süreklilik üzerine katlanacak, devamında da kendi evrimine yol gösteren ikinci doğa birinci doğaya dönüşecektir (Bookchin, 2017: 149).

2.6. HİYERARŞİ VE TAHAKKÜMÜN ORTAYA ÇIKIŞI

Toplumsal ekoloji açısından hiyerarşi ve tahakküm kavramları toplumsal sorun olmanın yanında aynı zamanda bilinç sorunu olma özelliği de taşımaktadır. Bookchin insanlığın doğa üzerinde kurduğu tahakküm temelli ilişkinin kökenini, insanların birbirleri üzerinde kurdukları tahakküm ilişkilerine dayandırmıştır. İkinci doğanın birinci doğanın içerisinden, yani biyolojik olandan toplumsal olanın çıkması beraberinde tahakküm ve hiyerarşik yapıların da kurumsallaşmasını getirmiştir. Soy, cinsiyet ayrımları ve yaş farklılıkları gibi biyolojik olgular yavaş yavaş kurumsallaşırken bu gelişim önce baskıcı bir hiyerarşi sonra da sömürücü bir sınıf biçimini almıştır (Bookchin, 2017: 23).

Bookchin tahakkümün ortaya çıkışını açıklarken iki kavram kullanmıştır. Bunlar gerontokrasi ve patriarkal sistemdir. Gerontokrasi, toplumda yaşlılara duyulan saygının zamanla bir ayrımcılığa dönüşmesidir. Yazının bile daha icat edilmediği dönemin şartlarında, yaşlıların geleneksel bilgeliğe sahip olduğu görülmüştür. Bu bilgelik topluluğun hem genç hem de erişkin üyelerinin edinmesi gereken hayatta kalma tekniklerini de içermesi bakımından fazlasıyla hayati olmuştur. Başlarda herhangi bir tahakküm ilişkisine yol açacak nitelikte olmayan söz konusu yaşlıların bilgeliğine saygı duyulması durumu, zamanla emir ve itaate dayalı toplumsal kurum haline dönüşmeye başlamıştır (Bookchin, 2017: 25). Burada insanın insan üzerinde kurduğu ilk tahakkümsel yapının, bilgi üzerinden gerçekleştiğini söylemek mümkün hale gelmiştir.

Bookchin, gerontokrasinin zaman içerisinde baba merkezci yapıya evrildiğini şu sözlerle ifade etmiştir: “ *Erkek egemenliğinin en acımasız ve baskıcı hali kendisini, geniş ailenin ya da klanın en yaşlı erkek üyesinin topluluğun diğer tüm üyelerinin ölüm ve yaşamına karar verebildiği “patriarkada” kendini göstermiştir. Çocuklar patriarkın emir ve talimatları doğrultusunda yaşamlarını idame ettirebilmiştir*” (Bookchin, 2017: 27).

Bookchine göre bu aile yapısı devletin temellerinin atılmasını sağlamış, otoriteyi toplumsal bir formda cisimleştirmiştir. Babanın, öğretmenden hâkime, hâkimden de tirana dönüşmesi bu diyalektik çizgide seyretmiştir. Şenel’in ifadesiye insanın doğa karşısında edilgenlikten etken konuma geçtiği dönemde gerontokrasi ve patriarkal sistem ivme kazanmıştır. “*Eski taş çağında doğa karşısında edilgin olan, dolayısıyla düşüncesinin odağı doğa olan insan, kendine de bu odaktan bakmıştır. Üretimle beraber doğaya karşı etkin bir tutum takınınca, düşüncesinin odağını da insan oluşturmaya başlamıştır. Bu kez doğaya insan odağından bakmaya başlamıştır*” (Şenel, 2017: 36).

Diğer yandan hayvan gücüne dayalı saban tarımının ortaya çıkışıyla, “hayvanların efendisi” olan erkek, yiyecek toplayıcısı olarak toplumun içsel yaşamında üstünlük sağlamış olan kadının bahçecilik alanını istila etmeye başlamış, böylece kadının söz konusu üstünlüğü ortadan kalkmıştır. Böylelikle yaşlıların gençler

üzerinde kurduğu tahakküm, erkeğin kadın üzerindeki tahakkümü ile daha güçlü bir yapıya evrilmiştir (Bookchin, 2017: 181).

Bookchin gençlik yıllarında ideolojik açıdan her ne kadar geleneksel Marksist iklimden etkilendiyse de, fikri serüveninin aynı doğrultuda ilerlediğini söylemek güçtür. Bookchin zamanla Marksizme karşı ciddi eleştirilerde bulunmuştur. Bookchin'e göre Marks, kendi düşünce yapısını bütüncül bir yaklaşımla değil, aksine ekonomik sorun bazlı indirgemeci bir yaklaşımla açıklama yolunu tercih etmiştir. Marks insan doğa ilişkisini yorumlarken, insanın öncelikle doğaya ardından insana tahakkümünün gerçekleştiğini, bu nedenle devletin doğayı kontrol altına almasının insanın insan üzerindeki tahakkümünü de sonlandıracağını savunmuştur. Hiyerarşinin ise sınıflı toplum yapısı neticesinde ortaya çıktığını ve bu toplumsal yapının proleterya önderliğinde gerçekleşen bir devrimle son bulacağını iddia etmiştir (Bookchin, 2017: 432).

Bookchin Marks'ın bu argümanları üzerinden birtakım eleştiriler geliştirmiştir. Bookchin'e göre Marks'ın sınıfsız toplum hayali, sorunların çözümü noktasında hem yetersiz hem de indirgemecidir. Çünkü Bookchin'e göre şayet sınıfsız bir toplum yapısına erişilse bile ekonomik sömürünün önüne geçilmesi ve daha da ötesinde hiyerarşik-tahakkümcü sistemlerin ortadan kaldırılması mümkün değildir. Sovyet Devleti de bu anlamda üretim araçlarına el koyup onları kendi gücünü arttırmak için kullanmış, hiyerarşik otorite yapılarına hiç el sürmemiştir (Biehl, 2016: 122). Ekolojik toplum inşasında mücadele edilmesi gereken sınıflı toplum yapısı değil, bizzatıhi tahakkümcü hiyerarşik yapılardır.

Marks “doğal olmayan düzen” olarak tanımladığı kapitalizmin “metalları fetişleştirmek” suretiyle insanları kendi doğrularından kopardığını savunmuştur. Bookchin bu iddianın doğru olmakla beraber eksik olduğunu kanıslındadır. Çünkü Bookchin'e göre fetişleştirme artık metallar boyutundan gereksinimler boyutuna taşınmış, gereksinimlerin metalaşması ise insani ilişkileri basitleştirmekle kalmayıp, dünyanın homojenleşmesine neden olmuştur (Biehl, 2016:118). İnsanlığın tektipleşmesinin önüne geçilmesi ise çeşitli ve kompleks olanın yaratıcılığı ve özgürlüğü beraberinde getireceği ön kabulüyle, doğanın zorunluluk alanı olarak değil özgürlük alanı olarak algılanması ile mümkündür.

2.7. DOĞRUDAN DEMOKRASİ VE KOMÜNALİZM

Bookchin devlet yönetimi ve politika kavramlarının anlamsal farklılıkları üzerinden neden doğrudan demokrasinin tercih edilmesi gerektiğini açıklamaya çalışmıştır. Bu doğrultuda devletin politikadan ayrıldığı nokta, içerisinde profesyonel olarak bürokrat kesimini barındırmasıdır. Politikada ise yönetim erki bürokratlardan değil, halkın kendisinde toplanmıştır. Devlet, halkın iradesini temsilen oluşan bir mekanizma olarak karşımıza çıkmıştır. Bu mekanizma kendi meşruiyetini devam ettirebilmek adına her türlü hiyerarşi ve tahakküm ilişkisini yeniden üretmiştir. Ancak politika halkın iradesinin kesintisiz ve temsilsiz yansıtılması pratiğinden beslendiği için, kollektif bir alan yaratmıştır. Bu kollektif alanda tahakküm yerine idare etme pratikleri gelişmiştir (Biehl, 2016: 92).

Bookchin'in teorisinde politikanın anlamsal olarak devlet ile özdeş tutulması beraberinde yurttaş kavramını bireye dönüştürmüştür. Yurttaş bireye nazaran karar alma süreçlerinde aktif şekilde rol oynamıştır. Günümüz toplumlarında yurttaş kavramı “seçmen” ve vergi mükellefi”ne indirgenmiştir. Atomize olmuş bugünün toplumları, aynı zamanda kollektif bir nitelik taşıyan “yurttaşlık” kavramını teşvik edemez. Çağdaş devlet sistemlerinde bireyin devlet ile olan ilişkisi, pasif bir bağımlılık üzerinden inşa edilmiştir (Biehl, 2016: 181).

Bookchin “politika” ve “yurttaşlık” kavramlarının içini, Antik Yunan'daki anlamlarına sadık kalarak doldurmaya çalışmıştır. Politika ve yurttaşlık kavramlarının tarihteki önemlerini tekrardan kazanabilmelerinin yolu Bookchin'e göre kentlerden geçmektedir. *“Yunanlıların son derece zeki bir biçimde kavradıkları gibi, yurttaşlık da bir süreçtir; bu süreç insanları kendi topluluklarını yöneten aktif katılımcılara dönüştüren toplumsal oluşumu ve öz oluşumunu içerir”* (Bookchin, 2013b :24). Ekolojik toplumun inşasının kentlerdeki yerel yönetimler yoluyla başlaması gerektiği öngörülmüştür. *“Bizi bu büyük ve etik yurttaşlık görevine yönelten aklımızdır. Bu görev insani ölçülerdeki kent ağlarının, yeni bir yurttaşlığın, doğrudan demokrasiye olanak tanıyan politik kurumların ve son derece geniş bir özgürlük idealinin oluşturulmasıdır”* (Bookchin, 2013b :24).

Bookchin'e göre devlet, şiddet tekeli elinde barındırması sebebiyle bireylerin üzerinde bir kontrol mekanizması kurmuştur. Devlet yönetiminde bireylerin aktif

yurttaş olarak kendi hayatları hakkında karar alabilme şansları yoktur. Politikada ise bu şans bireylere fazlasıyla tanınmış, birey aktif yurttaşa dönüşmüştür. Temsili demokrasilerde bireylerin aktif yurttaş olarak politika üretmelerinin imkanı bulunmamaktadır. Bu imkanın sağlanabileceği yegane siyasal iklim, doğrudan demokrasidir.

Bookchin doğrudan demokrasi pratiği olarak komünalizm ideolojisini ve özgürlükçü yerel yöneticilik anlayışını model olarak sunmuştur. Kendi ifadesiyle söylemek açıklamak gerekirse “*Komünalizm, toplumsal ekolojinin etraflıca düşünülmüş sistematik görüşlerini – özgürlükçü yerel yönetim ve diyalektik doğalcılık da buna dahil – kapsamak için en uygun çevreleyici siyasal kategoridir*”(Bookchin, 2017: 100).

Komünalizm kendinden önceki sosyalist geleneğin verimli özelliklerini bünyesinde toplayıp çağın gereklerine uygun hale getirmekle beraber anarşizm ile de uyumsuzluk içerisindedir. Anarşizm iktidardaki gücün ele geçirilmeyip tamamı ile yok edilmesi fikrini benimsemiştir. Ancak komünalist proje açısından tahakküm ve hiyerarşi toplumsal yaşamın her anında var olabildiği için mücadele edilmesi gereken iktidar değil, iktidarın merkezileşmesidir (İdem, 2017:192).

Teorinin pratiğe döküldüğü bir proje olarak *komünalizm “neredeyse tümüyle özerk olan yerel toplulukların bir federasyonun çatısı altında gevşek bir biçimde birbirine bağlandığı yönetim sistemi ya da teorisidir”* (Bookchin, 2017:100). Bu anlamda komünalizm yerel yönetimlerin tarihteki anlamlarını göz ardı etmeyerek onların özgürleştirici niteliğine vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda “*Yerel yönetimi en azından potansiyeli itibariyle organik evrimin ötesine geçip toplumsal evrim alanına doğru ilerleyen dönüştürücü bir gelişim olarak kavramlaştırmıştır*” (Bookchin, 2017:100).

Yerel yönetim, organik evrimin içerisinde kendisini var eden toplumsal evrim alanını dönüştürücü nitelik arz etmiştir. Komünalizm devletçi damarla beslenen yerel yönetim birimlerinin yerine özgürlükçü sivil yönetimleri koymuştur. Kentlerdeki yerel yönetim birimlerin karar organlarında toplanmış gücü daha küçük ölçekli yapılara bölerek (semt, kasaba, köy) demokratik halk meclislerini ön plana çıkarmıştır.

Böylelikle, devlet iktidarına ve etki alanına karşı bir alternatif olarak, aktif vatandaşlarca oluşturulan halk meclislerini kurup yaygınlaştırmak suretiyle kenti, dolayısıyla da yerel olanı geliştirme yolunu seçmiştir” (İdem, 2017:193). “Mahalleler, kasabalar ve kentler demokratik siyasetin temeli olarak kabul edildiğinden toplumsal ekolojinin yerel yönetim anlayışı özgürlükçü yerel yönetim olarak nitelendirilmiştir (Roussopoulos, 2017: 91).

Komünalizm projesi özgürlükçü yerel yönetimler vasıtası ile, iktidarın merkezileşmesinden ötürü yok olmuş olan kamusal alanı yeniden inşa edip, onu politik alana evriltmek amacı taşımıştır. Kamusal alanın politik alana evrilmesinin yolu , aktif vatandaşlarca oluşturulan halk meclislerinde bireylerin kendi yaşamlarını ilgilendiren konular hakkında kararlar almasından geçmektedir. Bookchin’in gözünde yerel yönetim alanları en dolaysız politik sahnelerdir. Bookchin’e göre; “...doğrudan demokrasi ortamı yaratacak yurttaşlık kurumlarını yeniden yapılandırmak gereklidir. Bunun yanında üretim araçları, partikülarist sistemlerde olduğu gibi işçilerin ya da devletin eline değil, yurttaşların kontrolüne verilmelidir” (Bookchin, 2013b: 27).

Bu alanlarda bireylerin yurttaş dönüşmesi sağlanacaktır. Bu durumun yurttaşların kendi yaşamları üzerinde daha fazla söz sahibi olmasını sağlayacağı düşünülmüştür. Böylelikle yurttaşların aktif şekilde kendi iktidarlarını kurumsallaştırması söz konusu olabilecektir.

Doğrudan demokrasi ile yoğrulmuş yerel yönetim anlayışı, yukarıdaki satırlarda bahsedilen ikinci doğanın birinci doğaya dönüştürülmesi doğrultusunda atılacak önemli bir adımı teşkil etmiştir. Bookchin açısından doğrudan demokrasi ancak yüz yüze ilişkiler vasıtasıyla sağlanabilir. Tarihte doğrudan demokrasi örneği olarak Atina’yı işaret etmiştir. “Atina’da milattan önceki beşinci yüzyılda yurttaşlar yerel yönetim birimlerinden oluşan konfederasyonlarda yüz yüze etkileşimde bulunarak karar almışlardır” (Bookchin, 2013a: 107). Burada yurttaşların karar alma mekanizmalarına aktif olarak katılmaları hayati önem arz etmiştir. Halkın vekiller vasıtasıyla iradesini ortaya koymasının doğrudan demokrasi olmadığını, çünkü iradenin vekillere devrinin yüz yüze ilişkileri mekanik ilişkilere dönüştüreceğini düşünmüştür.

Kısacası yerel yönetimler, Bookchin tarafından birinci doğadan evrildiği bilincine sahip ekolojik toplumun, örgütlendiği mekanlar olarak ortaya konulmuştur. Komünalizmin somut siyasal boyutunu oluşturan bu mekanlarda devletçi yapılar terk

edilmiş ve onun yerine özgürlükçü sivil yönetimler oluşturulmuştur. İktidar merkezlerini olabildiğince küçük parçalara bölmek adına kentler, semt, kasaba ve köy ölçeğinde demokratik halk meclislerine dönüştürülmüştür.

2.8. KONFEDERALİZM

Bookchin köy, kasaba ve kentlerden oluşan eko toplulukların, komünal sistem çerçevesinde yurttaşların aktif katılımıyla oluşan halk meclisleri tarafından yönetilmesinin yeterli olmayacağı görüşündedir. Her bir eko topluluğun kapalı devre mekanizmalar gibi diğer yerel yönetim birimleriyle ilişkiye geçmeden faaliyet göstermesinin, sorunları çözmeyeceğini düşünmüştür. Özgürlükçü yerel yönetim birimlerinin birbirleriyle irtibatta olduğu sistem olarak “konfederalist sistem”i çözüm önerisi olarak ortaya koymuştur. Ademi-merkezi olarak örgütlenmiş yerel eko toplulukların kaynaklarının birbirleriyle olan etkileşimi ile bu birimlerin kendine yeterlilik potansiyellerinin artırılması hedeflenmiştir. Böylelikle ihtiyaç duyulan mal ve hizmet üretiminin kolaylaştırılacağı düşünülmüştür (Bookchin, 2013a :442).

Bu anlamda komünalizm açısından, aralarında gevşek bir bağ olan söz konusu olan yerel yönetim birimlerinin, merkezîyetçi iktidar biçimlerine karşı söz sahibi olabilmesi amacıyla daha geniş bir konfederal yapı altında birleşmesi de önemlidir. Konfederal bir yapı altında daha da sağlam bir bütünlüğe kavuşmuş komünal sistem, tahakküm ve hiyerarşiyi cisimleştiren devletçi yapılarla mücadele ederek, sadece siyasi alanı değil toplumsal ve ekonomik alanı da dönüştürebilme kapasitesine sahip olacaktır. Çeşitli köy, kasaba ve kentlerdeki büyük mahallelerin demokratik halk meclislerince seçilen üyeler seçilir. Bu üyeler daha büyük ölçekte örgütlenmiş idari meclislerde kendi bölgelerindeki sorunları dile getirir. Konfederalizm ise işte bu idari meclislerden oluşan havuzun örgütlenme biçimidir (Bookchin, 2013a :447).

Halk meclisleri tarafından seçilen delegelerden oluşan konfederal meclis politika inşasında yetkili değildir. Politikanın üretilmesi görevi bizatihi yerele en yakın birimler yani halk meclisleri tarafından yerine getirilecektir. Konfederal meclisin buradaki asıl görevi halk meclislerince oluşturulmuş politikaların koordinasyonudur. Burada Bookchin açısından önemli olan konu gücün yukarıda değil aşağıda toplanmasıdır. *“Konfederasyonda sahip olunan güç, yukarıya doğru azalır; en tepedeki federal konsey, gücü en az olan konseydir. Aynı şekilde topluluktan bölgeye*

bölgeden daha büyük alanlara gidildikçe konseylerin gücü azalır” (Bookchin, 2012:447-448).

Bookchin güç denilen şeyin sadece psikolojik bir dürtüden ibaret olmadığını, gücün aynı zamanda elle tutulur toplumsal bir olgu olduğuna dikkat çekmiştir. Merkezileşmiş iktidarlar ve piyasa aktörleri tarafından uygulanan zor ve şiddet, toplumsal ekoloji açısından günümüzde tam da polis, mahkeme ve ordu tarafından desteklenen kurumsal güce ilişkin meselelerdir. Foucault, bilginin başkaları üzerine yüklenen bir iktidar olduğunu, buna bağlı olarak da başkalarını tanımladığını öne sürmüştür. Ona göre sırtını bilgiye dayamış bir gücün , özgürleşmenin önünü keserek gözetlemeye, düzene sokmaya, disipline etmeye yönelik bir kip halini alır (Sarup, 2004: 101). Michel Foucault’un gücü -üstü kapalı bir biçimde- içkin olarak kötü, dolayısıyla her türlü özgürlüğe engel olan, her şeye nüfuz eden bir fenomen olarak sunması da günümüz Marksist hareketine hiç yardımcı olmamıştır. Çünkü bu tür bir mantık, sol hareketin yalnızca devleti, kapitalizmi ve hiyerarşiyi değil; gücü de ortadan kaldırması gerektiği sonucuna ulaştırmıştır. Gücün olgusallığını göz ardı eden Marksist terminoloji gücü özgürlüğün önünde bir engel olarak tanımlamıştır.

Bookchin’e göre ise gücün -halkın gücünün- kazanılması özgürlüğün önündeki bir engel değil, onun ön koşuludur. *“Konfederasyon çatısı altında birleşmiş yerel yönetimlerin doğrudan demokrasisinde politika, özgürlük yaratmak için güç kazanma ve kullanma sanatıdır”* (Biehl, 2016:126). Sıradan insanların kolektif toplumsal gücü yeniden kazanmaları can alıcı önemdedir, çünkü sıradan insanların elinde tutmadığı bir güç devlete bırakılmıştır. Aynı şekilde, insanlar yeniden güç kazanacaksa bunu, gücü devletin elinden alarak yapmalılardır. Güç konusunda herhangi bir kurumsal boşluk olması mümkün değildir: Güç ya birinde ya da diğerindedir. Bugün dünyadaki geniş insan kitlesi, kendi işlerini tatmin edici bir biçimde yönetmek için tam da en çok ihtiyaç duyduğu şeyden -güçten- mahrumdur.

Yerel yönetimler üzerinde yükselmiş konfederal sistemin, gücü yukarıdan aşağıya doğru aktarmış olmasından kaynaklı merkezileşmiş iktidar ile her zaman şiddetli bir gerilim içerisinde olacağından bahsetmiştir. *“Yerel yönetimlerin bağlı olduğu konfederasyonlar ile ulus devletin yer aldığı güç alanında, bir tarafın*

güçlenmesi ancak diğerinin gücünün kısıtlanması ile mümkündür”(Bookchin, 2013b, 28).

Tarihsel açıdan da gücü merkezde toplayan iktidarların, ulus-devlet örneği gibi, konfederal anlayışın gelişmesinin önünde engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Gerek ABD tipi eyalet sisteminin gerekse de Kanada’daki bölgesel özerkliklerin kendisinin ifade etmiş olduğu konfederalizmle uzaktan yakından ilgisi olmadığına işaret etmiştir. Adını “ikili iktidar çatışması” koyduğu merkeziyetçi ve ulus devlete karşı özgür yerel yönetimciliğe dayalı konfederal komünalist oluşumlar arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğuna vurgu yapmıştır (Bookchin, 2013:453). Bu gerilimde kazananın konfederalist komünal sistem olacağına inancı tamdır. Burada önemli olan diğer husus Bookchin’in ortaya atmış olduğu sistemin toplumsal tarihin son sayfası olmadığı aksine eko toplumsal tarihin başlangıcı olduğudur.

Özgürlükçü yerel yöneticilik sadece politika üretim görevinin halk meclislerince paylaşılmasını değil, gelir ve servetin de paylaşılmasını düzenlemiştir. Komünalist sistemin önerdiği siyasi ekonomi özel mülkiyete dayanmamaktadır. Aksine kendine has bir kamu mülkiyeti rejimi geliştirmiştir. Bookchin bunun adını “yerelleştirilmiş ekonomi” koymuştur.

Yerelleştirilmiş ekonomiden anlaşılması gereken, ekonominin yerel toplulukların mülkiyeti, denetimi ve gözetimi altına alınmış olmasıdır. Yurttaşların ekonomik kaynakların kolektif sahipleri olmasının hedeflendiği bu sistemde, ekonomik konular hakkında karar alma mekanizmalarından bürokratlar ve sermayeyi elinde bulunduran “kapitalist”ler çıkarılmıştır. Gerek karar alma mekanizmalarının gerek kaynakların dağıtım politikasının gerekse de mülkiyet anlayışının dönüşüme uğradığı yerelleştirilmiş ekonomik sistemde ekonomik ala, baştan sona yeniden inşa edilmiştir.

Ekonomik alanın dönüşümü beraberinde sınıf çatışmalarının son bulmasını sağlayacaktır. Üretim planlamaları toplumun tamamının çıkarını gözetecek halk meclislerinde yapılacaktır. Kapitalizm ve merkezileşmiş iktidarın ötesinde, doğanın varoluşsal kurallarıyla uyumlu ahlaklaştırılmış bir ekonomi hayata geçirilecektir. Aşağıdan yukarıya yerel yönetim birimleri üzerinden inşa edilecek olan ekolojik toplumda, mülkiyetin adaletsiz şekilde sermaye gruplarının elinde toplanmasının

önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Buradan yola çıkarak ekonominin kontrolünün yurttaşlardan oluşan halk meclisleri tarafından sağlanmasının amaçlandığı söylenebilir. Böylesi bir kontrol mekanizmasının sağlanmasında yerel yönetim birimlerinin kendi kendine yetebilmesi durumu önem arz etmektedir. Bu yüzden dar ölçekte örgütlenmiş yerel yönetim birimlerinin karşılıklı yardımlaşma esasına dayalı konfederal çatı altında birleşmesi Bookchin'in teorisinde vazgeçilmez bir unsur olarak yerini almıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDEOLOJİK DÖNÜŞÜMDE KCK SÖZLEŞMESİ VE DEMOKRATİK ÖZERKLİK TASLAĞI

3.1. PKK’NIN KURULUŞ İDEOLOJİSİ

PKK terör örgütü 26-27 Kasım 1978 tarihinde Diyarbakır’ın Lice ilçesine bağlı Ziyaret (Fis) Köyü’nde kurulmuştur. Kürtçe açılımı “Partiya Karkeren Kurdistanê” olan PKK’nın Türkçe açılımı ise “Kürdistan İşçi Partisi”dir (Bila, 2016: 21).

İdeolojik açıdan kendisine bir yol haritası belirleyen PKK terör örgütü, faaliyet alanı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini kendisine hedef seçmiş ve bu doğrultuda faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamıştır (Şen, 2019: 50). Örgütün kurucularının yer aldığı 19 kişilik ekip tarafından gerçekleştirilen birinci kongrede “Demokratik Devrim Stratejisi” adı altında ortaya konulan hedef ve ilkeler şu şekildedir:

-PKK’nın Stratejisi:

- a) *Halkın sempatisini, beğenisini elde etmek,*
- b) *İdeolojik ve siyasal faaliyetlerle yapılanmanın çatışabilecek düzeye getirilmesi.*
- c) *‘Gerilla tarzı’ savaş stratejisiyle sözde ‘Kürdistan’ın tanınması yolunda çalışmak.*

-PKK’nın Hedefleri:

- a) *Muhbir ve ajanlar,*
- b) *Militanların yakalanmasına sebebiyet veren ya da soruşturma esnasında işkence yaptığı düşünülen güvenlik görevlileri,*
- c) *Aşiret liderleri ve bölgedeki ağalar,*
- d) *Örgüte saldıran diğer örgüt elemanları (Birand, 1992: 92-93).*

Öcalan’ın, örgütün kurulduğu ilk dönemlerde, Marksist - Leninist ideolojilerden etkilendiği, eylem ve strateji noktasında Mao’nun düşüncelerini yol haritası olarak belirlediği bilinmektedir (Şen, 2019: 27). PKK terör örgütü lideri Öcalan, 1968 kuşağının öğrenci eylemlerinin ve illegal örgütlerin liderleri olan Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş figürlerinin etkisi ile üniversite yıllarında Marksist ideolojiye yönelmiştir. O dönemde Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Mahir Çayan’ın görüşlerinin etkili olduğu okullardan biri olduğu için, İstanbul Hukuk Fakültesi’nden bu fakülteye geçmiştir (Mumcu, 1996: 14). Öcalan SBF’de öğrenciyken, kendilerini “Çayancı” olarak adlandıran gruba katılmış ve bu grupla beraber Mahir Çayan’ın

öldürülmesini protesto ederken tutuklanıp yargılanmıştır. Bununla beraber Çayan'ın silahlı propaganda konusundaki görüşleri doğrultusunda parti kurmak ve bu parti vasıtasıyla silahlı eylemleri organize edip yönetmek istemiştir (Bila, 2016: 22). Çayan ve Gezmiş ile beraber aynı zamanda Karl Marks, Friedrich Engels, Viladimir Ilyich Lenin, Joseph Stalin, Mao Zedung, Georgi Dimitrov, Le Duan, Vo Nguyen Giap, Victor Serge ve Che Guevera gibi isimleri referans alarak örgütün ideolojik çerçevesini çizmiştir (Özcan, 1999: 91).

PKK terör örgütünün ideolojisi ve amacı kuruluş döneminde (1978) kaleme alınan üç yazılı belge zerinden inşa edilmiştir. Bunlar “manifesto, sözde parti programı ve tüzüktür”. Öcalan, PKK'nın reel sosyalist sistem rehberliğinde kendisine bir yol haritası çizdiğini ve bu anlamda gerek ideolojik gerekse de siyasi açıdan bu sistemi esas aldığı savunmalarında dile getirmiştir (Bila, 2016 : 23). Ayrıca parti programı yazılırken Lenin'in “ulusların self-determinasyon hakkı” ve Stalin'in “milli meseleyi devlet kurma” olarak yorumlayan görüşünden etkilendiğini ifade etmiştir (Özcan, 1996: 57).

Manifesto yazılırken Marksizme önemli katkılar sağlayan Engels'in 'Tarihte Zorun Rolü' tezinden de fazlasıyla faydalanılmıştır. Sınıflı toplumlarda sömürü düzeninin kendisini devam ettirebilmesi için her fırsatta zor kullanması, bu düzenin ortadan kaldırılmasını hedefleyen hareketlerin de aynı yöntemle başvurmalarını beraberinde getireceği fikri Öcalan tarafından da kullanılmıştır. Aynı zamanda “zor kullanma” meşru olmanın ötesinde tarihsel bir zorunluluk olarak da resmedilmiştir (Kaya, 2013: 115-116).

Almanya'da PKK'ya dair yayınlar yapan “Serxwebun” dergisinin 1983 yılı Ocak ayı nüshasında, Marksist - Leninist ideoloji doğrultusunda mücadele şekli olarak "devrimci şiddet, silahlı mücadele, halk savaşı ve ulusal kurtuluş savaşı" aşamalarının sırasıyla gerçekleştirileceği öngörülmüş ve bu kapsamda "uzun süreli halk savaşı" yöntemi kabul edilmiştir (akt. Şen, 2019: 45).

PKK terör örgütü kuruluş yıllarında Marksist-Leninist ideolojiden faydalanmış, gerçekleştirmiş olduğu terör eylemlerini bu ideolojinin söylemleriyle kamuoyu nezdinde aklamaya çalışmıştır. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Marksist-Leninist ideolojiden uzaklaşmak suretiyle alternatif ideoloji

arayışlarına girişilmiştir. Murray Bookchin'in "toplumsal ekoloji ve komünalizme dayalı konfederalist sistem" önerisi örgüt tarafından benimsenen yeni ideoloji olarak karşımıza çıkmıştır. Söz konusu ideolojinin izlerine gerek KCK Sözleşmesinde gerekse de örgütün yeni söylemlerinde sıklıkla rastlamak mümkündür. Bila'ya göre *"Öcalan ve PKK'nın savunduğu toplum düzenini tanımlayan ve esasen kurulması amaçlanan "Kürt devleti"nin anayasası olarak kabul edilen KCK Sözleşmesinin bir Bookchin metni olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür"* (Bila, 2016: 50).

3.2. İDEOLOJİK DÖNÜŞÜMDE BOOKCHİN ETKİSİ

PKK terör örgütünün lideri Abdullah Öcalan, 15 Şubat 1999'da Kenya'da yakalanıp Türkiye'ye getirilmesinin ardından yargılaması yapılmış ve idam cezasına çarptırılmıştır. Terör örgütü lideri Öcalan, söz konusu idam cezasından kurtulmak amacıyla 5 Temmuz 1999'da avukatlarına silahlı güçleri sınır dışına çıkartmak suretiyle silahlı mücadeleyi durdurma kararını iletmiştir (Kapmaz, 2011:86). Öcalan'ın farklı politikalara yönelmesi, sadece örgütün eylemsel boyutunda gerçekleşmemiş ideolojik zemine de yansımıştır. Öcalan artık Türkiye Cumhuriyeti Devleti içerisinde bağımsız bir Kürt devleti kurmak idealinden vazgeçtiğine dair ifadelerde bulunmuştur (Demirel, 2005: 232). PKK terör örgütü ideolojik olarak farklı zemin arayışlarına girip söylemlerini değiştirse de sözde bağımsız bir Kürdistan devleti kurma amacından vazgeçmemiştir (Jongerden, Akkaya ve Şimşek, 2015: 116).

Öcalan'ın İmralı'da mahkemeye karşı sunmuş olduğu ilk savunma stratejik ve ideolojik açıdan bir takım farklılıklar içermiştir. Söz konusu savunmada siyaset bilimci Leslie Lipson'un "Demokratik Uygarlık" tezinin izleri gözlemlenmiştir. Lipson farklı dil ve kültürlerden oluşan toplulukların tek devlet çatısı altında demokrasi himayesinde yaşayabileceklerini öngörmüştür. Bu duruma örnek olarak da ABD, Belçika, Kanada, İsviçre gibi ülkeleri örnek vermiştir. (Lipson, 1984: 103).

Öcalan Lipson'un tezinden hareketle ayrı bir Kürt devleti kurmanın manasız olduğunu, Kürtlerin de Türkiye Cumhuriyeti Devleti çatısı altında yaşayabileceğini bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısının kendisi için hiçbir sorun teşkil etmediğini belirtmiştir. Burada önemli olan Kürtlerin kendi kültürel kimlikleri çerçevesinde eşit hak sahibi yurttaşlar olarak hayatlarına devam edebildikleri demokratik bir cumhuriyetin inşasıdır. Böylesine demokratik bir cumhuriyette gerek

ayrı devlet kurma gerekse de federasyon tehlikesi de otomatik olarak ortadan kalkmış olacaktır (akt. Bila, 2016: 108).

Öcalan'ın ideolojik serüveni dönemin konjonktürüne göre şekillenmiştir. Başlarda Marksist-Leninist çizgide kurulmuş olan PKK terör örgütü, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ideolojik motivasyonu tekrardan sağlama noktasında bir takım arayışlara girmiştir (İşeri, 2008). Bu arayış içerisinde oluşan ideolojik boşluk her ne kadar Lipson'un "demokratik cumhuriyet" tezi ile doldurulmaya çalışılsa da tam anlamıyla yeterli gelmemiştir. Lipson'un farklı dil ve kültürden oluşan toplulukların demokratik cumhuriyette ancak tek bir devlet çatısı altında yaşamalarına dair görüşü Öcalan'ın pragmatist ideolojik anlayışına belli bir zaman sonra ters düşmüştür. Diğer yandan Kürtlerin farklı farklı coğrafyalarda dört farklı egemen devletin himayesi altında bulunması, Bookchin'in komünalist konfederasyon modelini Öcalan için daha cazip bir seçenek haline getirmiştir. Bir önceki bölümde detaylıca anlatılmış olan Murray Bookchin'in görüşleri; demokratik konfederalizmden halk meclislerine, öz yönetim ilanlarından KCK anayasasına kadar, PKK terör örgütü tarafından kapsamlıca kullanılmıştır.

Öcalan'ın "yeni ideolojim" olarak lanse ettiği model ekolojik toplum temelinde konfederal örgütlenmeyi öngörür. Bu konfederal örgütlenme komünal tarzdaki sosyo ekonomik yapıyı içerisinde barındırır. Aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmiş komünal sistem Bookchin'de olduğu gibi Öcalan açısından da devlet mekanizmasıyla uyumsuzluk içerisinde. Öcalan'a göre merkezileşmiş iktidarın bir diğer ifadeyle ulus-devletin ister burjuvazi isterse de işçi sınıfı liderliğinde olmasının bir farkı yoktur. Marksizmin kapitalizmle olan mücadeleden yenik ayrılmasının sebebi, ulus-devlet anlayışından vazgeçmemesi olmuştur (akt. Bila, 2016: 119). İkinci bölümde detaylıca anlatıldığı üzere Bookchin için demokratik siyaset geleneği ulus-devletlerden çok daha önce Antik Yunan döneminde tarih sahnesine çıkmıştır. Dolayısıyla doğrudan demokrasinin kurumsal yapısının inşa edildiği komünal sistemin merkezileşmiş ulus-devlet ile her zaman gerilim içerisinde olacağı öngörülmüştür.

Öcalan Bookchin'in argümanlarını "tahakküm" ve "hiyerarşi" kavramlarının analizinde de kullanmaya devam etmiştir. Öcalan, toplumsal alandaki sorunların Marksist sınıf analizleriyle izah edilemeyeceğini, buradaki temel sorunun insanların

birbirleri üzerinde (erkeğin kadınlar üzerinde, yaşlıların gençler üzerinde) tahakküm ilişkisi kurmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Tahakküme dayalı ilişkiler ağının devlet eliyle giderek daha da derinlik kazandığını burada yapılması gerekenin ekolojik bilinç temelinde toplumsal bilincin canlandırılması olduğunu ifade etmiştir (akt. Bila, 2016: 119). Bookchin de kendi eserlerinde “hiyerarşi” ve “tahakküm” kavramlarının cinsiyet, etnisite, ırk, yaş ve statüye bağlı ortaya çıkarak otoriteyi toplumsal formda cisimleştirdiğini belirtmiştir. Bookchin’e göre sınıfsız bir toplum yapısında hiyerarşik-tahakkümcü sistemlerin ortadan kaldırılması mümkün değildir. Bunun için ekolojik toplum inşasında mücadele edilmesi gereken sınıflı toplum yapısı değil, bizzatıhi tahakkümcü hiyerarşik yapıların kendisidir.

Öcalan eşitlik ve özgürlük kavramlarını toplumun geneline yaymanın en iyi yolunun, devletin ve iktidarın olmadığı öz yönetime dayalı halk meclislerinden geçtiğini belirtmiştir. Demokratik bir ulusun ancak kendi kimlik bilinci etrafında toplanan halkların kendini yönetebildiği öz yönetime dayalı sistemlerde gerçekleşebileceğini söylemiştir. Söz konusu öz yönetim yapısından kasıt, belediyelerden köy ve kent komünlerine kadar yerel düzeydeki örgütlenmelerin geniş yelpazedeki yorumudur (akt. Bila, 2016: 134). Öcalan’ın burada da Bookchin’in komün esaslı yerel yöneticilik fikrini benimsediği görülmektedir. Bookchin için yerel yöneticilik, kapitalizm ve ulus devletin karşısında, gücünü işbirliğinden almış yükselen bir değerdir. Kendi bilinci etrafında örgütlenmiş yerel siyasi hayatın tezahürü olan kentler, ezilenlerin uğruna mücadele ettiği sivil haklara dair anıları barındırmaktadır. Bu anlamda Bookchin açısından komünlere dayalı öz yönetim, daha insani sosyal ilişkiler hedefleyen devrimci bir siyasi felsefedir (Biehl, 2016: 60).

“Yurttaşlık” konusunun Bookchin’nin eserlerinde karar alma mekanizmalarına katılan aktif bir birey çizgisinde açıklandığına bir önceki bölümde değinmiştik. Söz konusu kavramın Öcalan tarafından da aynı doğrultuda değerlendirildiğini görmekteyiz. Öcalan’a göre kapitalist sistem bireyi köle haline getirmiştir. Liberal anlayış ise bireyin toplum içerisinde sınırsız özgürlüklere sahip olduğu yanılgısını oluşturmuştur. Bu iki sistemin aksine demokratik ulusun mensubu olan birey, küçük topluluklar olarak örgütlenmiş komünlerde kendi özgürlüğünün gerçek anlamda farkına varabilecektir (akt. Bila, 2016: 147). Burada Öcalan tarafından bireyin komün

üyesi olarak politik bir kişiliğine vurgu yapılmıştır. Çalışmanın devamında açıklanacak olan KCK yurttaşlığının yine bu temelde tanımlandığı görülecektir.

Öcalan tarafından “yurttaşlık” kavramına yüklenen anlamın Bookchin ile birebir olduğunu görmekteyiz. Bookchin hiyerarşik ve tahakkümcü yapılardan arındırılmış bir demokrasi yaratma fikrinin olmazsa olmaz koşulu olarak, bireyin kendi kendini yöneten bir yurttaş olma niteliği kazanmasını göstermiştir (Bookchin, 2015: 453). Yurttaşın kendi kendini yöneten bir niteliğe kavuşmasının gerekliliği Bookchin açısından yurttaşın kendi siyasi faaliyetlerinin sonucu olarak siyasi bir varlık olarak gelişmesinden kaynaklanmıştır. Bu doğrultuda yurttaşların, karar alma süreçlerinde aktif olarak yer alarak, edilgenliklerinden kurtulmak suretiyle toplumsal gerçekliğin dönüşümünü sağlayacak unsurlar haline gelmesi hedeflenmiştir.

Murray Bookchin’in görüşleri PKK terör örgütünü yeni bir ideolojik yaklaşımla dönüştürme çabası içerisinde olan Öcalan için yeni keşfedilmiş maden niteliğindedir. Terör örgütünün lideri bu madenden faydalanılmadık hiçbir alan bırakmamıştır. Bookchin’in görüşlerinden model alınan bir diğer konu başlığı “demokratik ulus” kavramıdır. Bu doğrultuda Türklerle Kürtlerin ortaklaşa yeni bir ulus inşa etmelerine dayanan bu görüşe dayanak olarak Anadolu ve Mezopotamya’da kurulan uygarlıklar gösterilmiştir. Mezopotamya-Anadolu hattında kurulan uygarlıkların insanlık tarihindeki önemine vurgu yapılarak, tarihsel seyir içerisinde bu iki coğrafyada ortak bir toplumsal kültürün oluştuğu ifade edilmiştir. Ancak oluşan bu toplumsal kültürün 20. Yüzyılın başındaki ulus devletler düzeni ile parçalandığı ve dağıldığı belirtilmiştir. Öcalan bu coğrafyalardaki iktidar ve devlet olgularının ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda diyalektik bütünlük içerisinde olduğunu iddia ederek, Bookchin’in diyalektik doğalcılık anlayışındaki “tamamlayıcılık” unsurundan faydalanmıştır.

Bookchin’in gerek organik gelişim felsefesi gerekse de diyalektik doğalcılık düşüncesinde, olgu ve kavramların bir bütünlük içerisinde incelendiğinden bahsetmiştik. İnceleme nesneleri arasında karşıtlık temelinde yapılan ayrımların Bookchin’in “ekolojik etik” yaklaşımıyla ters düştüğü açıktır. . Bir ekolojik özgürlük etiği olarak organik gelişim felsefesi “özgürlüğü besleyen bir çeşitlilik, bütünlüğü arttıran bir etkileşimcilik, yaratıcılığı teşvik eden bir bütünlük, bireyselliği güçlendiren

bir topluluk, daha büyük ussallığa yol açan, gelişen bir öznellik geliştirir” (Bookchin, 2017:105). Bununla birlikte insanların kendi farklılıklarının farkına varması, hiyerarşinin ortaya çıkmasıyla beraber çeşitlilik arz eden bir sosyal tarihin gelişmesine yol açmıştır. Bu noktada “öteki”nin tamamlayıcılık potansiyeli yerini tahakküm ve rekabet üzerine kurulu bir “öteki” anlayışına bırakmıştır (Boochin, 2015:53).

Öcalan Bookchin’in bu görüşlerini, iki farklı coğrafyada yaşayan toplumları (Anadolu ve Mezopotamya) değerlendirirken kullanmıştır. Tarihsel ve kültürel olarak etkileşim içerisinde bulunan söz konusu toplumların birbirleri üzerinde hiyerarşik ve tahakkümcü yapılar inşa etmekten vazgeçmeleri gerektiğini “öteki” nin tamamlayıcılık potansiyeli üzerinden açıklamıştır. Bu tamamlayıcılık etiğinin önünde en büyük engel olarak da ulus devlet düzenleri göstermiştir.

Sovyetler Birliği’nin yıkılması ve Öcalan’ın yakalanarak Türkiye’ye getirilmesi gibi olaylar, PKK terör örgütünü söylemsel düzeyde her zaman birbirlerinden farklı arayışlara itmiştir. Bu arayışların yansıması örgütün üzerine oturtulduğu ideolojik zeminde de kendini göstermiştir. Kurulduğu yıllarda kendisini Marksist-Leninist çizgide tanımlayan terör örgütü, kendi çıkarları doğrultusunda pragmatist manevralar yapmaktan kaçınmamıştır. Bu doğrultuda Marksist-Leninist terminolojinin argümanları raflara kaldırılmış ve örnek model olarak eko-anarşist olan Murray Bookchin’in komünalist konfederal devlet yapılanması tercih edilmiştir. Bir sonraki kısımda söz konusu tercihin somut izdüşümü olarak “KCK sözleşmesi” incelenecektir.

3.3. KCK SÖZLEŞMESİ

Ayrılcı terör örgütü PKK, 2005 yılında kendisini yeniden yapılandırma yoluna gitmiştir. Örgütün yeniden yapılandırılma sürecinde şehir merkezleri eylemsel hedef noktaları olarak belirlenmiştir. Örgütün gücü kırdan kent merkezlerine kaydırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda metropollerde gerçekleştirilen silahlı ve bombalı eylemlerle terör faaliyetleri arttırılmıştır.

28 Mart-4 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilen PKK’nın 11. Kongresi neticesinde KONGRA GEL feshedilmiştir (Doğan, 2007:92). Bu gelişmenin ardından yeni bir strateji olarak Kürdistan Demokratik Konfederalizmi (Koma Komelen

Kürdistan – KKK) projesi ortaya konulmuştur (Yılmaz, 2006:164). Burada yer alan KKK devlet mekanizmasından arındırılmış siyasal ve toplumsal bir örgütlenme biçimidir (Dogan, 2007:109).

Daha öncesinde de bir takım isim değişikliklerine giden örgüt, hem kaybettiği prestiji sağlamak hem de ideolojik motivasyon noktasında tekrardan güçlenmek adına demokratiklik, eşitlik, ekolojik toplum modeli gibi kavramlara yönelmiştir (Yılmaz, 2006:173). KKK modeli bir yandan idari ve temsil sistemini açıklarken öteki yandan da sivil itaatsizliği alan bir yapılanma olarak karşımıza çıkmıştır. Bölücü örgüt uluslararası kamuoyunda sadece siyasi arenada faaliyet gösteren bir imaj çizmek maksadıyla bir yandan insan hakları, demokrasi, ekolojik toplum, özgürleştirilmiş yerel yönetimler gibi kavramları vitrine çıkarırken diğer yandan da gerçekleştirdiği eylemlerle devleti tehdit etmeye devam etmiştir. Her ne kadar bölücü örgüt tarafından ayrı bir devlet kurma idealinden vazgeçildiği belirtilse de “KKK Sözleşmesi” tamamı incelendiğinde devlet yapılanmasının tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaya, 2013:286).

16 - 22 Mayıs 2007 tarihlerinde gerçekleşen PKK’nın 13. Kongresinde, KKK Sözleşmesi tadil edilerek KCK (Koma Civaken Kurdistan) Kürdistan Topluluklar Birliği adında yeni bir sistem ortaya atılmıştır. KCK çatı bir örgütlenme olarak İran, Suriye, Irak’taki yapılanmaları da içine alan bu anlamda sadece Kürtler değil söz konusu dört ülkenin coğrafyasındaki diğer azınlık grupları da kapsayan konfederal devlet şemasıdır (Özcan, 2012:50).

KCK Sözleşmesi “Genel Esaslar, Temel Hak ve Özgürlükler, Genel Organlar, Parça Örgütlenmesi, Şehir Kasaba Köy Örgütlenmesi, Yargı, Meşru Savunma, Demokratik Eylem, Ekonomik ve Mali Sistem, Demokratik Örgütlenme Sistemi, Ortak Hükümler, Ek maddeler” kısımlarından oluşmaktadır. Bölüm başlıklarından hareketle örgütün devlet yapılanması şeklinde tasarlandığı görülmektedir (Erdoğan, 2019: 51).

PKK ile KCK arasındaki organik bağ, sözleşmenin 36. Maddesinde “ideolojik, ahlaki ve örgütsel bir oluşum” tanımlamasıyla yapılmıştır (Erdoğan, 2019: 52).

PKK, klasik parti olmayan, iktidarı hedeflemeyen, ideolojik, ahlaki ve örgütsel bir oluşumdur. Felsefe, bilim ve sanat alanında ideolojik ve özgür ahlaki bir örgütlenmedir. KCK sisteminin ideolojik gücüdür. Önderlik felsefe ve

ideolojisinin hayata geçirilmesinden sorumludur. Bu çerçevede demokratik konfederalizm organlarının demokratik kurumlaşmasında yer alırlar. KCK sistemi içerisindeki her PKK kadrosu ideolojik, ahlaki, felsefik, örgütsel ve yaşamsal ölçüler açısından PKK yapılanmasına bağlıdır. Aynı zamanda her kadro yer aldığı çalışmanın çalışma ilkeleriyle de faaliyet yürütür. Ayrıca KCK sistemi içerisinde her çalışan PKK'nin ideolojik ve ahlaki ölçülerini esas alır (KCK Sözleşmesi, 2007).

Sözleşmenin söz konusu maddesinde “ahlaki bir oluşum” olarak tanımlanan bölücü örgüt, KCK yapılanmasını araçsallaştırarak siyasal alana girme kaygısını taşıdığı açıktır. Böylelikle gerek yurt içi gerekse de uluslararası kamuoyunda silahlı mücadeleden vazgeçmiş, mücadelesini demokratik yöntemlerle siyasal zeminde veren bir örgüt imajı çizmeye çalışmıştır (Erdoğan, 2019: 51).

KCK sistemi yasama, yürütme ve yargı organlarını içerisinde barındırmaktadır. Yasama organı, KCK'nın en yüksek karar alma organı niteliği taşıyan KONGRA-GEL (Kürdistan Halk Meclisi) 'dir. Diğer ülkelerde PKK'nın hedef ve amaçları doğrultusunda faaliyet gösteren terör örgütleri de KONGRA-GEL'e bağlı parti yapıları dahilinde faaliyet göstermektedir. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır:

- PKK: Kürdistan İşçi Partisi – Partiya Karkeran Kürdistan – Türkiye
- PYD: Demokratik Birlik Partisi – Partiya Yekitiya Demokrat – Suriye
- PÇDK: Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi – Partiya Çaresera Demokrat Kürdistan - Irak
- PJAK: Kürdistan Özgür Yaşam Partisi – Partiya Jiyane Azade Kürdistan – İran (akt. Erdoğan, 2019: 53).

Diğer organ sözde başkanı Murat Karayılan olan “Yürütme Konseyi” dir. Sözleşmenin 13. Maddesinde düzenlenen “Yürütme Konseyi, KCK'nın en üst icra organıdır. KCK içindeki tüm kurum, örgüt, alan merkezlerini ve komiteleri koordine eder” (KCK Sözleşmesi, 2007).

Son genel organ ise “Yargı” başlığı altında düzenlenmiştir. KCK' da yargı sistemi Halk Mahkemeleri, İdari Mahkemeler ve Yüksek Adalet Divanı şeklinde üçlü bir sistem niteliği göstermektedir. Söz konusu mahkemelerin içerisinde “Yüksek Adalet Divanı” aynı zamanda üst mahkeme olarak düzenlenmiştir. Bu durum sözleşmenin 28. Maddesinde “Yüksek Adalet Divanı demokratik halk yargısının en

üst kurumdur. Diğer yargı organlarının kararları açısından temyiz merciidir. Yüksek Adalet Divanının kararları kesindir” ibaresi ile yer almıştır (KCK Sözleşmesi, 2007).

KCK Sözleşmesi “devlet” kurumlarını düzenleyen bir anayasa biçiminde hazırlandığı gayet açıktır. Yasama, yürütme ve yargı organlarının yetki ve sorumluluklarının açık bir şekilde yazıldığı sözleşmenin en tepe noktasında tek yetkili ve değişmez devlet başkanı olarak Öcalan bulunmaktadır. Bu durum sözleşmenin 11. Maddesinde şu şekilde yer almıştır. “*Koma Civakên Kurdistan (Kürdistan Demokratik Toplum Konfederalizmi) kurucusu ve Önderi, Abdullah Öcalan’dır. Her alanda bütün halkı temsil eden önderlik kurumudur. Kürdistan halkının özgür ve demokratik yaşamına ilişkin temel politikaları gözetir ve temel konulardaki en son karar merciidir*” (KCK Sözleşmesi, 2007).

Bookchin her ne kadar eleştirse de Marksizmden kapitalizm eleştirisini alırken anarşist gelenekten de komünalizm, devlet karşıtlığı ve konfederalizm fikirlerini almıştır (Biehl, 2016:8). Marksizm ve anarşizmi harmanladığı kendi ideolojisinde devlet mekanizması hiyerarşi ve tahakküm ilişkilerini toplumsal formda cisimleştiren şiddet tekeli olarak kurumsal bir yapı arz etmektedir. Bu kurumsal yapı her zaman gücü kendinde, yani merkezde toplama eğilimde olacaktır. Bookchin gücün tek bir merkezde toplanması, kurulması istenen konfederal sistem için uygun bir siyasi iklim oluşturmayacağından, iktidar erkinin devlete bırakılmaması gerektiğinin altını çizmiştir.

Ancak KCK Sözleşmesinde bu durumun tam zıttı ifadelere rastlamak mümkündür. “İran’da, Türkiye’de, Suriye’de ve hatta Irak’ta oluşacak bir Kürt yapılanmasında tüm Kürtler bir araya gelerek kendi federasyonlarını, birleşerek de üst konfederalizmi oluştururlar” (KCK Sözleşmesi, 2007). Buradaki ifadede Türkiye, Irak, İran, Suriye’de yaşayan Kürtlerin komünal-federal zeminde ve konfederal bir devlet çatısı altında örgütlenmeleri istenmiştir. Şemsiye görevi görececek olan üstteki konfederal devletten kasıt KCK’nın kendisidir.

Bookchin’in görüşleri KCK Sözleşmesinin tamamına sirayet etmiştir. Başlangıç bölümünde yer alan şu ifadeler Bookchin’in görüşleriyle birebir aynıdır:

Ekolojik bilinci esas almayan ve insanın doğa üzerindeki tahakkümünü ortadan kaldırmayı hedeflemeyen bir demokrasinin niteliği zayıf kalacak ve toplumun gerçek seçeneği olmayacaktır. Sınıflı uygarlıkla birlikte insanlığın yaşadığı

gerilemenin kökenlerinde doğayı tahakküm altına alan, kendini doğanın bir parçası ve eşit özgür bir bileşeni olarak görmekten uzaklaşan hiyerarşik ve insan merkezli bakış gelmektedir. Bunu aşmak için canlı ve kutsal doğa anlayışına yeniden dönmeyi, insanın insan üzerinde başlayarak doğayı da egemenlik altına almasıyla sonuçlanan hiyerarşik zihniyetini dönüştürmeyi hedefleyen ekolojik bir devrim gerekmektedir (KCK Sözleşmesi, 2007).

Bookchin açısından toplumsal ve biyotik yapıların birbirleri ile olan ilişkisini açıklamak için hiyerarşi ve tahakküm kavramlarının gerçekteki iç yüzünü açıklığa kavuşturmak gerekir. Diğer ideolojiler insanoğlunun doğa üzerinde kurduğu tahakkümün öncülü olan insanın insan üzerinde tahakküm kurması sürecini ve güdüsünü açıklama çabasına girmemişlerdir (Bookchin, 2015: 16). Tarihsel gelişim seyri içerisinde, toplumların sınıflı tabakalara ayrılmasıyla beraber hiyerarşi ve tahakküm toplumsal alanda daha sağlam temellere oturtulmuştur. Ekonomik sömürü sınıf ilişkileri temelinde toplumsal tabana net bir şekilde yayılmıştır (Bookchin, 2015:166) Buna göre eğer toplum varlığını sürdürmeye devam edecekse, bu durum çeşitlilik içinde birlik anlayışıyla, insan ile doğa arasındaki bütünlüğü ön plana çıkaran zihniyet devrimiyle gerçekleşecektir (Bookchin, 2015:11).

Bookchin kendi kurmuş olduğu sistemi halk meclisleri ve komünlere dayandırmıştır. Gücün daha küçük ölçekteki yerel yönetim birimleri vasıtasıyla tabana yayılmasını amaçlayarak ters piramit şeklinde bir örgütlenme şeması çizmiştir. Bu örgütlenme şemasında kentler, kasaba mahalle ve köy ölçeğinde parçalara ayrılmış ve bu parçalarda oluşturulacak halk meclisleri yoluyla yurttaşın politika üretimine katılmasını hedeflemiştir. Bookchin'in eserlerinde sıklıkla geçen komün ve halk meclisi ifadelerine KCK Sözleşmesinde de rastlamak mümkündür. Halk meclisleri, KCK Sözleşmesinde “Özgür Toplum Meclisleri” adıyla düzenlenmiş, benzer görev ve sorumluluklar bu meclislere yüklenmiştir. Sözleşmenin 22. Maddesinde şehir, kasaba ya da mahalle örgütlenmeleri için “Kendi yerleşim alanlarına ilişkin etkin politikaları üretme ve tüm sorunların tartışılıp çözüme götürülme yerleridir. Yerleşim yerlerinin ortak karar organıdır” ifadesi kullanılmıştır (KCK Sözleşmesi, 2007). Yine benzer şekilde sözleşmenin 24. Maddesinde “komün” yapılanması düzenlenmiştir. Sözleşmeye göre “köy” ve “sokak” ölçeğinde örgütlenen komünler, on altı yaşından büyük herkesin katılımı ile oluşturulur. Halkın temel ihtiyaçlarının belirlendiği bu toplantılar, Bookchin'de olduğu gibi, yüz yüze ilişkilerin geliştirildiği doğrudan demokrasi araçları olarak görülmüştür (KCK Sözleşmesi, 2007).

Yerel düzeydeki örgütlenme konusunda sözleşme her ne kadar Bookchin'in önerdiği model üzerinden hareket etse de, söz konusu liderlik ve örgüt hiyerarşisi olduğunda Bookchin'in görüşlerinin terkedildiği görülmektedir. Sözleşmenin 11. Maddesinde *“Her alanda bütün halkı temsil eden önderlik kurumudur”* ifadesi yer almıştır. Yine bunun yanında sözleşmenin 12. Maddesinde yasama organı olarak düzenlenen KONGRA-GEL'den çıkan kararlardan sadece önderliğinin itirazı olmayan karar ve projeler kesinleşeceği belirtilmiştir. Yine 13. Maddesinde KONGRA-GEL tarafından oluşturulan “yürütme konseyi”nin başkanının önderlik makamı tarafından atanacağı ve yürütme konseyinin faaliyetleri hakkında bu makama düzenli şekilde rapor sunacağı düzenlenmiştir (KCK Sözleşmesi, 2007).

Sözleşmenin 14. Maddesinde “alan merkezleri” adıyla birtakım “komiteler” yer almıştır. Kendi faaliyetleri hakkında yürütme konseyine bilgi sunan bu komiteler içerisinde “silahlı kuvvetler, siyaset, ekoloji, halk sağlığı, sosyal yaşam, ideoloji, bilim-aydınlanma, kültür, basın, dış ilişkiler, azınlıklar, inanç, kadın, ekonomi ve önderlik” komiteleri bulunmaktadır. Bu komitelerden “ideolojik alan merkezi” içerisinde yer alan “bilim ve aydınlanma” komitesinin görev ve sorumluluğu “önderlik çizgisi temelinde”, “önderlik tarafından belirlenen felsefik-ideolojik hattın uygulanması ve geliştirilmesi” olarak belirlenerek, söz konusu komiteye özgür bir hareket sahası bırakılmamıştır (KCK Sözleşmesi, 2007).

Sözleşmenin “meşru savunma savaş hali”nin düzenlendiği 32. Maddesinde, katı bir hiyerarşi içerisinde önderlik makamı yine ön plana çıkarılmıştır. Maddeye göre “önderliğe dair fiili bir saldırı gerçekleştiğinde, ayaklanmaya ve öz savunmaya dayalı gerilla savaşlarının gerekli hale geleceğinden bahsedilmiştir” (KCK Sözleşmesi, 2007). Bununla beraber 36. Maddede “ideolojik, ahlaki ve örgütsel bir oluşum” olarak tanımlanan PKK, KCK sisteminin “ideolojik gücü” olarak gösterilmiş ve “önderlik felsefe ve ideolojisinin hayata geçirilmesinden sorumlu” tutularak sözde “önderlik kurumu” bir kez daha ön plana çıkarılmıştır (KCK Sözleşmesi, 2007).

Bookchin hedeflenen toplumsal yaşama ulaşma noktasında halk meclislerinin konfedere hale getirilmesini liberter belediyeciliğin temeli olarak görmüştür. “Yerel konfederasyonlardan bölgesel konfederasyonlar ve sonra da ulusal ve kıtasal konfederasyonlar ortaya çıkmalıdır” (akt. Bila, 2016: 180) diyerek örgütlenme

zincirinin nasıl olması gerektiğinin şemasını çizmiştir. Daha geniş çapta gerçekleşecek olan bu örgütlenme, devletçi iktidar biçimlerine karşı verilecek mücadelenin farklı bir boyutudur. Gerçek anlamda sınıf çatışmalarının sona erdirileceği ekolojik bir toplum yaratılacaksa, kasaba ve kentlerin iktidarının konfederasyon çatısı altında birbirine kenetlenmesi, Bookchin'in teorisinde önemli sac ayaklarından birini teşkil etmiştir (Bookchin, 2017: 104).

Konfederasyon çatısı altında toplanma önerisinin KCK Sözleşmesinde de karşılığını bulmak mümkündür. Sözleşmenin önsöz kısmında aşiret ve klan yapılanması söz konusu coğrafyada geçmişten günümüze kadar gelen toplumsal bir gerçeklik olarak sunulurken, konfederasyon modeli için tarihsel bir dayanak yaratılmaya çalışılmıştır.

...Demokratik Konfederalizm gücünü toplumsal tarihin derinliklerinden ve Mezopotamya'nın tarihten gelen zengin kültürel birikiminden alır. Klan sisteminden ve aşiret konfederasyonlarından günümüze kadar uygarlık tarihi boyunca devletçi toplum merkezileşmesine girmek istemeyen doğal toplumun demokratik komünal yapısına dayanır. Tarihte bu coğrafyada yaşayanlar doğal federasyon ve konfederasyon ilişkisi içindeydiler. Bu nedenle de toplumsal sorunlar 20.yy'daki kadar ağır yaşanmamıştır (KCK Sözleşmesi, 2007).

Diğer yandan “ilkeler kısmı”nın düzenlendiği sözleşmenin 4. Maddesinde, daha büyük ölçekteki örgütlenmeye şu şekilde atıf yapılmıştır: “Kürt halkının demokratik konfederasyon ilkeleri temelinde birliğini esas almak, bölge halklarıyla eşitlik ve kardeşlik temelinde Ortadoğu Demokratik Toplum Konfederasyonunu geliştirmek, küresel emperyalizme karşı halkların Küresel Demokrasi Kongresinin yaratılması temelinde mücadele ederek sömürsüz, baskısız, adil bir küresel sistem yaratmak” (KCK Sözleşmesi, 2007).

Halk meclisleri ve komünlerden, ulusal ve kıtasal konfederasyonlara uzanan örgütlenme modeli hakkındaki analizlerini Bila şu cümlelerle ortaya koymuştur:

Sözleşmede komün ve halk meclislerinden hareketle eyalet-bölge meclisleri, Türkiye, İran, Irak ve Suriye'deki coğrafyalarda halk meclisi, sonra ulusal düzeyde yasama organı olarak KONGRA-GEL, parçalar içinde federasyonlar, nihayet yine dört parçayı kapsayan “konfederasyon” öngörülmüştür. Ayrıca buradan Ortadoğu Birliği veya konfederasyonuna, oradan Birleşmiş Milletler'in yerine geçecek Demokratik Uluslar Birliği'ne kadar uzanan bir devletler sistemi amaçlanmıştır (Bila, 2016: 179).

3.4. DEMOKRATİK ÖZERKLİK TASLAĞI

PKK terör örgütünün son dönem ideolojisinden PYD'nin kantonlarına, HDP'li belediyelerin etkinliklerinden Demokratik Toplum Kongresi ve öz-yönetim ilanlarına kadar Bookchin'in etkilerini görmek mümkündür. Kurulduğu yıllarda kendisini Marksist-Leninist çizgide konumlandıran PKK terör örgütü, 2000'li yıllarından başından itibaren sözde paradigma değişikliğine gitmiştir. Örgütün lideri Öcalan'ın özellikle cezaevine girdiği tarihten sonra, örgüt nezdinde, Bookchin'in en yüksek otorite şeklinde tanımladığı ulus devlet idealinden vazgeçilip “demokratik konfederalizm” söylemlerinin yükseltilmesi basit bir tesadüfle açıklanamayacak niteliktedir.

Aralarındaki ilişkinin somut düzeyde kurulabilmesi adına; kendisini Bookchin'in öğrencisi ilan eden Öcalan'ın, avukatları aracılığıyla Bookchin ile görüşme talep etmesinden, 2006 yılında Bookchin'in vefatının ardından PKK terör örgütünün kendisini 20. Yüzyılın en büyük sosyal bilimcisi olarak onurlandırmasına kadar, bir çok gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmelerden bir tanesi de 2015 yılında Demokratik Toplum Kongresi'nin Diyarbakır'da yayınlamış olduğu siyasi çözüm deklarasyonudur. Söz konusu 14 maddelik deklarasyon metninde, demokratik özerk bölgeler ilan edilmesi, eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetlerinin “özyönetim birimleri” tarafından karşılanması gerektiği savunulmuştur. Başka bir örnekle devam edecek olursak, Esad rejiminin çekilmesinin ardından, 8 Ağustos 2017 tarihinde Suriye'nin kuzeyinde Cizre, Kobani ve Afrin kantonlarının ardından Şehba'nın da katılmasıyla “Rojava” 'da dördüncü kantonun kurulduğu ilan edilmiştir. Gerek deklarasyon metninde adı geçen “özyönetim birimleri”, gerek Suriye'nin kuzeyinde kurulan kantonlar, Bookchin'in eserlerinde ifadesine sıklıkla rastladığımız komünal yapıların bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

PKK terör örgütü 2010 yılından sonra, siyasal bir hedef olarak “Demokratik Özerklik” kavramını kullanmaya başlamıştır. Bu kavram her ne kadar Öcalan tarafından kendine ait olduğu söylene de, bu düşüncenin Bookchin tarafından üretildiği bilinmektedir (Mutlu, 2011). Bu doğrultuda Demokratik Toplum Kongresi (DTK) aracılığıyla 14 Temmuz 2011 ve 26 Aralık 2015 tarihlerinde iki defa demokratik özerklik ilan ettiklerini duyurmuşlardır (Geleri, 2011:58). Bunlardan

ilkinde Ahmet Türk başkanlığında yapılan toplantının neticesinde özerkliğin ilanını yayınlayan bir bildiri okunmuştur. Bildiriye okuyan Aysel Tuğluk, toprak bütünlüğünün hedef alınmadan , tek bir vatan üzerinde, gücünü demokratik ulus anlayışından alan öz yönetime dayalı özerklik ilanının; artık kendisini yönetme iradesine sahip olan Kürt toplumu için dönüm niteliğinde olduğunun altını çizmiştir (akt. Bila, 2016:146). Söz konusu özerklik ilanı devlet ve toplum nezdinde karşılık bulmamıştır. Bunun akabinde 26 Aralık 2015 tarihinde “Halkların Demokratik Partisi (HDP)” Diyarbakır’da öz yönetim deklarasyonunu yayımlayarak “demokratik özerk bölgeler” oluşturulması talebini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda birbirine yakın birkaç şehri içine alarak oluşturulacak demokratik özerk bölgelerin oluşturulması istenmiştir. Gücün merkezden yerele aktarılmasını öngören bu anlayış neticesinde, demokratik özerk bölgelerin kendi içinden seçilmiş öz yönetim organları tarafından yönetilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (Bila, 2016: 146).

Öcalan demokratik özerkliği KCK’dan yola çıkarak açıklamıştır. Öcalan’a göre KCK Sözleşmesi ile demokratik ulus inşası süreci başlamıştır. Başlamış olan bu sürecin politik alandaki yansıması demokratik özerklik ilanında kendini bulmuştur. Öz yönetim, demokratik ulus kavramının ana şartıdır. Bu doğrultuda çağdaş toplumlardan sömürge uluslara kadar her ulusun bir yönetim anlayışı mevcuttur. KCK Sözleşmesi ile ulus devlet mekanizması karıştırılmamalıdır. Çünkü Öcalan’a göre ulus devlet bir çözüm aracı olmaktan çıkarılmalıdır. KCK’nın karar organı niteliğindeki KONGRA-GEL’İN, halkın kendi kararları üzerinde tek söz sahibi olmasını sağlayan bir meclis olması, burjuva önderliğinde gelişen uluslaşma sürecinin önüne geçilmesini sağlayacaktır (Bila, 2016: 144-145).

Terör örgütü lideri için demokratik özerkliğin çeşitli boyutları mevcuttur. Bunlardan ilki meclis ya da halk kongresinden oluşan siyasi boyuttur. Burada halk kongresinden kasıt demokratik toplum kongresidir. İkinci boyut hukuki boyuttur. Burada Kürtlerin statüsünün yasa ve anayasalarla belirlenmesi ön plana çıkmaktadır. Ekonomi boyutu, kapitalist sistemi değiştirebilecek ekonomi politikasının üretilmesidir. Kültürel boyut anadilde eğitimin düzenlendiği, tarih ve sanatı da kapsayan kısımdır. Güvenlik boyutu demokratik ulusun kendi güvenliğini sağlama noktasında gireceği arayışlardır. Burada PKK tarzı silahlı bir yapılanmanın

öngörülmediği iddia edilmiştir. Son boyut ise diğer ülkelerdeki Kürtler ile olan ilişkisinin düzenleneceği diplomasi boyutudur (akt. Şen, 2018:76).

Demokratik özerkliğin siyasi boyut kısmında adı geçen Demokratik Toplum Kongresi 2010 yılında düzenlenen iki günlük çalıştay neticesinde ortaya sözde bir taslak sunmuştur. Bu taslağa göre, KCK'da olduğu gibi Bookchin'in çizdiği çerçeve doğrultusunda sözde "demokratik konfederalizm" kurulacağı iddia edilmiştir. DTK'nın yerelde oluşturulacak komün ve meclisler vasıtasıyla merkezi yasama organına temsilciler göndereceği sisteme vurgu yapılmıştır:

Demokratik özerklikte siyasi yönetim; tabandan başlayarak köy komünleri, kasaba, ilçe, mahalle meclisleri, kent meclisleri biçiminde demokratik konfederal temelde örgütlenmesini yaparak üstte Toplum Kongresinde temsiliyetini bulur. Demokratik Özerk Kürdistan Toplum Kongresi, Demokratik Türkiye Cumhuriyeti parlamentosuna kendi temsilcilerini göndererek ortak vatan politikalarına dahil olur (Demokratik Özerklik Taslağı, 2010).

Söz konusu taslakta bir yandan diplomasi ve güvenlik konularının merkezi devletten ayrı olarak yerel ve bölgesel düzeyde örgütlenmesinden bahsedilmekle beraber diğer yandan da birlikte yaşama kültürünün öneminden bahsedilmiştir:

Demokratik özerklik statüsünün kabul edildiği koşullarda Öz savunma askeri tekel olarak değil, toplumun iç ve dış güvenlik ihtiyaçlarına göre demokratik organların denetimi altında oluşturulabilir. Şehir, kasaba, mahalle ve köyde yaşayan tüm halklar faşist, gerici ve soykırımcı saldırılara karşı bilinçli ve duyarlı olur, öz savunma esasında bu yönelimler karşısında toplumsal direnişi ifade eder...

...Diplomasi Kürt halkının ulusal çıkarlarını, diaspora ve metropollerde yaşayan halkımızın haklarını gözetmelidir...

...Demokratik özerklik; bir devlet kurma ya da devlet yıkma projesi olmadığından, bölge devletlerinin bu temelde Kürt sorununu çözmesine yol gösterecek ve yardımcı olacaktır. Bu karakteriyle aynı zamanda ulus devletlerle ilkeli uzlaşma temelinde devlet + demokrasi formülü çerçevesinde birlikte yaşamın ortaya çıkmasını da sağlayacaktır (Demokratik Özerklik Taslağı, 2010).

Taslakta demokratik özerkliğin belli bir coğrafya ya da etnik topluluk merkezli inşa edilmediği vurgusu yapılması taslaktaki diğer bir çelişki olarak kendini göstermiştir. Taslağın bütününde Kürtlerin bölgesel nitelikte etnik gerçeklik olarak ayrı bir statüye kavuşması gerektiğinin altı defalarca kez çizilmiştir.

Demokratik özerklik olmaksızın; Kürtler kendini demokratik bir toplum olarak, demokratik siyasi bir iradeye kavuşturamayacaklardır. Dolayısıyla, ne toplumumuzun gücü ve siyasi iradesini ortaya çıkabilecek, ne de ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçları karşılanabilecektir...

...Demokratik özerklik; bir coğrafyaya, etnik ve dinsel topluluğa değil, farklılıkların birlikte yaşama kültürüne, demokrasiye dayanır. Demokrasi kriteri olan etnik, dinsel, sosyal ve kültürel hakları ifade eder (Demokratik Özerklik Taslağı, 2010).

Taslakta Bookchin'in izleri başka satırlarda da görülmüştür. İkinci bölümde detaylıca anlatıldığı üzere Bookchin'e göre yazı öncesi organik toplumlarda insan ile doğa bir bütünlük içerisindeydi. İnsanlığın toplumsallaşmaya başladığı ikinci doğa içerisinde "hiyerarşi" ve "tahakküm" kavramları ortaya çıkması, insan ile doğa arasındaki organik bağın kopmasına yol açmıştır. Bookchin'in "hiyerarşi" ve "tahakküm"e dayalı ilişkilerden kaynaklanan sorunların devlet mekanizması eliyle daha da derinleştirildiğinden, çare olarak komünal düzeydeki örgütlenmelerden bahsettiği daha önceki satırlarda detaylıca anlatılmıştır. Taslağın "ekolojik boyut" kısmı da bu doğrultuda ifadeler içermiştir. Söz konusu ifadelere göre:

Toplumsal sistem kriz ile birlikte, gittikçe derinleşen ekolojik krizin kökenlerini uygarlığın başlangıcında aramak en gerçekçi yoldur. Hiyerarşik ve devlet güçlerinin toplumu var eden komünal bağı inkâr etmesi ve yerine bir sapma olarak gelişen zihniyet durumu doğayla yaşam arasındaki bağı unutulmasına, önemsiz kılınmasına sebep olmuştur. Uygarlığın dayandığı bu zemin üzerindeki her yükseliş, daha fazla doğadan kopma, çevreyi tahrip ve yaşanılmaz bir dünyaya doğru gidişe neden olmuştur (Demokratik Özerklik Taslağı, 2010).

Bookchin günümüzdeki ekolojik sorunları (çevre kirliliği, hayvan ve bitki türlerinde yok oluş, kentlerdeki sorunlar) incelerken, bu sorunların derinlerdeki toplumsal kökenlerini de incelemiştir. Kısacası çevre meseleleri kendi ifadesini ödünç alacak olursak "sosyal meseleler" olarak zihninde belirlemiştir (Bookchin, 2105:69) Bu sosyal meselelerin kapitalizmle olan ilişkisini ortaya koyarken, kapitalizmi sürekli büyümesi gereken bir sistem olmasından kaynaklı "toplumsal yaşamın kanseri" olarak adlandırmıştır (Bookchin, 2013b: 154). Yine buradan hareketle Bookchin, kapitalizmin ekonomik yaşamı en ücra köşesine kadar dönüştürerek kentleri de etkisi altına aldığını belirtmiştir. Böylelikle kapitalizm "endüstriyel gelişme" sloganıyla kentleri ve kırsal kesimi etkisi altına alarak, ticarete dönük yapıları ve buna dayalı ilişkileri caddelerden kaldırımlara kadar, kanseri en küçük hücrelere kadar taşımayı bilmiştir. Bookchin bu durumu "kent kanseri" terimiyle özetlemiştir (Bookchin, 2014a : 133). Söz konusu taslakta da buna benzer ifadeler şu şekilde yer almıştır:

Günümüzde toplumsal kriz ile ekolojik boyutta yaşanan kriz birleşmiştir. İçinde yaşadığımız gezegenimizin ne kadar kent, insan, fabrika, ulaşım aracı, sentetik madde, kirliliğin ve su kaldıracağı hesaplanmadan, azami kârın peşinde gözü kara bir gidiş vardır. Kanser gibi büyüyen kentler, kirlenen hava, delinen ozon

tabakası, hayvan ve bitki türlerinde ivmeli azalış, orman tahribi, akarsu kirliliği, her tarafta çöp dağları, kirli atıklarla bulanmamış suyun kalmaması, anormal nüfus artışı doğada, geri dönüşü mümkün olmayan felaketlere neden olmaktadır...

... Doğayla bütünleşmeyen hiçbir toplum sisteminin ahlakiliği ve demokratiği savunulamaz. Kapitalist toplum sisteminin yaşadığı kaosla, çevre felaketi arasındaki ilişki diyalektiktir. Azami kâra dayalı ve ekoloji karşıtı endüstriyalizm başta olmak üzere kâr ve sermaye sisteminin bilânçosu sadece toplumun her yönden çözülüşü (ahlaksızlık, politikasızlık, işsizlik, enflasyon, fuhuş vb.) değil, çevrenin de tüm canlıların yaşamıyla birlikte tehlike altına girmesi olmuştur (Demokratik Özerklik Taslağı, 2010).

Taslağın yine ekolojik boyut bölümünde sağlıklı bir çevre de yaşamak amacıyla toplumsal ölçekte bilinçlenmenin sağlanması gerektiği anlatılmıştır.

Ekolojik yaşamın pratik sorunları, tüm dünyada ve içinde yaşadığımız coğrafya da oldukça günceldir. Özellikle Kürdistan coğrafyası üzerinde askeri, siyasi ve ekonomik nedenlerle yürütülen ekolojik yıkım Kürdistan coğrafyasına ve toplumsal yapısına çok ciddi zararlar vermiştir. Birçok köy, orman yakılmış, yerleşim yeri tahrip edilmiş, tarihi-kültürel eserler ve verimli araziler imar planları ve baraj projeleriyle sular altında bırakılmıştır. Birçok verimli arazi susuz bırakılarak çölleştirilmiştir...Bütün bu uygulamalar Kürdistan coğrafyasının bitki örtüsünü ve iklimini de değiştirmiş, dengesizliklere neden olmuştur...

... Ekolojik bilinç yurt sevgisi ve dünya sevgisini iç içe taşıyan bir olgudur. Bu nedenle sağlıklı bir çevre ve toplum yaşamı için, toplumda bilinçlenmenin sağlanması ve acil tedbirlerin geliştirilerek ekolojik boyutta da aktif bir mücadelenin verilmesi temel bir görevdir (Demokratik Özerklik Taslağı, 2010).

Terör örgütlerinin toplum içerisinde gerçekleştirdikleri şiddet eylemleriyle korku ortamı oluşturarak, vatandaş ve devlet arasındaki güven ilişkisini zayıflatmaya çalıştıkları bilinen bir gerçektir. Bunun yanında yıldırma politikası vasıtasıyla kitlelerin siyasi tercihlerini yönlendirmeye çalışmak da terörizmin hedefleri arasında yer almıştır (Başeren, 2003). Gerçekleştirilen şiddet eylemleri neticesinde meydana gelen psikolojik tahribat, fiziksel olana göre çok daha büyük olmuştur (Altuğ, 1995: 105). Devletimizin terörle mücadele noktasında gerek yurt içi gerekse de yurt dışında gerçekleştirmiş olduğu başarılı operasyonlar sayesinde, PKK terör örgütünün şehir ve kırsaldaki eylem potansiyeli büyük kan kaybına uğramıştır. Bu durum neticesinde, terör eylemleri noktasında hiçbir ahlaki ve insani sınırı dinlemeyen terör örgütü, sıkıştığı zamanlarda başvurduğu yöntem olan çevre terörizmini tekrardan uygulamaya koymuştur. Bu doğrultuda bölücü örgüt, Türkiye’de Temmuz ve Ağustos aylarında özellikle yaz turizmi açısından tercih edilen şehirlerimizde, orman yangınları

ıkararak, Gayri Safi Milli Hasıla içerisindeki önemli getiri kalemlerinden birini teşkil eden turizm sektörünü sekteye uğratmayı amaçlamıştır.

Örgüt 2019'un yaz ayında da kabiliyet kapasitesinin azalmasıyla beraber daha az maliyet ve teknoloji ile gerçekleştirilebilecek sivil hedeflere yönelen eylem türlerini tercih etmiştir. 2019'un Temmuz ve Ağustos aylarında başta İzmir, İstanbul, Muğla ve Antalya olmak üzere toplam 27 yangın çıkarma eylemi örgüt tarafından gerçekleştirilmiştir. Dalaman ve Milas'ta gerçekleşen orman yangınları, PKK'ya bağlı "Halkların Birleşik İntikam Milisleri" (HBİM) tarafından PKK'nın haber ajansı ANF'de yayımlanmış olan bir bildiriyle örgüt tarafından açıkça üstlenilmiştir. Sadece Antalya'da üç gün süren orman yangınlarında 350 hektarlık alan yanmış ve orman yakınlarındaki otuz dört ev boşaltılmıştır (Güngörmez ve Alkanat, 2019:15).

Tüm bu örnekler sözde Demokratik zerklik taslağında yer alan sağlıklı çevrede yaşama hakkı, çölleşmenin ve ekolojik yıkımın önlenmesi, ekolojik bilincin topluma kazandırılması gibi hedeflerin, örgüt nezdinde herhangi bir karşılığı olmadığını göstermiştir. Sözde taslak metninde yazarlarla bölücü terör örgütünün son dönemlerde üstlenmiş olduğu orman yangınlarına baktığımızda, ekolojik açıdan bilinçlenmesi gerekenin terör örgütünün bizatihi kendisinin olduğu açıktır.

SONUÇ

İdeolojik motivasyon, çağımızda birçok terör örgütünün temel yapı taşıdır. Terör örgütleri varlıklarının devamını, sahiplendikleri ideoloji etrafında insanları toplayabildikleri sürece sağlamaktadır. Örgütlerin hangi ideolojik doğrultuda ilerleyeceği yönetim kademesi tarafından belirlendikten sonra, kendi içerisinde sağladıkları eğitim programları vasıtasıyla belirlenen ideoloji, örgüt mensuplarının zihinlerine kazınır. İdeolojik eğitim, örgüt mensuplarının örgüte olan bağlılıklarının pekiştirilmesi ve bu anlamda “robotik bireylere” dönüştürülmesi açısından önemli olduğu kadar, örgüte yenilerinin kazandırılması açısından da önemlidir. Aynı zamanda bir terör örgütünün ideolojik manifestosu, zamanla o terör örgütünün uluslar arası kamuoyunda vitrine çıkartıp pazarladığı meta haline dönüşür.

Artık konvansiyonel savaşların yerini hibrit savaşlara bıraktığı ve bu savaşta akademik sahada verilen mücadelenin önemini günden güne artırdığı bir dönemde, terörle mücadelenin topyekün bir nitelikte gerçekleştirilmesi elzem hale gelmiştir. Terörizmle tek boyutlu bir şekilde gerçekleştirilen mücadelelerin, orta ve uzun vadede sonuç vermediği aşîkardır. Bu amaçla terörün insan kaynağı açısından beslendiği ve destek gördüğü toplumsal zeminle olan bağının koparılmasının yolu, örgütün savunduğu ideolojinin iyi bir şekilde analizinden geçmektedir. İdeolojiler örgüt mensuplarının belirli inanç ve değerler sistemi etrafında kümelenmelerini sağlayan yapıştırıcı görevini üstlenir. Bu anlamda terör örgütlerinin gerçekleştirmiş oldukları şiddet eylemlerini meşrulaştırmak adına sahiplendikleri ideolojik unsurlara yönelik yapılacak her bilimsel analiz, hayati önem arz etmektedir.

PKK Soğuk Savaş döneminde kurulan ve kurulduğu yıllarda Marksist-Leninist ideolojiyi benimseyen bir terör örgütüdür. Bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu kanlı terör eylemleriyle, anayasada ifadesi bulunan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin üniter yapısını, “bağımsız” bir devlet kurma iddiasıyla tehdit etmiştir. Söz konusu bu iddia o dönemde örgüte ait söylemlerde kendisine fazlasıyla yer bulmuştur. Sovyetler Birliği’nin yıkılması ve daha sonrasında terör örgütü lideri Öcalan’ın yakalanıp Türkiye’ye getirilmesinin ardından örgüt nezdinde yeni bir ideoloji arayışına girildiği görülmektedir. Avrupa Birliği ile müzakere süreçlerinin tırandığı bu süreçte örgüt, bir yandan kanlı faaliyetlerine devam ederken bir yandan da örgüt ile

teması bulunan siyasi partiler vasıtasıyla siyasallaşma sürecine girmiştir. İmralı'daki yargılamasında örgüt lideri Öcalan, ceza hukuku bakımından fayda sağlamak amacıyla örgütün kurulduğu yıllardaki bağımsız bir devlet kurma idealinden vazgeçtiğini ifade etmiştir. Gerek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin üniter yapısının hedef alınmadığına dair yapılan söylem değişikliği gerekse de Marksist-Leninist ideolojiden uzaklaşılmasından kaynaklı ortaya çıkan ideolojik boşluğu, ABD'li düşünür Murray Bookchin'in "toplumsal ekoloji felsefesi" temelinde ortaya atmış olduğu modelin doldurduğu görülmektedir. Bu model, ekolojik toplum paradigması üzerinde yükselen, yerelde komünalist genelde de konfederal sisteme dayanan bir örgütlenme tarzıdır. Dolayısıyla Öcalan'ın "demokratik konfederalizm" adı altında ortaya yeni bir paradigma sunduğu iddiasının, gerçeğe örtüşen herhangi bir yanının kalmadığı açıktır.

Diğer önemli husus, Türkiye Cumhuriyeti Devleti içerisinde yerel yönetimler üzerinden kurulması istenen komünalist konfederal projenin, anayasamızda yer alan üniter devlet ilkesi ile, bağımsız bir Kürt devleti kurma amacıyla aynı oranda çeliştiği gerçeğidir. Devletin üniter niteliği, anayasamızın üçüncü maddesinin yanı sıra, başlangıçta belirtilen temel ilkeler kısmında da vurgulanmak suretiyle garanti altına alınmıştır. Buna ek olarak, "idarenin bütünlüğü ilkesi" başlığı altında, merkezden yönetim ile yerinden yönetim arasındaki ilişki, kamu hizmetlerinin ifa edilmesi noktasında belli bir uyum doğrultusunda düzenlenmiştir. Kısacası, çalışmamızda detaylıca anlatılan sözde KCK Sözleşmesi ve Demokratik Özerklik Taslağı, devletimizin kurucu kodları arasında yer alan üniter özelliğinin yanında, idarenin bütünlüğü ilkesi bakımından da kabul edilemez niteliktedir.

Toplumsal ekoloji felsefesinin öğretilerinin, her ne kadar PKK terör örgütünün son yıllardaki söylemlerinde birebir taklit edildiğini görsek de, özünde bu anlayışın ulaşmak istediği nokta ile de uyuşmazlık içerisinde olduğu söylenebilir. Yerel düzeydeki örgütlenme konusunda sözleşme her ne kadar Bookchin'in önerdiği model üzerinden hareket etse de, söz konusu liderlik ve örgüt hiyerarşisi olduğunda Bookchin'in görüşlerinin terkedildiği görülmektedir. Bunun yanında KCK Sözleşmesi'nin detaylı analizinin yapıldığı bölümde de vurgulandığı üzere, gücün devlet mekanizması ile merkezileştirilmesi, komünalizme dayanan konfederalist sistemin en temel mücadele alanını oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumsal ekoloji felsefesinde iktidar gücünün devlet ölçeğinden yerel düzeyde örgütlenmiş komünal

ölçeğe dağıtılması gerektiği, vazgeçilmez bir unsur olarak tanımlanmıştır. Oysa ki KCK Sözleşmesi'nde ise bu durumun tam tersi bir durumla karşılaşmaktayız. Türkiye, Irak, İran, Suriye'de yaşayan Kürtlerin, komünal zeminde ve konfederal bir devlet çatısı altında örgütlenmeleri öngörülmüştür. Kurulması hedeflenen devletin, konfederal bir şemsiye altında toplanması fikri, bağımsız bir ulus-devlet kurma amacının makyajlanmış halidir. Yasama, yürütme, yargı erklerinin seçim ve atama usüllerinin detaylıca belirlendiği, tüm bu organların üzerinde katı hiyerarşik yetkileriyle yer alan “değişmez başkan” ve onun tartışılmaz otoritesiyle işleyen bu yapı, Kürt etnik temelinde oluşturulmak istenen ulus devlet anlayışından çok da farklı görünmemektedir. Bölücü örgüt her ne kadar ideolojik ve amaçsal açıdan değişime gittiğini beyan etse de, burada asıl amaçlananın Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin güneydoğu coğrafyasında egemenlik yetkilerine son vermek olduğu açıktır.

Kurulduğu günden bu yana, şiddetin her türüsüne başvurmaktan hiçbir zaman geri durmamış PKK terör örgütünün, kendisini hiyerarşi ve tahakküm reddiyesi üzerinden var eden bir ideolojiden ilham almış olması ve bunu da özgür bir toplum yaratma amacıyla kullanması, fazlasıyla ironiktir. Murray Bookchin, eserlerinde tasvir ettiği ekolojik toplumun özgürlükçü yerel yönetimler yoluyla dönüştürülmesini öngörürken, tahakkümcü ve hiyerarşik kurumları, örgütün en yüksek kademesinden en alt kademesine kadar bütün mensuplarının zihnine işlemiş PKK terör örgütü, Bookchin'in felsefesini kağıt üzerinde ideolojik bir vitrin ve kalkan olarak kullanmıştır. Böyle bir teşkilatlanmayı model almış terör örgütünden demokratik bir toplum çıkacağını hayal etmek abesle iştir.

KAYNAKÇA

- Acar, Urhal, (2007), *Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terörizm*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Acar, Ünal, (2012), *Terörizm*, Ankara: Kripto Yayınları.
- Akyüz, R. Ö. (2000), “Kuantum Kuramı ve Belirlenimcilik”, *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, S. 395, s.36-38.
- Baharççek, Abdülkadir, (2000), “Etnik Terör Etnik Terörle Mücadele Sorunu”, *Fırat Üniversitesi Dergisi*, C. 10, S. 1, Elazığ, s.11-27
- Bal, Mehmet Ali, (2005), *Savaş Stratejilerinde Terör*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bal, Mehmet Ali, (2008), *Savaş Stratejilerinde Terör*, 2. Bası, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Başeren, Sertaç, (2003), “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 53.
- Biehl, Janet, (2016), *Toplumsal Ekoloji Siyaseti*, (Çev. Esra Eren), İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bookchin, Murray, (2013a), *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bookchin, Murray, (2013b), *Toplumu Yeniden Kurmak*, (Çev. Kaya Şahin), İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bookchin, Murray, (2014a), *Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, (Çev. Burak Özyalçın), İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bookchin, Murray, (2014b), *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi, Diyalektik Doğalcılık Üzerine*, (Çev. Rahmi G. Ögdül), İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bookchin, Murray, (2015), *Özgürlüğün Ekolojisi*, (Çev. Mustafa Kemal Coşkun) İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bookchin, Murray, (2017), *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, (Fuat Dara Elhüseyni) İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Capra, Fridjof, (1992), *Fiziğin Taosu*, (Çev. Kaan H. Ökten), İstanbul:Arıtan Yayınevi.
- Capra, Fridjof, (2009), *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*, (Çev. Mustafa Armağan).İstanbul:İnsan Yayınları.
- Cevizci, Ahmet. (ed.) (2005), *Felsefe Ansiklopedisi*, Vol. 3, Babil Yayıncılık.
- Çaha, Ö. (2013), *Siyasi Düşüncelere Giriş*, İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.
- Çapar, Erkan, (2013), *Türkiye’de İç Güvenlik Yönetimi ve Terörle Mücadele*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çaşın, Mesut Hakkı, (2008), *Uluslararası Terörizm*, Ankara: Nobel Yayınevi.

- Çelik, Mesut, (2015), “Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi ve Bağımsızlık Hakkı”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-2/06.pdf> (E.T.03.04. 2020).
- Çelik, Oktay, (2015). Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreçleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(22), 99-122.
- Demir, C. Korhan, (2017), *Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Etnik Ayrılıkçı Terörizm PIRA, ETA, PKK*, Ankara:Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demirel, Emin, (2005), *Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Dobson, A. (1993), “Ecologism”, *Contemporary Political Ideologies*, (Edt. Roger Eatwell and Anthony Wright), Printer Publishers, London, s.216-238
- Doğan, Gürkan, (2007), *İki Kutuplu Sistem Sonrası Oluşan Uluslararası Sistem ve Terörizm – PKK Örneği*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Einstein, A., Infeld, L. (1976), *Fiziğin Evrimi*, (Çev. Öner Ünalın), Ankara: Onur Yayınları.
- Einstein, Albert, (1993), *İzafiyet Teorisi*, (Çev. Gülen Aktaş), 3. Baskı, Ankara: Say Dağıtım.
- Einstein, Albert, (1997), *Özel ve Genel Görelilik Kuramı*, (Çev. Aziz Yardımlı), 1. Baskı, İstanbul: İdea Yayınevi.
- Ergil, Doğu, (1991), “Terörizmin Mantığı ve Hedefi”, Prof. Dr. Muammer Aksoy’a Armağan, *Ankara Üniversitesi SBFD C. XLVI*, Ocak-Haziran No 1-2, Ankara.
- Erkan, H. (2012), “Temel Teknolojik Paradigmal Kaymalardan Sosyal Bilimlere Yansımalar”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, S. 45, s. 125-148.
- Ertürk, Hasan, (2009), *Çevre Bilimleri*, Bursa: Ekin Yayınları.
- Gaetano, Mosca, (1968), *Siyasi Doktrinler Tarihi*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Geleri, Aytekin, (2011), “BDP'nin Sivil İtaatsizlik Taktiği”, *Stratejik Düşünce Dergisi*, C. 2, S. 18, s. 58-62.
- Görmez, Kemal, (2010a), “Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikaları Üzerine Bazı Mülahazalar”, *Türkiye Günlüğü*, S. 3.
- Görmez, Kemal, (2010b), *Çevre Sorunları*, Ankara:Nobel Akademik Yayıncılık.
- Güngörmez, Oğuz, Alkanat, Aslıhan (2019). Çevre Terörizmi Ve Pkk'nın Orman Sabotajları. *Seta Analiz*, (296), 1-28.
- Harvey, David, (2016), “Dinle Anarşist Simon Springer'ın “Radikal Bir Coğrafya Neden Anarşist Olmak Zorundadır” Makalesine Kişisel Bir Yanıt”, (Çev. Aylin Onacak), *Cogito*, S. 84, s. 111.
- Heisenberg, Werner, (1990), *Parça ve Bütün*, (Çev. Ayşe Atalay), 1. Baskı, İstanbul: Düzlem Yayınları.

- Heisenberg, Werner, (1993), *Fizik ve Felsefe- İdealizm Determinizm ve Olasılığa Doğru*, (Çev. Yılmaz Öner), 2. Baskı, İstanbul: Onur Yayınları
- Heywood, A. (2010), *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*, (Çev. A. K. Bayram vd.) 2. Baskı, Ankara: Adres Yayınları.
- Hobbes, T. (2009). *Leviathan*, (Çev. S. Lim), M. Tuncay (ed.), Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi Seçilmiş Yazılar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 209-251.
- Horkheimer, M., Adorno, T. W. (1996), *Aydınlanmanın Diyalektiği-Felsefi Fragmanlar II*, (Çev. O. Özügül), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Horkheimer, Maz, (2002), *Akıl Tutulması*, İstanbul:Metis Yayınları.
- https://www.academia.edu/15418230/_DEMOKRAT%C4%B0K_%C3%96ZERKL%C4%B0K_%C4%B0N_%C4%B0DEOLOJ%C4%B0S%C4%B0_%C3%9CZER%C4%B0NE (E.T. 05.01.2020).
- http://bianet.org/files/doc_files/000/000/179/original/demokratik%C3%B6zerklik.htm (E.T. 28.02.2020).
- <http://www.refworld.org/docid/3de5e6646.html> (E.T. 01.04.2020).
- <https://stratejikoperasyon.files.wordpress.com/2014/04/organize-su-ve-terrizm-ilikisi-pkk-rnei.pdf>, (E.T. 26.10.2017).
- https://tr.wikisource.org/wiki/KCK_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi#Birinci_B.C3.B6C3.BCm_GENEL_ESASLAR (E.T. 24.11.2020).
- İdem, Şadi, (2017), Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm. (Edit. Orçun İmga-Hakan Olgun) *Yeşil ve Siyaset*, Ankara:Liberte Yayınları.
- İmga, Orçun, (2006), “Küreselleşen Çevresel Krize, Hakim Paradigma Dışı Bir Bakış Olarak Derin Ekolojik Yaklaşım”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), s. 84-97.
- İslam Konferansı Örgütü, (1999), “*Convention of the Organisation of the Islamic Conference on Combating International Terrorism*”, 1 Haziran 1999, AnnextoResolution No: 59/26-P.
- İşeri, Reyhan, (2008), *Türkiye’de Etnik Terör: Asala ve PKK Örneği*, Ankara: BİN Ofset.
- Jongerden, Joost, (2015), *Akkaya, Ahmet Hamdi ve Şimşek, Bahar., İsyandan İnşaya Kürdistan Özgürlük Hareketi*, Dipnot Yayınevi
- Kapmaz, Cengiz, (2011), *Öcalan’ın İmralı Günleri*, İthaki Yayınları.
- Kaya, Osman, (2013), *Türkiye’de Etnik Terör*, Ankara: Binyıl Yayınevi.
- Keleş, Ruşen, Hamamcı, Can, Çoban, Aykut, (2012), *Çevre Politikası*, Ankara: İmge Yayınları.
- Kocabaş, Şükrü, (2001), *Fizik ve Gerçeklik Bilim Felsefesine Kavramsal Bir Yaklaşım*, İstanbul: Küre Yayınları.

- Kütükçü, M. A. (2003), “Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 12, s. 262.
- Locke, J. (2009), *Uygar Yönetim Üstüne İki İnceleme*, (Çev. M. Tuncay), M. Tuncay (ed.), *Batı’da Siyasal Düşünceler Tarihi Seçilmiş Yazılar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 261-293.
- Marcuse, Herbert, (2010), *Tek Boyutlu İnsan*, (Çev. A. Yardımlı), 4. Baskı, İstanbul: İdea Yayınevi.
- Mardin, Şerif, (2014), *Din ve İdeoloji*, 22. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mumcu, Uğur, (1996), *Kürt Dosyası*, Ankara: Umag Vakfı Yayınları.
- Öğdül, G. Rahmi, (2004), “*Kapitalizm mi Ekososyalizm mi? ve Yeşil Politika: Joel Kovel ile Söyleşi*”, (Çev. Nergis Ertekin), Ümit Şahin (ed.), *Üç Ekoloji Düşünce Seçkisi*, S. 2.
- Öktem, E. (2004), *Stratejik Boyut*, Ankara: İDB Yayınları.
- Özcan, Nihat Ali, (1999), *PKK: Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, Ankara: ASAM Yayınları.
- Pazarcı, Hüseyin, (2007), *Uluslararası Hukuk*, 5. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Planck, Max, (1996), *Modern Doğa Anlayışı ve Kuantum Teorisine Giriş*, (Çev. Y. Öner), 2. Baskı, İstanbul: Spartaküs Yayınları.
- Rossi, P. (2009), *Modern Bilimin Doğuşu*, (Çev. N. Domaniç), İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Roussopoulos, Dimitri, (2017), *Politik Ekoloji*, (Çev. Fuat Dara Elhüseyni), İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Sarup, Madan, (2004), *Post-yapısalcılık ve Post-modernizm*, (Çev. A. Güçlü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sezer, Ö. (27 Ekim 2009). *Çevre Korumacılıktan Radikal Ekolojiye*. 16 Mart 2015, <https://ecotopianetwork.wordpress.com/2009/10/27/cevre-korumaciliktanradikal-ekolojiye/>. (03.03.2020)
- Şahin, Ü. (2012), *Yeşil Düşünce*. (Edt. O. İmga ve H. Olgun). Yeşil ve Siyaset, Ankara: Lotus Yayınevi, s. 11-80
- Şen, Halil, (2019), *PKK Terör Örgütünün İdeolojik ve Yapısal Dönüşümü*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Şen, Osman, (2017), *21. Yüzyılın Başlangıcında Terörizmle Stratejik Mücadele* İstanbul: Alfa Yayınları.
- Şen, Yusuf Furkan, (2019), *Siyasal Şiddet ve Terörizm*, Ankara: Kilit Yayınevi.
- Terörle Mücadele Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf>, (E.T. 01.04.2020).
- Tok, N. (2012), *Siyasal İdeolojiler*, (Edt. Halis Çetin) Siyaset Bilimi, Ankara: Orion Yayınları, s. 117-179.

- Toku, Neşet, (2003), *John Locke ve Siyaset Felsefesi*, Ankara: Liberte Yayınları.
- Tuncay, Önder, (2002), Toplumsal Ekoloji Nedir? Ne Değildir?, *Toplumsal Ekoloji Dergisi*, S. 1, s. 7-20.
- Tuncay, Önder, (2003), *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*, İstanbul:Remzi Kitapevi
- Üney, İbrahim, *Organize Suç ve Terörizm İlişkisi: PKK Örneği*, Yüksek Lisans Tezi
- Van Dijk, T. A. (2003), “Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım” (Çev. B. Çoban, Z. Özarslan ve N. Ateş), B. Çoban (ed), *Söylem ve İdeoloji, Mitoloji, Din, İdeoloji*, İstanbul:Su Yayınları
- Wallerstein, Immanuel, (2016), *Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık*, (Çev. Necmiye Alpay), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Wilkinson, P. (1974), *Political Terrorism*, Londra
- Yapıcı, A. (2002). Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 75.
- Yayla, A. (1990), Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve, *AÜ SBF Dergisi*, C. XLV, Ankara
- Yılmaz, A. (1994), *Etnik Ayrımcılık*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Yılmaz, Altuğ, (1995), *Terörün Anatomisi*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yılmaz, Ömer, (2006), *PKK Terör Örgütünün Siyasal Alan ve Legalleşme Faaliyetleri (1975-2006)*, Yüksek Lisans Tezi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Onur AĞIRDİL
Doğum Yeri : Seyhan/Adana
Mesleği : Araştırma Görevlisi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ankara Üniversitesi/ S.B.F. (Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)
Yüksek Lisans Öğrenimi : Polis Akademisi /Güvenlik Bilimleri Enstitüsü/ İstihbarat Araştırmaları
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : T.C. Polis Akademisi Başkanlığı / Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

İletişim

E-Posta : onuragirdil@gmail.com
Tel. : 0 555 565 55 90
Tarih :20.04.2020